రఘువంశం

కాళిదాసు

రఘువంశం

కాళిదాసు

సర్గః ౧

వాగర్థావివ సంపృక్తౌ వాగర్థప్రతిపత్తయే ।
జగతః పితరౌ వందే పార్వతీపరమేశ్వరౌ ॥ ౧-౧॥

క్వ సూర్యప్రభవో వంశః క్వ చాల్పవిషయా మతిః ।
తితీర్షుర్దుస్తరం మోహాదుడుపేనాస్మి సాగరం ॥ ౧-౨॥

మందః కవియశః ప్రార్థీ గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం ।
ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభాదుద్బాహురివ వామనః ॥ ౧-౩॥

అథవా కృతవాగ్ద్వారే వంశేఽస్మిన్పూర్వసూరిభిః ।
మణౌ వజ్రసముత్కీర్ణే సూత్రస్యేవాస్తి మే గతిః ॥ ౧-౪॥

సోఽహమాజన్మశుద్ధానామాఫలోదయకర్మణాం ।
ఆసముద్రక్షితీశానామానాకరథవర్త్మనాం ॥ ౧-౫॥

యథావిధిహుతాగ్నీనాం యథాకామార్చితార్థినాం ।
యథాపరాధదండానాం యథాకాలప్రబోధినాం ॥ ౧-౬॥

త్యాగాయ సంభృతార్థానాం సత్యాయ మితభాషిణాం ।
యశసే విజిగీషూణాం ప్రజాయై గృహమేధినాం ॥ ౧-౭॥

శైశవేఽభ్యస్తవిద్యానాం యౌవనే విషయైషిణాం ।
వార్ధకే మునివృత్తీనాం యోగేనాంతే తనుత్యజాం ॥ ౧-౮॥

రఘూణామన్వయం వక్ష్యే తనువాగ్విభవోఽపి సన్ ।
తద్గుణైః కర్ణమాగత్య చాపలాయ ప్రచోదితః ॥ ౧-౯॥

తం సంతః శ్రోతుమర్హంతి సదసద్వ్యక్తిహేతవః ।
హేమ్నః సంలక్ష్యతే హ్యగ్నౌ విశుద్ధిః శ్యామికాఽపి వా ॥ ౧-౧౦॥

వైవస్వతో మనుర్నామ మాననీయో మనీషిణాం ।
ఆసీన్మహీక్షితామాద్యః ప్రణవశ్ఛందసామివ ॥ ౧-౧౧॥

తదన్వయే శుద్ధిమతి ప్రసూతః శుద్ధిమత్తరః ।
దిలీప ఇతి రాజేందురిందుః క్షీరనిధావివ ॥ ౧-౧౨॥

వ్యూఢోరస్కో వృషస్కంధః శాలప్రాంశుర్మహాభుజః ।
ఆత్మకర్మక్షమం దేహం క్షాత్రో ధర్మ ఇవాశ్రితః ॥ ౧-౧౩॥

సర్వాతిరిక్తసారేణ సర్వతేజోఽభిభావినా ।
స్థితః సర్వోన్నతేనోర్వీం క్రాంత్వా మేరురివాత్మనా ॥ ౧-౧౪॥

ఆకారసదృశప్రజ్ఞః ప్రజ్ఞయా సదృశాగమః ।
ఆగమైః సదృశారంభ ఆరంభసదృశోదయః ॥ ౧-౧౫॥

భీమకాంతైర్నృపగుణైః స బభూవోపజీవినాం ।
అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ యాదోరత్నైరివార్ణవః ॥ ౧-౧౬॥

రేఖామాత్రమపి క్షుణ్ణాదా మనోర్వర్త్మనః పరం ।
న వ్యతీయుః ప్రజాస్తస్య నియంతుర్నేమివృత్తయః ॥ ౧-౧౭॥

ప్రజానామేవ భూత్యర్థం స తాభ్యో బలిమగ్రహీత్ ।
సహస్రగుణముత్స్రష్టుమాదత్తే హి రసం రవిః ॥ ౧-౧౮॥

సేనా పరిచ్ఛదస్తస్య ద్వయమేవార్థసాధనం ।
శాస్త్రేష్వకుంఠితా బుద్ధిర్మౌర్వీ ధనుషి చాతతా ॥ ౧-౧౯॥

తస్య సంవృతమంత్రస్య గూఢాకారేంగితస్య చ ।
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః సంస్కారాః ప్రాక్తనా ఇవ ॥ ౧-౨౦॥

జుగోపాత్మానమత్రస్తః భేజే ధర్మమనాతురః ।
అగృధ్నురాదదే సోఽర్థమసక్తః సుఖమన్వభూత్ ॥ ౧-౨౧॥

జ్ఞానే మౌనం క్షమా శక్తౌ త్యాగే శ్లాఘావిపర్యయః ।
గుణా గుణానుబంధిత్వాత్తస్య సప్రసవా ఇవ ॥ ౧-౨౨॥

అనాకృష్టస్య విషయైర్విద్యానాం పారదృశ్వనః ।
తస్య ధర్మరతేరాసీద్వృద్ధత్వం జరసా వినా ॥ ౧-౨౩॥

ప్రజానాం వినయాధానాద్రక్షణాద్భరణాదపి ।
స పితా పితరస్తాసాం కేవలం జన్మహేతవః ॥ ౧-౨౪॥

స్థిత్యై దండయతో దండ్యాన్పరిణేతుః ప్రసూతయే ।
అప్యర్థకామౌ తస్యాస్తాం ధర్మ ఏవ మనీషిణః ॥ ౧-౨౫॥

దుదోహ గాం స యజ్ఞాయ సస్యాయ మఘవా దివం ।
సంపద్వినియమేనోభౌ దధతుర్భువనద్వయం ॥ ౧-౨౬॥

న కిలానునయుస్తస్య రాజానో రక్షితుర్యశః ।
వ్యావృత్తా యత్పరస్వేభ్యః శ్రుతౌ తస్కరతా స్థితా ॥ ౧-౨౭॥

ద్వేష్యోఽపి సమ్మతః శిష్టస్తస్యార్తస్య యథౌషధం ।
త్యాజ్యో దుష్టః ప్రియోఽప్యాసీదంగులీవోరగక్షతా ॥ ౧-౨౮॥

తం వేధా విదధే నూనం మహాభూతసమాధినా ।
తథా హి సర్వే తస్యాసన్పరార్థైకఫలా గుణాః ॥ ౧-౨౯॥

స వేలావప్రవలయాం పరిఖీకృతసాగరాం ।
అనన్యశాసనాముర్వీం శశాసైకపురీమివ ॥ ౧-౩౦॥

తస్య దాక్షిణ్యరూఢేన నామ్నా మగధవంశజా |
పత్నీ సుదక్షిణేత్యాసీదధ్వరస్యేవ దక్షిణా || ౧-౩౧||

కలత్రవంతమాత్మానమవరోధే మహత్యపి |
తయా మేనే మనస్విన్యా లక్ష్మ్యా చ వసుధాధిపః || ౧-౩౨||

తస్యామాత్మానురూపాయామాత్మజన్మసముత్సుకః |
విలంబితఫలైః కాలం స నినాయ మనోరథైః || ౧-౩౩||

సంతానార్థాయ విధయే స్వభుజాదవతారితా |
తేన ధూర్జగతో గుర్వీ సచివేషు నిచిక్షిపే || ౧-౩౪||

అథాభ్యర్చ్య విధాతారం ప్రయతౌ పుత్రకామయా |
తౌ దంపతీ వసిష్ఠస్య గురోర్జగ్మతురాశ్రమం || ౧-౩౫||

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషమేకం స్యందనమాశ్రితౌ |
ప్రావృషేణ్యం పయోవాహం విద్యుదైరావతావివ || ౧-౩౬||

మా భూదాశ్రమపీడేతి పరిమేయపురస్సరౌ |
అనుభావవిశేషాత్తు సేనాపరివృతావివ || ౧-౩౭||

సేవ్యమానౌ సుఖస్పర్శైః శాలనిర్యాసగంధిభిః |
పుష్పరేణూత్కిరైర్వాతైరాధూతవనరాజిభిః || ౧-౩౮||

మనోభిరామాః శృణ్వంతౌ రథనేమిస్వనోన్ముఖైః |
షడ్జసంవాదినీః కేకా ద్విధా భిన్నాః శిఖండిభిః || ౧-౩౯||

పరస్పరాక్షిసాదృశ్యమదూరోజ్ఝితవర్త్మసు |
మృగద్వంద్వేషు పశ్యంతౌ స్యందనాబద్ధదృష్టిషు || ౧-౪౦||

శ్రేణీబంధాద్వితన్వద్భిరస్తంభాం తోరణస్రజం |
సారసైః కలనిర్హ్రాదైః క్వచిదున్నమితాననౌ || ౧-౪౧||

పవనస్యానుకూలత్వాత్ప్రార్థనాసిద్ధిశంసినః |
రజోభిస్తురగోత్కీర్ణైరస్పృష్టాలకవేష్టనౌ || ౧-౪౨||

సరసీష్వరవిందానాం వీచివిక్షోభశీతలం |
ఆమోదముపజిఘ్రంతౌ స్వనిఃశ్వాసానుకారిణం || ౧-౪౩||

గ్రామేష్వాత్మవిసృష్టేషు యూపచిహ్నేషు యజ్వనాం |
అమోఘాః ప్రతిగృహ్ణంతావర్ఘ్యానుపదమాశిషః || ౧-౪౪||

హైయంగవీనమాదాయ ఘోషవృద్ధానుపస్థితాన్ |
నామధేయాని పృచ్ఛంతౌ వన్యానాం మార్గశాఖినాం || ౧-౪౫||

కాప్యభిఖ్యా తయోరాసీద్వ్రజతోః శుద్ధవేషయోః |
హిమనిర్ముక్తయోర్యోగే చిత్రాచంద్రమసోరివ || ౧-౪౬||

తత్తద్భూమిపతిః పత్న్యై దర్శయన్ప్రియదర్శనః |
అపి లంఘితమధ్వానం బుబుధే న బుధోపమః || ౧-౪౭||

స దుష్ప్రాపయశాః ప్రాపదాశ్రమం శ్రాంతవాహనః |
సాయం సంయమినస్తస్య మహర్షేర్మహిషీసఖః || ౧-౪౮||

వనాంతరాదుపావృత్తైః సమిత్కుశఫలాహరైః |
పూర్యమాణమదృశ్యాగ్నిప్రత్యుద్యాతైస్తపస్విభిః || ౧-౪౯||

ఆకీర్ణమృషిపత్నీనాముటజద్వారరోధిభిః |
అపత్యైరివ నీవారభాగధేయోచితైర్మృగైః || ౧-౫౦||

సేకాంతే మునికన్యాభిస్తత్క్షణోజ్ఝితవృక్షకం |
విశ్వాసాయ విహంగానామాలవాలాంబుపాయినం || ౧-౫౧||

ఆతపాత్యయసంక్షిప్తనీవారాసు నిషాదిభిః |
మృగైర్వర్తితరోమంథముటజాంగనభూమిషు || ౧-౫౨||

అభ్యుత్థితాగ్నిపిశునైరతిథీనాశ్రమోన్ముఖాన్ |
పునానం పవనోద్ధూతైర్ధూమైరాహుతిగంధిభిః || ౧-౫౩||

అథ యంతారమాదిశ్య ధుర్యాన్విశ్రామయేతి సః |
తామవారోహయత్పత్నీం రథాదవతతార చ || ౧-౫౪||

తస్మై సభ్యాః సభార్యాయ గోప్త్రే గుప్తతమేంద్రియాః |
అర్హణామర్హతే చక్రుర్మునయో నయచక్షుషే || ౧-౫౫||

విధేః సాయంతనస్యాంతే స దదర్శ తపోనిధిం |
అన్వాసితమరుంధత్యా స్వాహయేవ హవిర్భుజం || ౧-౫౬||

తయోర్జగృహతుః పాదాన్రాజా రాజ్ఞీ చ మాగధీ |
తౌ గురుర్గురుపత్నీ చ ప్రీత్యా ప్రతిననందతుః || ౧-౫౭||

తమాతిథ్యక్రియాశాంతరథక్షోభపరిశ్రమం |
పప్రచ్ఛ కుశలం రాజ్యే రాజ్యాశ్రమమునిం మునిః || ౧-౫౮||

అథాథర్వనిధేస్తస్య విజితారిపురః పురః |
అర్థ్యామర్థపతిర్వాచమాదదే వదతాం వరః || ౧-౫౯||

ఉపపన్నం నను శివం సప్తస్వంగేషు యస్య మే |
దైవీనాం మానుషీణాం చ ప్రతికర్తా త్వమాపదాం || ౧-౬౦||

తవ మంత్రకృతో మంత్రైర్దూరాత్ప్రశమితారిభిః |
ప్రత్యాదిశ్యంత ఇవ మే దృష్టలక్ష్యభిదః శరాః || ౧-౬౧||

హవిరావర్జితం హోతస్త్వయా విధివదగ్నిషు |
వృష్టిర్భవతి సస్యానామవగ్రహవిశోషిణాం || ౧-౬౨||

పురుషాయుష్యజీవిన్యో నిరాతంకా నిరీతయః |
యన్మదీయాః ప్రజాస్తస్య హేతుస్త్వద్బ్రహ్మవర్చసం || ౧-౬౩||

త్వయైవం చింత్యమానస్య గురుణా బ్రహ్మయోనినా |
సానుబంధాః కథం న స్యుః సంపదో మే నిరాపదః || ౧-౬౪||

కింతు వధ్వాం తవైతస్యామదృష్టసదృశప్రజం |
న మామవతి సద్వీపా రత్నసూరపి మేదినీ || ౧-౬౫||

నూనం మత్తః పరం వంశ్యాః పిండవిచ్ఛేదదర్శినః |
న ప్రకామభుజః శ్రాద్ధే స్వధాసంగ్రహతత్పరాః || ౧-౬౬||

మత్పరం దుర్లభం మత్వా నూనమావర్జితం మయా |
పయః పూర్వైః స్వనిఃశ్వాసైః కవోష్ణముపభుజ్యతే || ౧-౬౭||

సోఽహమిజ్యావిశుద్ధాత్మా ప్రజాలోపనిమీలితః |
ప్రకాశశ్చాప్రకాశశ్చ లోకాలోక ఇవాచలః || ౧-౬౮||

లోకాంతరసుఖం పుణ్యం తపోదానసముద్భవం |
సంతతిః శుద్ధవంశ్యా హి పరత్రేహ చ శర్మణే || ౧-౬౯||

తయా హీనం విధాతర్మాం కథం పశ్యన్న దూయసే |
సిక్తం స్వయమివ స్నేహాద్వంధ్యమాశ్రమవృక్షకం || ౧-౭౦||

అసహ్యపీడం భగవన్నృణమంత్యమవేహి మే |
అరుంతుదమివాలానమనిర్వాణస్య దంతినః || ౧-౭౧||

తస్మాన్ముచ్యే యథా తాత సంవిధాతుం తథార్హసి |
ఇక్ష్వాకూణాం దురాపేఽర్థే త్వదధీనా హి సిద్ధయః || ౧-౭౨||

ఇతి విజ్ఞాపితో రాజ్ఞా ధ్యానస్తిమితలోచనః |
క్షణమాత్రమృషిస్తస్థౌ సుప్తమీన ఇవ హ్రదః || ౧-౭౩||

సోఽపశ్యత్ప్రణిధానేన సంతతేః స్తంభకారణం |
భావితాత్మా భువో భర్తురథైనం ప్రత్యబోధయత్ || ౧-౭౪||

పురా శక్రముపస్థాయ తవోర్వీం ప్రతి యాస్యతః |
ఆసీత్కల్పతరుచ్ఛాయామాశ్రితా సురభిః పథి || ౧-౭౫||

ధర్మలోపభయాద్రాజ్ఞీమృతుస్నాతామనుస్మరన్ |
ప్రదక్షిణక్రియార్హాయాం తస్యాం త్వం సాధు నాచరః || ౧-౭౬||

అవజానాసి మాం యస్మాదతస్తే నాభవిష్యతి |
మత్ప్రసూతిమనారాధ్య ప్రజేతి త్వాం శశాప సా || ౧-౭౭||

స శాపో న త్వయా రాజన్న చ సారథినా శ్రుతః |
నదత్యాకాశగంగాయాః స్రోతస్యుద్దామదిగ్గజే || ౧-౭౮||

ఈప్సితం తదవజ్ఞానాద్విద్ధి సార్గలమాత్మనః |
ప్రతిబధ్నాతి హి శ్రేయః పూజ్యపూజావ్యతిక్రమః || ౧-౭౯||

హవిషే దీర్ఘసత్రస్య సా చేదానీం ప్రచేతసః |
భుజంగపిహితద్వారం పాతాలమధితిష్ఠతి || ౧-౮౦||

సుతాం తదీయాం సురభేః కృత్వా ప్రతినిధిం శుచిః |
ఆరాధయ సపత్నీకః ప్రీతా కామదుఘా హి సా || ౧-౮౧||

ఇతి వాదిన ఏవాస్య హోతురాహుతిసాధనం |
అనింద్యా నందినీ నామ ధేనురావవృతే వనాత్ || ౧-౮౨||

లలాటోదయమాభుగ్నం పల్లవస్నిగ్ధపాటలా |
బిభ్రతీ శ్వేతరోమాంకం సంధ్యేవ శశినం నవం || ౧-౮౩||

భువం కోష్ణేన కుండోధ్నీ మేధ్యేనావభృథాదపి |
ప్రస్రవేణాభివర్షంతీ వత్సాలోకప్రవర్తినా || ౧-౮౪||

రజఃకణైః ఖురోద్ధూతైః స్పృశద్భిర్గాత్రమంతికాత్ |
తీర్థాభిషేకజాం శుద్ధిమాదధానా మహీక్షితః || ౧-౮౫||

తాం పుణ్యదర్శనాం దృష్ట్వా నిమిత్తజ్ఞస్తపోనిధిః |
యాజ్యమాశంసితావంధ్యప్రార్థనం పునరబ్రవీత్ || ౧-౮౬||

అదూరవర్తినీం సిద్ధిం రాజన్ విగణయాత్మనః |
ఉపస్థితేయం కల్యాణీ నామ్ని కీర్తిత ఏవ యత్ || ౧-౮౭||

వన్యవృత్తిరిమాం శశ్వదాత్మానుగమనేన గాం |
విద్యామభ్యసనేనేవ ప్రసాదయితుమర్హసి || ౧-౮౮||

ప్రస్థితాయాం ప్రతిష్ఠేథాః స్థితాయాం స్థితిమాచరేః |
నిషణ్ణాయాం నిషీదాస్యాం పీతాంభసి పిబేరపః || ౧-౮౯||

వధూర్భక్తిమతీ చైనామర్చితామా తపోవనాత్ |
ప్రయతా ప్రాతరన్వేతు సాయం ప్రత్యుద్వ్రజేదపి || ౧-౯౦||

ఇత్యాప్రసాదాదస్యాస్త్వం పరిచర్యాపరో భవ |
అవిఘ్నమస్తు తే స్థేయాః పితేవ ధురి పుత్రిణాం || ౧-౯౧||

తథేతి ప్రతిజగ్రాహ ప్రీతిమాన్సపరిగ్రహః |
ఆదేశం దేశకాలజ్ఞః శిష్యః శాసితురానతః || ౧-౯౨||

అథ ప్రదోషే దోషజ్ఞః సంవేశాయ విశాంపతిం |
సూనుః సూనృతవాక్స్రష్టుర్విససర్జోర్జితశ్రియం || ౧-౯౩||

సత్యామపి తపఃసిద్ధౌ నియమాపేక్షయా మునిః |
కల్పవిత్కల్పయామాస వన్యామేవాస్య సంవిధాం || ౧-౯౪||

నిర్దిష్టాం కులపతినా స పర్ణశాలా-
మధ్యాస్య ప్రయతపరిగ్రహద్వితీయః |
తచ్ఛిష్యాధ్యననివేదితావసానాం
సంవిష్టః కుశశయనే నిశాం నినాయ || ౧-౯౫||

|| ఇతి శ్రీమత్కాలిదాసకృతే రఘువంశే మహాకావ్యే ప్రథమః సర్గః ||

సర్గః ౨

అథ ప్రజానామధిపః ప్రభాతే జాయాప్రతిగ్రాహితగంధమాల్యాం |
వనాయ పీతప్రతిబద్ధవత్సాం యశోధనో ధేనుమృషేర్ముమోచ || ౨-౧||

తస్యాః ఖురన్యాసపవిత్రపాంసుమపాంసులానాం ధురి కీర్తనీయా |
మార్గం మనుష్యేశ్వరధర్మపత్నీ శ్రుతేరివార్థం స్మృతిరన్వగచ్ఛత్ || ౨-౨||

నివర్త్య రాజా దయితాం దయాలుస్తాం సౌరభేయీం సురభిర్యశోభిః |
పయోధరీభూతచతుఃసముద్రాం జుగోప గోరూపధరామివోర్వీం || ౨-౩||

వ్రతాయ తేనానుచరేణ ధేనోర్న్యషేధి శేషోఽప్యనుయాయివర్గః |
న చాన్యతస్తస్య శరీరరక్షా స్వవీర్యగుప్తా హి మనోః ప్రసూతిః || ౨-౪||

ఆస్వాదవద్భిః కవలైస్తృణానాం కణ్డూయనైర్దంశనివారణైశ్చ |
అవ్యాహతైః స్వైరగతైశ్చ తస్యాః సమ్రాట్ సమారాధనతత్పరోఽభూత్ || ౨-౫||

స్థితః స్థితాముచ్చలితః ప్రయాతాం నిషేదుషీమాసనబంధధీరః |
జలాభిలాషీ జలమాదదానాం ఛాయేవ తాం భూపతిరన్వగచ్ఛత్ || ౨-౬||

స న్యస్తచిహ్నామపి రాజలక్ష్మీం తేజోవిశేషానుమితాం దధాన |
ఆసీదనావిష్కృతదానరాజిరంతర్మదావస్థ ఇవ ద్విపేంద్రః || ౨-౭||

లతాప్రతానోద్గ్రథితైః స కేశైరధిజ్యధన్వా విచచార దావం |
రక్షాపదేశాన్మునిహోమధేనోర్వన్యాన్వినేష్యన్నివ దుష్టసత్త్వాన్ || ౨-౮||

విసృష్టపార్శ్వానుచరస్య తస్య పార్శ్వద్రుమాః పాశభృతా సమస్య |
ఉదీరయామాసురివోన్మదానామాలోకశబ్దం వయసాం విరావైః || ౨-౯||

మరుత్ప్రయుక్తాశ్చ మరుత్సఖాభం తమర్చ్యమారాదభివర్తమానం |
అవాకిరన్బాలలతాః ప్రసూనైరాచారలాజైరివ పౌరకన్యాః || ౨-౧౦||

ధనుర్భృతోఽప్యస్య దయార్ద్రభావమాఖ్యాతమంతఃకరణైర్విశంకైః |
విలోకయంత్యో వపురాపురక్ష్ణాం ప్రకామవిస్తారఫలం హరిణ్యః || ౨-౧౧||

స కీచకైర్మారుతపూర్ణరంధ్రైః కూజద్భిరాపాదితవంశకృత్యం |
శుశ్రావ కుంజేషు యశః స్వముచ్చైరుద్గీయమానం వనదేవతాభిః || ౨-౧౨||

పృక్తస్తుషారైర్గిరినిర్ఝరాణమనోకహాకంపితపుష్పగంధీ |
తమాతపక్లాంతమనాతపత్రమాచారపూతం పవనో నిషేవే || ౨-౧౩||

శశామ వృష్ట్యాపి వినా దవాగ్నిరాసీద్విశేషా ఫలపుష్పవృద్ధిః |
ఊనం న సత్త్వేష్వధికో బబాధే తస్మిన్వనం గోప్తరి గాహమానే || ౨-౧౪||

సంచారపూతాని దిగంతరాణి కృత్వా దినాంతే నిలయాయ గంతుం |
ప్రచక్రమే పల్లవరాగతామ్రా ప్రభా పతంగస్య మునేశ్చ ధేనుః || ౨-౧౫||

తాం దేవతాపిత్రతిథిక్రియార్థామన్వగ్యయౌ మధ్యమలోకపాలః |
బభౌ చ సా తేన సతాం మతేన శ్రద్ధేవ సాక్షాద్విధినోపపన్నా || ౨-౧౬||

స పల్వలోత్తీర్ణవరాహయూథాన్యావాసవృక్షోన్ముఖబర్హిణాని |
యయౌ మృగాధ్యాసితశాద్వలాని శ్యామాయమానాని వనాని పశ్యన్ || ౨-౧౭||

ఆపీనభారోద్వహనప్రయత్నాద్గృష్టిర్గురుత్వాద్వపుషో నరేంద్రః |
ఉభావలంచక్రతురంచితాభ్యాం తపోవనావృత్తిపథం గతాభ్యాం || ౨-౧౮|
వసిష్ఠధేనోరనుయాయినం తమావర్తమానం వనితా వనాంతాత్ |
పపౌ నిమేషాలసపక్ష్మపంక్తిరుపోషితాభ్యామివ లోచనాభ్యాం || ౨-౧౯||

పురస్కృతా వర్త్మని పార్థివేన ప్రత్యుద్గతా పార్థివధర్మపత్న్యా |
తదంతరే సా విరరాజ ధేనుర్దినక్షపామధ్యగతేవ సంధ్యా || ౨-౨౦||

ప్రదక్షిణీకృత్య పయస్వినీం తాం సుదక్షిణా సాక్షతపాత్రహస్తా |
ప్రణమ్య చానర్చ విశాలమస్యాః శృంగాంతరం ద్వారమివార్థసిద్ధేః || ౨-౨౧||

వత్సోత్సుకాపి స్తిమితా సపర్యాం ప్రత్యగ్రహీత్సేతి ననదుతుస్తౌ |
భక్త్యోపపన్నేషు హి తద్విధానానాం ప్రసాదచిహ్నాని పురఃఫలాని || ౨-౨౨||

గురోః సదారస్య నిపీడ్య పాదౌ సమాప్య సాంధ్యం చ విధిం దిలీపః |
దోహావసానే పునరేవ దోగ్ధ్రీం భేజే భుజోచ్ఛిన్నరిపుర్నిషణ్ణాం || ౨-౨౩||

తామంతికన్యస్తబలిప్రదీపామన్వాస్య గోప్తా గృహిణీసహాయః |
క్రమేణ సుప్తామను సంవివేశ సుప్తోత్థితాం ప్రాతరనూదతిష్ఠత్ || ౨-౨౪||

ఇత్థం వ్రతం ధారయతః ప్రజార్థం సమం మహిష్యా మహనీయకీర్తేః |
సప్త వ్యతీయుస్త్రిగుణాని తస్య దినాని దీనోద్ధరణోచితస్య || ౨-౨౫||

అన్యేద్యురాత్మానుచరస్య భావం జిజ్ఞాసమానా మునిహోమధేనుః |
గంగాప్రపాతాంతవిరూఢశష్పం గౌరీగురోర్గహ్వరమావివేశ || ౨-౨౬||

సా దుష్ప్రధర్షా మనసాపి హింస్రైరిత్యద్రిశోభాప్రహితేక్షణేన |
అలక్షితాభ్యుత్పతనో నృపేణ ప్రసహ్య సింహః కిల తాం చకర్ష || ౨-౨౭||

తదీయమాక్రందితమార్తసాధోర్గుహానిబద్ధప్రతిశబ్దదీర్ఘం |
రశ్మిష్వివాదాయ నగేంద్రసక్తాం నివర్తయామాస నృపస్య దృష్టిం || ౨-౨౮||

స పాటలాయాం గవి తస్థివాంసం ధనుర్ధరః కేసరిణం దదర్శ |
అధిత్యకాయామివ ధాతుమయ్యాం లోధ్రద్రుమం సానుమతః ప్రఫుల్లం || ౨-౨౯||

తతో మృగేంద్రస్య మృగేంద్రగామీ వధాయ వధ్యస్య శరం శరణ్యః |
జాతాభిషంగో నృపతిర్నిషంగాదుద్ధర్తుమైచ్ఛత్ప్రసభోద్ధృతారిః || ౨-౩౦||

వామేతరస్తస్య కరః ప్రహర్తుర్నఖప్రభాభూషితకంకపత్రే |
సక్తాంగులిః సాయకపుంఖ ఏవ చిత్రార్పితారంభ ఇవావతస్థే || ౨-౩౧||

బాహుప్రతిష్టంభవివృద్ధమన్యురభ్యర్ణమాగస్కృతమస్పృశద్భిః |
రాజా స్వతేజోభిరదహ్యతాంతర్భోగీవ మంత్రౌషధిరుద్ధవీర్యః || ౨-౩౨||

తమార్యగృహ్యం నిగృహీతధేనుర్మనుష్యవాచా మనువంశకేతుం |
విస్మాయయన్విస్మితమాత్మవృత్తౌ సింహోరుసత్త్వం నిజగాద సింహః || ౨-౩౩||

అలం మహీపాల తవ శ్రమేణ ప్రయుక్తమప్యస్త్రమితో వృథా స్యాత్ |
స పాదపోన్మూలనశక్తి రంహః శిలోచ్చయే మూర్ఛ్ఛతి మారుతస్య || ౨-౩౪||

కైలాసగౌరం వృషమారురుక్షోః పాదార్పణానుగ్రహపూతపృష్ఠం |
అవేహి మాం కింకరమష్టమూర్తేః కుంభోదరం నామ నికుంభమిత్రం || ౨-౩౫||

అముం పురః పశ్యసి దేవదారుం పుత్రీకృతోఽసౌ వృషభధ్వజేన |
యో హేమకుంభస్తననిఃసృతానాం స్కందస్య మాతుః పయసాం రసజ్ఞః || ౨-౩౬||

కండూయమానేన కటం కదాచిద్వన్యద్విపేనోన్మథితా త్వగస్య |
అథైనమద్రేస్తనయా శుశోచ సేనాన్యమాలీఢమివాసురాస్త్రైః || ౨-౩౭||

తదాప్రభృత్యేవ వనద్విపానాం త్రాసార్థమస్మిన్నహమద్రికుక్షౌ |
వ్యాపరితః శూలభృతా విధాయ సింహత్వమంకాగతసత్త్వవృత్తి || ౨-౩౮||

తస్యాలమేషా క్షుధితస్య తృప్త్యై ప్రదిష్టకాలా పరమేశ్వరేణ |
ఉపస్థితా శోణితపారణా మే సురద్విషశ్చాంద్రమసీ సుధేవ || ౨-౩౯||

స త్వం నివర్తస్వ విహాయ లజ్జాం గురోర్భవాందర్శితశిష్యభక్తిః |
శస్త్రేణ రక్ష్యం యదశక్యరక్షం న తద్యశః శస్త్రభృతాం క్షిణోతి || ౨-౪౦||

ఇతి ప్రగల్భం పురుషాధిరాజో మృగాధిరాజస్య వచో నిశమ్య |
ప్రత్యాహతాస్త్రో గిరిశప్రభావాదాత్మన్యవజ్ఞాం శిథిలీచకార || ౨-౪౧||

ప్రత్యబ్రవీచ్చైనమిషుప్రయోగే తత్పూర్వభంగే వితథప్రయత్నః |
జడీకృతస్త్ర్యంబకవీక్షణేన వజ్రం ముముక్షన్నివ వజ్రపాణిః || ౨-౪౨||

సంరుద్ధచేష్టస్య మృగేంద్ర కామం హాస్యం వచస్తద్యదహం వివక్షుః |
అంతర్గతం ప్రాణభృతాం హి వేద సర్వం భవాన్భావమతోఽభిధాస్యే || ౨-౪౩||

మాన్యః స మే స్థావరజంగమానాం సర్గస్థితిప్రత్యవహారహేతుః |
గురోరపీదం ధనమాహితాగ్నేర్నశ్యత్పురస్తాదనుపేక్షణీయం || ౨-౪౪||

స త్వం మదీయేన శరీరవృత్తిం దేహేన నిర్వర్తయితుం ప్రసీద |
దినావసానోత్సుకబాలవత్సా విసృజ్యతాం ధేనురియం మహర్షేః || ౨-౪౫||

అథాంధకారం గిరిగహ్వరాణాం దంష్ట్రామయూఖైః శకలాని కుర్వన్ |
భూయః స భూతేశ్వరపార్శ్వవర్తీ కించిద్విహస్యార్థపతిం బభాషే || ౨-౪౬||

ఏకాతపత్రం జగతః ప్రభుత్వం నవం వయః కాంతమిదం వపుశ్చ ।
అల్పస్య హేతోర్బహు హాతుమిచ్ఛన్విచారమూఢః ప్రతిభాసి మే త్వం ॥ ౨-౪౭॥

భూతానుకంపా తవ చేదియం గౌరేకా భవేత్స్వస్తిమతీ త్వదంతే ।
జీవన్పునః శశ్వదుపప్లవేభ్యః ప్రజాః ప్రజానాథ పితేవ పాసి ॥ ౨-౪౮॥

అథైకధేనోరపరాధచండాద్గురోః కృశానుప్రతిమాద్బిభేషి ।
శక్యోఽస్య మన్యుర్భవతా వినేతుం గాః కోటిశః స్పర్శయతా ఘటోధ్నీః ॥ ౨-౪౯॥

తద్రక్ష కల్యాణపరంపరాణాం భోక్తారమూర్జస్వలమాత్మదేహం ।
మహీతలస్పర్శనమాత్రభిన్నమృద్ధం హి రాజ్యం పదమైంద్రమాహుః ॥ ౨-౫౦॥

ఏతావదుక్త్వా విరతే మృగేంద్రే ప్రతిస్వనేనాస్య గుహాగతేన ।
శిలోచ్చయోఽపి క్షితిపాలముచ్చైః ప్రీత్యా తమేవార్థమభాషతేవ ॥ ౨-౫౧॥

నిశమ్య దేవానుచరస్య వాచం మనుష్యదేవః పునరప్యువాచ ।
ధేన్వా తదధ్యాసితకాతరాక్ష్యా నిరీక్ష్యమాణః సుతరాం దయాలుః ॥ ౨-౫౨॥

క్షతాత్కిల త్రాయత ఇత్యుదగ్రః క్షత్రస్య శబ్దో భువనేషు రూఢః ।
రాజ్యేన కిం తద్విపరీతవృత్తేః ప్రాణైరుపక్రోశమలీమసైర్వా ॥ ౨-౫౩॥

కథం ను శక్యోఽనునయో మహర్షేర్విశ్రాణనాచ్చాన్యపయస్విచాం ।
ఇమామనూనాం సురభేరవేహి రుద్రౌజసా తు ప్రహృతం త్వయాస్యాం ॥ ౨-౫౪॥

సేయం స్వదేహార్పణనిష్క్రయేణ న్యాయ్యా మయా మోచయితుం భవత్తః ।
న పారణా స్యాద్విహతా తవైవం భవేదలుప్తశ్చ మునేః క్రియార్థః ॥ ౨-౫౫॥

భవానపీదం పరవానవైతి మహాన్హి యత్నస్తవ దేవదారౌ ।
స్థాతుం నియోక్తుర్న హి శక్యమగ్రే వినాశ్య రక్ష్యం స్వయమక్షతేన ॥ ౨--౫౬॥

కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోఽహం యశఃశరీరే భవ మే దయాలుః ।
ఏకాంతవిధ్వంసిషు మద్విధానం పిండేష్వనాస్థా ఖలు భౌతికేషు ॥ ౨-౫౭॥

సంబంధమాభాషణపూర్వమాహుర్వృత్తః స నౌ సంగతయోర్వనాంతే ।
తద్భూతనాథానుగ నార్హసి త్వం సంబంధినో మే ప్రణయం విహంతుం ॥ ౨-౫౮॥

తథేఇతి గాముక్తవతే దిలీపః సద్యఃప్రతిష్టంభవిముక్తబాహుః ।
సన్న్యస్తశస్త్రో హరయే స్వదేహముపానయత్పిండమివామిషస్య ॥ ౨-౫౯॥

తస్మిన్క్షణే పాలయితుః ప్రజానాముత్పశ్యతః సింహనిపాతముగ్రం ।
అవాఙ్ముఖస్యోపరి పుష్పవృష్టిః పపాత విద్యాధరహస్తముక్తా ॥ ౨-౬౦॥

ఉత్తిష్ఠ వత్సేత్యమృతాయమానం వచో నిశమ్యోత్థితముత్థితః సన్।
దదర్శ రాజా జననీమివ స్వాం గామగ్రతః ప్రస్రవిణీం న సింహం ॥ ౨-౬౧॥

తం విస్మితం ధేనురువాచ సాధో మాయాం మయోద్భావ్య పరీక్షితోఽసి ।
ఋషిప్రభావాన్మయి నాంతకోఽపి ప్రభుః ప్రహర్తుం కిముతాన్యహింస్రాః ॥ ౨-౬౨॥

భక్త్యా గురౌ మయ్యనుకంపయా చ ప్రీతాస్మి తే పుత్ర వరం వృణీష్వ |
న కేవలానాం పయసాం ప్రసూతిమవేహి మాం కామదుఘాం ప్రసన్నాం || ౨-౬౩||

తతః సమానీయ స మానితార్థీ హస్తౌ స్వహస్తార్జితవీరశబ్దః |
వంశస్య కర్తారమనంతకీర్తిం సుదక్షిణాయాం తనయం యయాచే || ౨-౬౪||

సంతానకామాయ తథేతి కామం రాజ్ఞే ప్రతిశ్రుత్య పయస్వినీ సా |
దుగ్ధ్వా పయః పత్రపుటే మదీయం పుత్రోపభుంక్ష్వేతి తమదిదేశ || ౨-౬౫
వత్సస్య హోమార్థవిధేశ్చ శేషం గురోరనుజ్ఞామధిగమ్య మాతః |
ఊధస్యమిచ్ఛామి తవోపభోక్తుం షష్ఠాంశముర్వ్యా ఇవ రక్షితాయాః || ౨-౬౬||

ఇత్థం క్షితీశేన వసిష్ఠధేనుర్విజ్ఞాపితా ప్రీతతరా బభూవ |
తదన్వితా హైమవతాచ్చ కుక్షేః ప్రత్యాయయావాశ్రమమశ్రమేణ || ౨-౬౭||

తస్యాః ప్రసన్నేందుముఖప్రసాదం గురుర్నృపాణాం గురవే నివేద్య |
ప్రహర్షచిహ్నానుమితం ప్రియాయై శశంస వాచా పునరుక్తమేవ || ౨-౬౮||

స నందినీస్తన్యమనిందితాత్మా సద్వత్సలో వత్సహుతావశేషం |
పపౌ వసిష్ఠేన కృతాభ్యనుజ్ఞః శుభ్రం యశోమూర్తమివాతితృష్ణః || ౨-౬౯||

ప్రాతర్యథోక్తవ్రతపారణాంతే ప్రాస్థానికం స్వస్త్యయనం ప్రయుజ్య |
తౌ దంపతీ స్వాం ప్రతి రాజధానీం ప్రస్థాపయామాస వశీ వసిష్ఠః || ౨-౭౦||

ప్రదక్షిణీకృత్య హుతం హుతాశమనంతరం భర్తురరుంధతీం చ |
ధేనుం సవత్సాం చ నృపః ప్రతస్థే సన్మంగలోదగ్రతరప్రభావః || ౨-౭౧||

శ్రోత్రాభిరామధ్వనినా రథేన స ధర్మపత్నీసహితః సహిష్ణుః |
యయావనుద్ఘాతసుఖేన మార్గం స్వేనేవ పూర్ణేన మనోరథేన || ౨-౭౨||

తమాహితౌత్సుక్యమదర్శనేన ప్రజాః ప్రజార్థవ్రతకర్శితాంగం |
నేత్రైః పపుస్తృప్తిమనాప్నువద్భిర్నవోదయం నాథమివౌషధీనాం || ౨-౭౩||

పురందరశ్రీః పురముత్పతాకం ప్రవిశ్య పౌరైరభినంద్యమానః |
భుజే భుజంగేంద్రసమానసారే భూయః స భూమేర్ధురమాససంజ || ౨-౭౪||

అథ నయనసముత్థం జ్యోతిరత్రేరివ ద్యౌః
సురసరిదివ తేజో వహ్నినిష్ఠ్యూతమైశం |
నరపతికులభూత్యై గర్భమాధత్త రాజ్ఞీ
గురుభిరభినివిష్టం లోకపాలానుభావైః || ౨-౭౫||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ నందినీవరప్రదానో నామ ద్వితీయః సర్గః ||

సర్గః 3

అథేప్సితం భర్తురుపస్థితోదయం సఖీజనోద్వీక్షణకౌముదీముఖం |
నిదానమిక్ష్వాకుకులస్య సంతతేః సుదక్షిణా దౌహృదలక్షణం దధౌ || 3-౧||

శరీరసాదాదసమగ్రభూషణా ముఖేన సాలక్ష్యత లోధ్రపాండునా |
తనుప్రకాశేన విచేయతారకా ప్రభాతకల్పా శశినేవ శర్వరీ || 3-౨||

తదాననం మృత్సురభి క్షితీశ్వరో రహస్యుపాఘ్రాయ న తృప్తిమాయయౌ |
కరీవ సిక్తం పృషతైః పయోముచాం శుచివ్యపాయే వనరాజిపల్వలం || 3-3||

దివం మరుత్వానివ భోక్ష్యతే భువం దిగంతవిశ్రాంతరథో హి తత్సుతః |
అతోఽభిలాషే ప్రథమం తథావిధే మనో బబంధాన్యరసాన్విలంఘ్య సా || 3-౪||

న మే హ్రియా శంసతి కించిదీప్సితం స్పృహావతీ వస్తుషు కేషు మాగధీ |
ఇతి స్మ పృచ్ఛత్యనువేలమాదృతః ప్రియాసఖీరుత్తరకోసలేశ్వరః || 3-౫||

ఉపేత్య సా దోహదదుఃఖశీలతాం యదేవ వవ్రే తదపశ్యదాహృతం |
న హీష్టమస్య త్రిదివేఽపి భూపతేరభూదనాసాద్యమధిజ్యధన్వనః || 3-౬||

క్రమేణ నిస్తీర్య చ దోహదవ్యథాం ప్రచీయమానావయవా రరాజ సా |
పురాణపత్రాపగమాదనంతరం లతేవ సంనద్ధమనోజ్ఞపల్లవా || 3-౭||

దినేషు గచ్ఛత్సు నితాంతపీవరం తదీయమానీలముఖం స్తనద్వయం |
తిరశ్చకార భ్రమరాభినీలయోః సుజాతయోః పంకజకోశయోః శ్రియం || 3-౮||

నిధానగర్భామివ సాగరాంబరాం శమీమివాభ్యంతరలీనపావకాం |
నదీమివాంతఃసలిలాం సరస్వతీం నృపః ససత్త్వాం మహిషీమమన్యత || 3-౯||

ప్రియానురాగస్య మనః సమున్నతేర్భుజార్జితానాం చ దిగంతసంపదాం |
యథాక్రమం పుంసవనాదికాః క్రియా ధృతేశ్చ ధీరః సదృశీర్వ్యధత్త సః || 3-౧౦||

సురేంద్రమాత్రాశ్రితగర్భగౌరవాత్ప్రయత్నముక్తాసనయా గృహాగతః |
తయోపచారాంజలిఖిన్నహస్తయా ననంద పారిప్లవనేత్రయా నృపః || 3-౧౧||

కుమారభృత్యాకుశలైరనుష్ఠితే భిషగ్భిరాప్తైరథ గర్భభర్మణి |
పతిః ప్రతీతః ప్రసవోన్ముఖీం ప్రియాం దదర్శ కాలే దివమభ్రితామివ || 3-౧౨||

గ్రహైస్తతః పంచభిరుచ్చసంస్థితైరసూర్యగైః సూచితభాగ్యసంపదం |
అసూత పుత్రం సమయే శచీసమా త్రిసాధనా శక్తిరివార్థమక్షయం || 3-౧3||

దిశః ప్రసేదుర్మరుతో వవుః సుఖాః ప్రదక్షిణార్చిర్హవిరగ్నిరాదదే |
బభూవ సర్వం శుభశంసి తత్క్షణం భవో హి లోకాభ్యుదయాయ తాదృశాం || 3-౧౪||

అరిష్టశయ్యాం పరితో విసారిణా సుజన్మనస్తస్య నిజేన తేజసా |
నిశీథదీపాః సహసా హతత్విషో బభూవురాలేఖ్యసమర్పితా ఇవ || 3-౧౫||

జనాయ శుద్ధాంతచరాయ శంసతే కుమారజన్మామృతసంమితాక్షరం |
ఆదేయమాసీత్త్రయమేవ భూపతేః శశిప్రభం ఛత్రముభే చ చామరే || 3-౧౬||

నివాతపద్మస్తిమితేన చక్షుషా నృపస్య కాంతం పిబతః సుతాననం |
మహోదధేః పూర ఇవేందుదర్శనాద్గురుః ప్రహర్షః ప్రబభూవ నాత్మని || 3-౧౭||

స జాతకర్మణ్యఖిలే తపస్వినా తపోవనాదేత్య పురోధసా కృతే |
దిలీపసూనుర్మణిరాకరోద్భవః ప్రయుక్తసంస్కార ఇవాధికం బభౌ || 3-౧౮||

సుఖశ్రవా మంగలతూర్యనిస్వనాః ప్రమోదనృత్యైః సహ వారయోషితాం|
న కేవలం సద్మని మాగధీపతేః పథి వ్యజృంభంత దివౌకసామపి ||3-౧౯||

న సంయతస్తస్య బభూవ రక్షితుర్విసర్జయేద్యం సుతజన్మహర్షితః |
ఋణాభిధానాత్స్వయమేవ కేవలం తదా పితౄణాం ముముచే స బంధనాత్ || 3-౨౦||

శ్రుతస్య యాయాదయమంతమర్భకః తథా పరేషాం యుధి చేతి పార్థివః |
అవేక్ష్య ధాతోర్గమనార్థమర్థవిచ్చకార నామ్నా రఘుమాత్మసంభవం || 3-౨౧||

పితుః ప్రయత్నాత్స సమగ్రసంపదః శుభైః శరీరావయవైర్దినే దినే |
పుపోష వృద్ధిం హరిదశ్వదీధితేరనుప్రవేశాదివ బాలచంద్రమాః || 3-౨౨||

ఉమావృషాంకౌ శరజన్మనా యథా యథా జయంతేన శచీపురందరౌ |
తథా నృపః సా చ సుతేన మాగధీ ననందతుస్తత్సదృశేన తత్సమౌ || 3-౨3||

రథాంకనామ్నోరివ భావబంధనం బభూవ యత్ప్రేమ పరస్పరాశ్రయం |
విభక్తమప్యేకసుతేన తత్తయోః పరస్పరస్యోపరి పర్యచీయత || 3-౨౪||

ఉవాచ ధాత్ర్యా ప్రథమోదితం వచో యయౌ తదీయామవలంబ్య చాంగులిం |
అభూచ్చ నమ్రః ప్రణిపాతశిక్షయా పితుర్ముదం తేన తతాన సోఽర్భకః || 3-౨౫||

తమంకమారోప్య శరీరయోగజైః సుఖైర్నిషించంతమివామృతం త్వచి |
ఉపాంతసంమీలితలోచనో నృపశ్చిరాత్సుతస్పర్శరసజ్ఞతాం యయౌ || 3-౨౬||

అమంస్త చానేన పరార్ధ్యజన్మనా స్థితేరభేత్తా స్థితిమంతమన్వయం |
స్వమూర్తిభేదేన గుణాగ్ర్యవర్తినా పతిః ప్రజానామివ సర్గమాత్మనః || 3-౨౭||

స వృత్తచూలశ్చలకాకపక్షకైరమాత్యపుత్రైః సవయోభిరన్వితః |
లిపేర్యథావద్గ్రహణేన వాఙ్మయం నదీముఖేనేవ సముద్రమావిశత్ || 3-౨౮||

అథోపనీతం విధివద్విపశ్చితో వినిన్యురేనం గురవో గురుప్రియం |
అవంధ్యయత్నాశ్చ బభూవురత్ర తే క్రియా హి వస్తూపహితా ప్రసీదతి || 3-౨౯||

ధియః సమగ్రైః స గుణైరుదారధీః క్రమాచ్చతస్రశ్చతురర్ణవోపమాః |

తతార విద్యాః పవనాతిపాతిభిర్దిశో హరిద్భిర్హరితామివేశ్వరః || 3-30||

త్వచం చ మేధ్యాం పరిధాయ రౌరవీమశిక్షతాస్త్రం పితురేవ మన్త్రవత్ |
న కేవలం తద్గురురేకపార్థివః క్షితావభూదేకధనుర్ధరోఽపి సః || 3-31||

మహోక్షతాం వత్సతరః స్పృశన్నివ ద్విపేంద్రభావం కలభః శ్రయన్నివ |
రఘుః క్రమాద్యౌవనభిన్నశైశవః పుపోష గాంభీర్యమనోహరం వపుః || 3-32||

అథాస్య గోదానవిధేరనంతరం వివాహదీక్షాం నిరవర్తయద్గురుః |
నరేంద్రకన్యాస్తమవాప్య సత్పతిం తమోనుదం దక్షసుతా ఇవాబభుః || 3-33||

యువా యుగవ్యాయతబాహురంసలః కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః |
వపుఃప్రకర్షాదజయద్గురుం రఘుస్తథాపి నీచైర్వినయాదదృశ్యత || 3-34||

తతః ప్రజానాం చిరమాత్మనా ధృతాం నితాంతగుర్వీం లఘయిష్యతా ధురం |
నిసర్గసంస్కారవినీత ఇత్యసౌ నృపేణ చక్రే యువరాజశబ్దభాక్ || 3-35||

నరేంద్రమూలాయతనాదనంతరం తదాస్పదం శ్రీర్యువరాజసంజ్ఞితం |
అగచ్ఛదంశేన గుణాభిలాషిణీ నవావతారం కమలాదివోత్పలం || 3-36||

విభావసుః సారథినేవ వాయునా ఘనవ్యపాయేన గభస్తిమానివ |
బభూవ తేనాతితరాం సుదుఃసహః కటప్రభేదేన కరీవ పార్థివః || 3-37||

నియుజ్య తం హోమతురంగరక్షణే ధనుర్ధరం రాజసుతైరనుద్రుతం |
అపూర్ణమేకేన శతక్రతూపమః శతం క్రతూనామపవిఘ్నమాప సః || 3-38||

తతః పరం తేన మఖాయ యజ్వనా తురంగముత్సృష్టమనర్గలం పునః |
ధనుర్భృతామగ్రత ఏవ రక్షిణాం జహార శక్రః కిల గూఢవిగ్రహః || 3-39||

విషాదలుప్తప్రతిపత్తి విస్మితం కుమారసైన్యం సపది స్థితం చ తత్ |
వసిష్ఠధేనుశ్చ యదృచ్ఛయాగతా శ్రుతప్రభావా దదృశేఽథ నందినీ || 3-40||

తదంకనిస్యందనజలేన లోచనే ప్రమృజ్య పుణ్యేన పురస్కృతః సతాం |
అతీంద్రియేష్వప్యుపపన్నదర్శనో బభూవ భావేషు దిలీపనందనః || 3-41||

స పూర్వతః పర్వతపక్షశాతనం దదర్శ దేవం నరదేవసంభవః |
పునః పునః సూతనిషిద్ధచాపలం హరంతమశ్వం రథరశ్మిసంయుతం || 3-42||

శతైస్తమక్ష్ణామనిమేషవృత్తిభిర్హరిం విదిత్వా హరిభిశ్చ వాజిభిః |
అవోచదేనం గగనస్పృశా రఘుః స్వరేణ ధీరేణ నివర్తయన్నివ || 3-43||

మఖాంశభాజాం ప్రథమో మనీషిభిస్త్వమేవ దేవేంద్ర సదా నిగద్యసే |
అజస్రదీక్షాప్రయతస్య మద్గురోః క్రియావిఘాతాయ కథం ప్రవర్తసే || 3-44||

త్రిలోకనాథేన సదా మఖద్విషస్త్వయా నియమ్యా నను దివ్యచక్షుషా |
స చేత్స్వయం కర్మసు ధర్మచారిణాం త్వమంతరాయో భవసి చ్యుతో విధిః || 3-45||

తదంకమగ్ర్యం మఘవన్మహాక్రతోరముం తురంగం ప్రతిమోక్తుమర్హసి ।
పథః శ్రుతేర్దర్శయితార ఈశ్వరా మలీమసామాదదతే న పద్ధతిం ॥ 3-౪౬॥

ఇతి ప్రగల్భం రఘుణా సమీరితం వచో నిశమ్యాధిపతిర్దివౌకసాం ।
నివర్తయామాస రథం సవిస్మయః ప్రచక్రమే చ ప్రతివక్తుముత్తరం ॥ 3-౪౭॥

యదాత్థ రాజన్యకుమార తత్తథా యశస్తు రక్ష్యం పరతో యశోధనైః ।
జగత్ప్రకాశం తదశేషమిజ్యయా భవద్గురుర్లంఘయితుం మమోద్యతః ॥ 3-౪౮॥

హరిర్యథైకః పురుషోత్తమః స్మృతో మహేశ్వరస్త్ర్యంబక ఏవ నాపరః ।
తథా విదుర్మాం మునయః శతక్రతుం ద్వితీయగామీ న హి శబ్ద ఏష నః ॥ 3-౪౯॥

అతోఽయమశ్వః కపిలానుకారిణా పితుస్త్వదీయస్య మయాపహారితః ।
అలం ప్రయత్నేన తవాత్ర మా నిధాః పదం పదవ్యాం సగరస్య సంతతేః ॥ 3-౫౦॥

తతః ప్రహస్యాపభయః పురందరం పునర్బభాషే తురగస్య రక్షితా ।
గృహాణ శస్త్రం యది సర్గ ఏష తే న ఖల్వనిర్జిత్య రఘుం కృతీ భవాన్ ॥ 3-౫౧॥

స ఏవముక్త్వా మఘవంతమున్ముఖః కరిష్యమాణః సశరం శరాసనం ।
అతిష్ఠదాలీఢవిశేషశోభినా వపుఃప్రకర్షేణ విడంబితేశ్వరః ॥ 3-౫౨॥

రఘోరవష్టంభమయేన పత్త్రిణా హృది క్షతో గోత్రభిదప్యమర్షణః ।
నవాంబుదానీకముహూర్తలాంఛనే ధనుష్యమోఘం సమధత్త సాయకం ॥ 3-౫3॥

దిలీపసూనోః స బృహద్భుజాంతరం ప్రవిశ్య భీమాసురశోణితోచితః ।
పపావనాస్వాదితపూర్వమాశుగః కుతూహలేనేవ మనుష్యశోణితం ॥ 3-౫౪॥

హరేః కుమారోఽపి కుమారవిక్రమః సురద్విపాస్ఫాలనకర్కశాంగులౌ ।
భుజే శచీపత్త్రవిశేషకాంకితే స్వనామచిహ్నం నిచఖాన సాయకం ॥ 3-౫౫॥

జహార చాన్యేన మయూరపత్త్రిణా శరేణ శక్రస్య మహాశనిధ్వజం ।
చుకోప తస్మై స భృశం సురశ్రియః ప్రసహ్య కేశవ్యపరోపణాదివ ॥ 3-౫౬॥

తయోరుపాంతస్థితసిద్ధసైనికం గరుత్మదాశీవిషభీమదర్శనైః ।
బభూవ యుద్ధం తుములం జయైషిణోరధోముఖైరూర్ధ్వముఖైశ్చ పత్త్రిభిః ॥ 3-౫౭॥

అతిప్రబంధప్రహితాస్త్రవృష్టిభిస్తమాశ్రయం దుష్ప్రసహస్య తేజసః ।
శశాక నిర్వాపయితుం న వాసవః స్వతశ్చ్యుతం వహ్నిమివాద్భిరంబుదః ॥ 3-౫౮॥

తతః ప్రకోష్ఠే హరిచందనాంకితే ప్రమథ్యమానార్ణవధీరనాదినీం ।
రఘుః శశాంకార్ధముఖేన పత్త్రిణా శరాసనజ్యామలునాద్బిడౌజసః ॥ 3-౫౯॥

స చాపముత్సృజ్య వివృద్ధమత్సరః ప్రణాశనాయ ప్రబలస్య విద్విషః ।
మహీధ్రపక్షవ్యపరోపణోచితం స్ఫురత్ప్రభామండలమస్త్రమాదదే ॥ 3-౬౦॥

రఘుర్భృశం వక్షసి తేన తాడితః పపాత భూమౌ సహ సైనికాశ్రుభిః ।
నిమేషమాత్రాదవధూయ చ వ్యథాం సహోత్థితః సైనికహర్షనిస్వనైః ॥ 3-౬౧॥

తథాపి శస్త్రవ్యవహారనిష్ఠురే విపక్షభావే చిరమస్య తస్థుషః |
తుతోష వీర్యాతిశయేన వృత్రహా పదం హి సర్వత్ర గుణైర్నిధీయతే || 3-౬౨||

అసంగమద్రిష్వపి సారవత్తయా న మే త్వదన్యేన విసోఢమాయుధం |
అవేహి మాం ప్రీతమృతే తురంగమాత్కిమిచ్ఛసీతి స్ఫుటమాహ వాసవః || 3-౬౩||

తతో నిషంగాదసమగ్రముద్ధృతం సువర్ణపుంఖద్యుతిరంజితాంగులిం |
నరేంద్రసూనుః ప్రతిసంహరన్నిషుం ప్రియంవదః ప్రత్యవదత్సురేశ్వరం || 3-౬౪||

అమోచ్యమశ్వం యది మన్యసే ప్రభో తతః సమాప్తే విధినైవ కర్మణి |
అజస్రదీక్షాప్రయతః స మద్గురుః క్రతోరశేషేణ ఫలేన యుజ్యతాం || 3-౬౫||

యథా స వృత్తాంతమిమం సదోగతస్త్రిలోచనైకాంశతయా దురాసదః |
తవైవ సందేశహరాద్విశాంపతిః శృణోతి లోకేశ తథా విధీయతాం || 3-౬౬||

తథేతి కామం ప్రతిశుశ్రువాన్రఘోర్యథాగతం మాతలిసారథిర్యయౌ |
నృపస్య నాతిప్రమనాః సదోగృహం సుదక్షిణాసూనురపి న్యవర్తత || 3-౬౭||

తమభ్యనందత్ప్రథమం ప్రబోధితః ప్రజేశ్వరః శాసనహారిణా హరేః |
పరామృశన్హర్షజడేన పాణినా తదీయమంగం కులిశవ్రణాంకితం || 3-౬౮||

ఇతి క్షితీశో నవతిం నవాధికాం మహాక్రతూనాం మహనీయశాసనః |
సమారురుక్షుర్దివమాయుషః క్షయే తతాన సోపానపరంపరామివ || 3-౬౯||

అథ స విషయవ్యావృత్తాత్మా యథావిధి సూనవే
నృపతికకుదం దత్త్వా యూనే సితాతపవారణం |
మునివనతరుచ్ఛాయాం దేవ్యా తయా సహ శిశ్రియే
గలితవయసామిక్ష్వాకూణామిదం హి కులవ్రతం || 3-౭౦||

|| ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతే రఘువంశే మహాకావ్యే రాజ్యాభిషేకో నామ తృతీయః సర్గః ||

సర్గః ౪

స రాజ్యం గురుణా దత్తం ప్రతిపద్యాధికం బభౌ ।
దినాంతే నిహితం తేజః సవిత్రేవ హుతాశనః ॥ ౪-౧॥

దిలీపానంతరం రాజ్యే తం నిశమ్య ప్రతిష్ఠితం ।
పూర్వం ప్రధూమితో రాజ్ఞాం హృదయేఽగ్నిరివోత్థితః ॥ ౪-౨॥

పురుహూతధ్వజస్యేవ తస్యోన్నయనపంక్తయః ।
నవాభ్యుత్థానదర్శిన్యో ననందుః సప్రజాః ప్రజాః ॥ ౪-3॥

సమమేవ సమాక్రాంతం ద్వయం ద్విరదగామినా ।
తేన సింహాసనం పిత్ర్యమఖిలం చారిమండలం ॥ ౪-౪॥

ఛాయామండలలక్ష్యేణ తమదృశ్యా కిల స్వయం ।
పద్మా పద్మాతపత్రేణ భేజే సామ్రాజ్యదీక్షితం ॥ ౪-౫॥

పరికల్పితసాంనిధ్యా కాలే కాలే చ బందిషు ।
స్తుత్యం స్తుతిభిరర్థ్యాభిరుపతస్థే సరస్వతీ ॥ ౪-౬॥

మనుప్రభృతిర్మాన్యైర్భుక్తా యద్యపి రాజభిః ।
తథాప్యనన్యపూర్వేవ తస్మిన్నాసీద్వసుంధరా ॥ ౪-౭॥

స హి సర్వస్య లోకస్య యుక్తదండతయా మనః ।
ఆదదే నాతిశీతోష్ణో నభస్వానివ దక్షిణః ॥ ౪-౮॥

మందోత్కంఠాః కృతాస్తేన గుణాధికతయా గురౌ ।
ఫలేన సహకారస్య పుష్పోద్గమ ఇవ ప్రజాః ॥ ౪-౯॥

నయవిద్భిర్నవే రాజ్ఞి సదసచ్చోపదర్శితం ।
పూర్వ ఏవాభవత్పక్షస్తస్మిన్నాభవదుత్తరః ॥ ౪-౧౦॥

పంచానామపి భూతానాముత్కర్షం పుపుషుర్గుణాః ।
నవే తస్మిన్మహీపాలే సర్వం నవమివాభవత్ ॥ ౪-౧౧॥

యథా ప్రహ్లాదనాచ్చంద్రః ప్రతాపాత్తపనో యథా ।
తథైవ సోఽభూదన్వర్థో రాజా ప్రకృతిరంజనాత్ ॥ ౪-౧౨॥

కామం కర్ణాంతవిశ్రాంతే విశాలే తస్య లోచనే ।
చక్షుష్మత్తా తు శాస్త్రేణ సూక్ష్మకార్యార్థదర్శినా ॥ ౪-౧3॥

లబ్ధప్రశమనస్వస్థమథైనం సముపస్థితా ।
పార్థివశ్రీర్ద్వితీయేవ శరత్పంకజలక్షణా ॥ ౪-౧౪॥

నిర్వృష్టలఘుభిర్మేఘైర్ముక్తవర్త్మా సుదుఃసహః |
ప్రతాపస్తస్య భానోశ్చ యుగపద్వ్యానశే దిశః || ౪-౧౫||

వార్షికం సంజహారేంద్రో ధనుర్జైత్రం రఘుర్దధౌ |
ప్రజార్థసాధనే తౌ హి పర్యాయోద్యతకార్ముకౌ || ౪-౧౬||

పుండరీకాతపత్రస్తం వికసత్కాశచామరః |
ఋతుర్విడంబయామాస న పునః ప్రాప తచ్ఛ్రియం || ౪-౧౭||

ప్రసాదసుముఖే తస్మింశ్చంద్రే చ విశదప్రభే |
తదా చక్షుష్మతాం ప్రీతిరాసీత్సమరసా ద్వయోః || ౪-౧౮||

హంసశ్రేణీషు తారాసు కుముద్వత్సు చ వారిషు |
విభూతయస్తదీయానాం పర్యస్తా యశసామివ || ౪-౧౯||

ఇక్షుచ్ఛాయనిషాదిన్యస్తస్య గోప్తుర్గుణోదయం |
ఆకుమారకథోద్ఘాతం శాలిగోప్యో జగుర్యశః || ౪-౨౦||

ప్రససాదోదయాదంభః కుంభయోనేర్మహౌజసః |
రఘోరభిభవాశంకి చుక్షుభే ద్విషతాం మనః|| ౪-౨౧||

మదోదగ్రాః కకుద్మంతః సరితాం కూలముద్రుజాః |
లీలాఖేలమనుప్రాపుర్మహోక్షాస్తస్య విక్రమం|| ౪-౨౨||

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం మదగంధిభిరాహతాః |
అసూయయేవ తన్నాగాః సప్తధైవ ప్రసుస్రువుః|| ౪-౨3||

సరితః కుర్వతీ గాధాః పథశ్చాశ్యానకర్దమాన్ |
యాత్రాయై చోదయామాస తం శక్తేః ప్రథమం శరత్|| ౪-౨౪||

తస్మై సమ్యగ్ఘుతో వహ్నిర్వాజినీరాజనావిధౌ |
ప్రదక్షిణార్చిర్వ్యాజేన హస్తేనేవ జయం దదౌ|| ౪-౨౫||

స గుప్తమూలప్రత్యంతః శుద్ధపార్ష్ణిరయాన్వితః |
షడ్విధం బలమాదాయ ప్రతస్థే దిగ్జిగీషయా|| ౪-౨౬||

అవాకిరన్వయోవృద్ధాస్తం లాజైః పౌరయోషితః |
పృషతైర్మందరోద్ధూతైః క్షీరోర్మయ ఇవాచ్యుతం|| ౪-౨౭||

స యయౌ ప్రథమం ప్రాచీం తుల్యః ప్రాచీనబర్హిషా |
అహితాననిలోద్ధూతైస్తర్జయన్నివ కేతుభిః|| ౪-౨౮||

రజోభిః స్యందనోద్ధూతైర్గజైశ్చ ఘనసంనిభైః |
భువస్తలమివ వ్యోమ కుర్వన్వ్యోమేవ భూతలం|| ౪-౨౯||

ప్రతాపోఽగ్రే తతః శబ్దః పరాగస్తదనంతరం |
యయౌ పశ్చాద్రథాదీతి చతుఃస్కంధేవ సా చమూః|| ౪-30||

మరుపృష్ఠాన్యుదంభాంసి నావ్యాః సుప్రతరా నదీః |
విపినాని ప్రకాశాని శక్తిమత్త్వాచ్చకార సః|| ౪-౩౧||

స సేనాం మహతీం కర్షన్పూర్వసాగరగామినీం |
బభౌ హరజటాభ్రష్టాం గంగామివ భగీరథః|| ౪-౩౨||

త్యాజితైః ఫలముత్ఖాతైర్భగ్నైశ్చ బహుధా నృపైః |
తస్యాసీదుల్బణో మార్గః పాదపైరివ దంతినః|| ౪-౩౩||

పౌరస్త్యానేవమాక్రామంస్తాంస్తాంజనపదాంజయీ |
ప్రాప తాలీవనశ్యామముపకంఠం మహోదధేః|| ౪-౩౪||

అనమ్రాణాం సముద్ధర్తుస్తస్మాత్సింధురయాదివ |
ఆత్మా సంరక్షితః సుహ్మైర్వృత్తిమాశ్రిత్య వైతసీం|| ౪-౩౫||

వంగానుత్ఖాయ తరసా నేతా నౌసాధనోద్యతాన్ |
నిచఖాన జయస్తంభాన్గంగాస్రోతోంతరేషు సః|| ౪-౩౬||

ఆపాదపద్మప్రణతాః కలమా ఇవ తే రఘుం |
ఫలైః సంవర్ధయామాసురుత్ఖాతప్రతిరోపితాః|| ౪-౩౭||

స తీర్త్వా కపిశాం సైన్యైర్బద్ధద్విరదసేతుభిః |
ఉత్కలాదర్శితపథః కలింగాభిముఖో యయౌ|| ౪-౩౮||

స ప్రతాపం మహేంద్రస్య మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్ |
అంకుశం ద్విరదస్యేవ యంతా గంభీరవేదినః|| ౪-౩౯||

ప్రతిజగ్రాహ కాలింగస్తమస్త్రైర్గజసాధనః |
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం శిలావర్షీవ పర్వతః|| ౪-౪౦||

ద్విషాం విషహ్య కాకుత్స్థస్తత్ర నారాచదుర్దినం |
సన్మంగలస్నాత ఇవ ప్రతిపేదే జయశ్రియం || ౪-౪౧||

తాంబూలీనాం దలైస్తత్ర రచితాపానభూమయః |
నారికేలాసవం యోధాః శాత్రవం చ పపుర్యశః || ౪-౪౨||

గృహీతప్రతిముక్తస్య స ధర్మవిజయీ నృపః |
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య జహార న తు మేదినీం || ౪-౪౩||

తతో వేలాతటేనైవ ఫలవత్పూగమాలినా |
అగస్త్యాచరితామాశామనాశాస్యజయో యయౌ || ౪-౪౪||

స సైన్యపరిభోగేణ గజదానసుగంధినా |
కావేరీం సరితాం పత్యుః శంకనీయామివాకరోత్ || ౪-౪౫||

బలైరధ్యుషితాస్తస్య విజిగీషోర్గతధ్వనః |
మారీచోద్భ్రాంతహారీతా మలయాద్రేరుపత్యకాః || ౪-౪౬||

ససంజురశ్వక్షుణ్ణానమేలానాముత్పతిష్ణవః |
తుల్యగంధిషు మత్తేభకటేషు ఫలరేణవః || ౪-౪౭||

భోగివేష్టనమార్గేషు చందనానాం సమర్పితం |
నాస్రసత్కరిణాం గ్రైవం త్రిపదీచ్ఛేదినామపి || ౪-౪౮||

దిశి మందాయతే తేజో దక్షిణస్యాం రవేరపి |
తస్యామేవ రఘోః పాండ్యాః ప్రతాపం న విషేహిరే || ౪-౪౯||

తామ్రపర్ణీసమేతస్య ముక్తాసారం మహోదధేః |
తే నిపత్య దదుస్తస్మై యశః స్వమివ సంచితం || ౪-౫౦||

స నిర్విశ్య యథాకామం తటేష్వాలీనచందనౌ |
స్తనావివ దిశస్తస్యాః శైలౌ మలయదర్దురౌ || ౪-౫౧||

అసహ్యవిక్రమః సహ్యం దూరాన్ముక్తముదన్వతా |
నితంబమివ మేదిన్యాః స్రస్తాంశుకమలంఘయత్ || ౪-౫౨||

తస్యానీకైర్విసర్పద్భిరపరాంతజయోద్యతైః |
రామాస్త్రోత్సారితోఽప్యాసీత్సహ్యలగ్న ఇవార్ణవః || ౪-౫౩||

భయోత్సృష్టవిభూషాణాం తేన కేరలయోషితాం |
అలకేషు చమూరేణుశ్చూర్ణప్రతినిధీకృతః || ౪-౫౪||

మురలామారుతోద్ధూతమగమత్కైతకం రజః |
తద్యోధవారబాణానామయత్నపటవాసతాం || ౪-౫౫||

అభ్యభూయత వాహానాం చరతాం గాత్రశింజితైః |
వర్మభిః పవనోద్ధూతరాజతాలీవనధ్వనిః || ౪-౫౬||

ఖర్జూరీస్కంధనద్ధానాం మదోద్గారసుగంధిషు |
కటేషు కరిణాం పేతుః పుంనాగేభ్యః శిలీముఖాః || ౪-౫౭||

అవకాశం కిలోదన్వాన్ రామాయాభ్యర్థితో దదౌ |
అపరాంతమహీపాలవ్యాజేన రఘవే కరం || ౪-౫౮||

మత్తేభరదనోత్కీర్ణవ్యక్తవిక్రమలక్షణం |
త్రికూటమేవ తత్రోచ్చైర్జయస్తంభం చకార సః || ౪-౫౯||

పారసీకాంస్తతో జేతుం ప్రతస్థే స్థలవర్త్మనా |
ఇంద్రియాఖ్యానివ రిపూంస్తత్త్వజ్ఞానేన సంయమీ || ౪-౬౦||

యవనీముఖపద్మానాం సేహే మధుమదం న సః |
బాలాతపమివాబ్జానామకాలజలదోదయః || ౪-౬౧||

సంగ్రామస్తుములస్తస్య పాశ్చాత్యైరశ్వసాధనైః |
శార్ఙ్గకూజితవిజ్ఞేయప్రతియోధే రజస్యభూత్ || ౪-౬౨||

భల్లాపవర్జితైస్తేషాం శిరోభిః శ్మశ్రులైర్మహీం |
తస్తార సరఘావ్యాప్తైః స క్షౌద్రపటలైరివ || ౪-౬౩||

అపనీతశిరస్త్రాణాః శేషాస్తం శరణం యయుః |
ప్రణిపాతప్రతీకారః సంరంభో హి మహాత్మనాం || ౪-౬౪||

వినయంతే స్మ తద్యోధా మధుభిర్విజయశ్రమం |
ఆస్తీర్ణాజినరత్నాసు ద్రాక్షావలయభూమిషు || ౪-౬౫||

తతః ప్రతస్థే కౌబేరీం భాస్వానివ రఘుర్దిశం |
శరైరుస్రైరివోదీచ్యానుద్ధరిష్యన్ రసానివ || ౪-౬౬||

వినీతాధ్వశ్రమాస్తస్య సింధుతీరవిచేష్టనైః |
దుధువుర్వాజినః స్కంధాఀల్లగ్నకుంకుమకేసరాన్ || ౪-౬౭||

తత్ర హూణావరోధానాం భర్తృషు వ్యక్తవిక్రమం |
కపోలపాటలాదేశి బభూవ రఘుచేష్టితం || ౪-౬౮||

కాంబోజాః సమరే సోఢుం తస్య వీర్యమనీశ్వరాః |
గజాలానపరిక్లిష్టైరక్షోటైః సార్ధమానతాః || ౪-౬౯||

తేషాం సదశ్వభూయిష్ఠాస్తుంగా ద్రవిణరాశయః |
ఉపదా వివిశుః శశ్వన్నోత్సేకాః కోసలేశ్వరం || ౪-౭౦||

తతో గౌరీగురుం శైలమారురోహాశ్వసాధనః |
వర్ధయన్నివ తత్కూటానుద్ధూతైర్ధాతురేణుభిః || ౪-౭౧||

శశంస తుల్యసత్త్వానాం సైన్యఘోషేఽప్యసంభ్రమం |
గుహాశయానాం సింహానాం పరివృత్త్యావలోకితం || ౪-౭౨||

భూర్జేషు మర్మరీభూతాః కీచకధ్వనిహేతవః |
గంగాశీకరిణో మార్గే మరుతస్తం సిషేవిరే || ౪-౭౩||

విశశ్రముర్నమేరూణాం ఛాయాస్వధ్యాస్య సైనికాః |
దృషదో వాసితోత్సంగా నిషణ్ణమృగనాభిభిః || ౪-౭౪||

సరలాసక్తమాతంగగ్రైవేయస్ఫురితత్విషః |
ఆసన్నోషధయో నేతుర్నక్తమస్నేహదీపికాః || ౪-౭౫||

తస్యోత్సృష్టనివాసేషు కంఠరజ్జుక్షతత్వచః |
గజవర్ష్మ కిరాతేభ్యః శశంసుర్దేవదారవః || ౪-౭౬||

తత్ర జన్యం రఘోర్ఘోరం పర్వతీయైర్గణైరభూత్ |
నారాచక్షేపణీయాశ్మనిష్పేషోత్పతితానలం || ౪-౭౭||

శరైరుత్సవసంకేతాన్స కృత్వా విరతోత్సవాన్ |
జయోదాహరణం బాహ్వోర్గాపయామాస కింనరాన్ || ౪-౭౮||

పరస్పరేణ విజ్ఞాతస్తేషూపాయనపాణిషు |
రాజ్ఞా హిమవతః సారో రాజ్ఞః సారో హిమాద్రిణా || ౪-౭౯||

తత్రాక్షోభ్యం యశోరాశిం నివేశ్యావరురోహ సః |
పౌలస్త్యతులితస్యాద్రేరాదధాన ఇవ హ్రియం || ౪-౮౦||

చకంపే తీర్ణలౌహిత్యే తస్మిన్ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరః |
తద్గజాలానతాం ప్రాప్తైః సహ కాలాగురుద్రుమైః || ౪-౮౧||

న ప్రసేహే స రుద్ధార్కమధారావర్షదుర్దినం |
రథవర్త్మరజోఽప్యస్య కుత ఏవ పతాకినీం || ౪-౮౨||

తమీశః కామరూపాణామత్యాఖండలవిక్రమం |
భేజే భిన్నకటైర్నాగైరన్యానుపరురోధ యైః || ౪-౮౩||

కామరూపేశ్వరస్తస్య హేమపీఠాధిదేవతాం |
రత్నపుష్పోపహారేణ ఛాయమానర్చ పాదయోః || ౪-౮౪||

ఇతి జిత్వా దిశో జిష్ణుర్న్యవర్తత రథోద్ధతం |
రజో విశ్రామయన్రాజ్ఞాం ఛత్రశూన్యేషు మౌలిషు || ౪-౮౫||

స విశ్వజితమాజహ్రే యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం |
ఆదానం హి విసర్గాయ సతాం వారిముచామివ || ౪-౮౬||

సత్రాంతే సచివసఖః పురస్క్రియాభి-
ర్గుర్వీభిః శమితపరాజయవ్యలీకాన్ |
కాకుత్స్థశ్చిరవిరహోత్సుకావరోధాన్
రాజన్యాన్స్వపురనివృత్తయేఽనుమేనే || ౪-౮౭||

తే రేఖాకులిశాతపత్రచిహ్నం
సమ్రాజశ్చరణయుగం ప్రసాదలభ్యం |
ప్రస్థానప్రణతిభిరంగులీషు చక్రు-
ర్మౌలిస్రక్చ్యుతమకరందరేణుగౌరం || ౪-౮౮||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ రఘుదిగ్విజయో నామ చతుర్థః సర్గః ||

సర్గః ౫

తమధ్వరే విశ్వజితి క్షితీశం నిఃశేషవిశ్రాణితకోశజాతం |
ఉపాత్తవిద్యో గురుదక్షిణార్థీ కౌత్సః ప్రపేదే వరతంతుశిష్యః || ౫-౧||

స మృణ్మయే వీతహిరణ్మయత్వాత్పాత్రే నిధాయార్ఘ్యమనర్ఘశీలః |
శ్రుతప్రకాశం యశసా ప్రకాశః ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః || ౫-౨||

తమర్చయిత్వా విధివద్విధిజ్ఞస్తపోధనం మానధనాగ్రయాయీ |
విశాంపతిర్విష్టరభాజమారాత్కృతాంజలిః కృత్యవిదిత్యువాచ || ౫-౩||

అప్యగ్రణీర్మంత్రకృతామృషీణాం కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీ గురుస్తే |
యతస్త్వయా జ్ఞానమశేషమాప్తం లోకేన చైతన్యమివోష్ణరశ్మేః || ౫-౪||

కాయేన వాచా మనసాఽఇ శశ్వద్యత్సంభృతం వాసవధైర్యలోఽపి |
ఆపాద్యతే న వ్యయమంతరాయైః కచ్చిన్మహర్షేస్త్రివిధం తపస్తత్ || ౫-౫||

ఆధారబంధప్రముఖైః ప్రయత్నైః సంవర్ధితానాం సుతనిర్విశేషం |
కచ్చిన్న వాయ్వాదిరుపప్లవో వః శ్రమచ్ఛిదామాశ్రమపాదపానాం || ౫-౬||

క్రియానిమిత్తేష్వపి వత్సలత్వాదభగ్నకామా మునిభిః కుశేషు |
తదంకశయ్యాచ్యుతనాభినాలా కచ్చిన్మృగీణామనఘా ప్రసూతిః || ౫-౭||

నిర్వర్త్యతే యైర్నియమాభిషేకో యేభ్యో నివాపాంజలయః పితౄణాం |
తాన్యుంఛషష్ఠాంకితసైకతాని శివాని వస్తీర్థజలాని కచ్చిత్ || ౫-౮||

నీవారపాకాది కడంగరీయైరామృశ్యతే జానపదైర్న కచ్చిత్ |
కాలోపపన్నాతిథికల్ప్యభాగం వన్యం శరీరస్థితిసాధనం వః || ౫-౯||

అపి ప్రసన్నేన మహర్షిణా త్వం సమ్యగ్వినీయానుమతో గృహాయ |
కాలో హ్యయం సంక్రమితుం ద్వితీయం సర్వోపకారక్షమమాశ్రమం తే || ౫-౧౦||

తవార్హతో నాభిగమేన తృప్తం మనో నియోగక్రియయోత్సుకం మే |
అప్యాజ్ఞయా శాసితురాత్మనా వా ప్రాప్తోఽసి సంభావయితుం వనాన్మాం || ౫-౧౧||

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య రఘోరుదారామపి గాం నిశమ్య |
స్వార్థోపపత్తిం ప్రతి దుర్బలాశస్తమిత్యవోచద్వరతంతుశిష్యః || ౫-౧౨||

సర్వత్ర నో వార్తమవేహి రాజన్నాథే కుతస్త్వయ్యశుభం ప్రజానాం |
సూర్యే తపత్యావరణాయ దృష్టేః కల్పేత లోకస్య కథం తమిస్రా || ౫-౧౩||

భక్తిః ప్రతీక్ష్యేషు కులోచితా తే పూర్వాన్మహాభాగ తయాతిశేషే |
వ్యతీతకాలస్త్వహమభ్యుపేతస్త్వామర్థిభావాదితి మే విషాదః || ౫-౧౪||

శరీరమాత్రేణ నరేంద్ర తిష్ఠన్నాభాసి తీర్థప్రతిపాదితర్ద్ధిః |
ఆరణ్యకోపాత్తఫలప్రసూతిః స్తంబేన నీవార ఇవావశిష్టః || ౫-౧౫||

స్థానే భవానేకనరాధిపః సన్నకించనత్వం మఖజం వ్యనక్తి |
పర్యాయపీతస్య సురైర్హిమాంశోః కలాక్షయః శ్లాఘ్యతరో హి వృద్ధేః || ౫-౧౬||

తదన్యతస్తావదనన్యకార్యో గుర్వర్థమాహర్తుమహం యతిష్యే |
స్వస్త్యస్తు తే నిర్గలితాంబుగర్భం శరద్ఘనం నార్దతి చాతకోఽపి || ౫-౧౭||

ఏతావదుక్త్వా ప్రతియాతుకామం శిష్యం మహర్షేర్నృపతిర్నిషిధ్య |
కిం వస్తు విద్వన్గురవే ప్రదేయం త్వయా కియద్వేతి తమన్వయుంక్త || ౫-౧౮||

తతో యథావద్విహితాధ్వరాయ తస్మై స్మయావేశవివర్జితాయ |
వర్ణాశ్రమాణాం గురవే స వర్ణీ విచక్షణః ప్రస్తుతమాచచక్షే || ౫-౧౯||

సమాప్తవిద్యేన మయా మహర్షిర్విజ్ఞాపితోఽభూద్గురుదక్షిణాయై |
స మే చిరాయాస్ఖలితోపచారాం తాం భక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్ || ౫-౨౦||

నిర్బంధసంజాతరుషార్థకార్శ్యమచింతయిత్వా గురుణాహముక్తః |
విత్తస్య విద్యాపరిసంఖ్యయా మే కోటీశ్చతస్రో దశ చాహరేతి || ౫-౨౧||

సోఽహం సపర్యావిధిభాజనేన మత్వా భవంతం ప్రభుశబ్దశేషం |
అభ్యుత్సహే సంప్రతి నోపరోద్ధుమల్పేతరత్వాచ్ఛ్రుతనిష్క్రయస్య || ౫-౨౨||

ఇత్థం ద్విజేన ద్విజరాజకాంతిరావేదితో వేదవిదాం వరేణ |
ఏనోనివృత్తేంద్రియవృత్తిరేనం జగాద భూయో జగదేకనాథః || ౫-౨౩||

గుర్వర్థమర్థీ శ్రుతపారదృశ్వా రఘోః సకాశాదనవాప్య కామం |
గతో వదాన్యాంతరమిత్యయం మే మా భూత్పరీవాదనవావతారః || ౫-౨౪||

స త్వం ప్రశస్తే మహితే మదీయే వసంశ్చతుర్థోఽగ్నిరివాగ్నిగారే |
ద్విత్రాణ్యహాన్యర్హసి సోఢుమర్హన్ యావద్యతే సాధయితుం త్వదర్థం || ౫-౨౫||

తథేతి తస్యావితథం ప్రతీతః ప్రత్యగ్రహీత్సంగరమగ్రజన్మా |
గామాత్తసారాం రఘురప్యవేక్ష్య నిష్క్రష్టుమర్థం చకమే కుబేరాత్ || ౫-౨౬||

వసిష్ఠమంత్రోక్షణజాత్ప్రభావాదుదన్వదాకాశమహీధరేషు |
మరుత్సఖస్యేవ బలాహకస్య గతిర్విజఘ్నే న హి తద్రథస్య || ౫-౨౭||

అథాధిశిశ్యే ప్రయతః ప్రదోషే రథం రఘుః కల్పితశస్త్రగర్భం |
సామంతసంభావనయైవ ధీరః కైలాసనాథం తరసా జిగీషుః || ౫-౨౮||

ప్రాతః ప్రయాణాభిముఖాయ తస్మై సవిస్మయాః కోషగృహే నియుక్తాః |
హిరణ్మయీం కోషగృహస్య మధ్యే వృష్టిం శశంసుః పతితాం నభస్తః || ౫-౨౯||

స భూపతిర్భాసురహేమరాశిం లబ్ధం కుబేరాదభియాస్యమానాత్ |
దిదేశ కౌత్సాయ సమస్తమేవ పాదం సుమేరోరివ వజ్రభిన్నం || ౫-౩౦||

జనస్య సాకేతనివాసినస్తౌ ద్వావప్యభూతానభినంద్యసత్త్వౌ |
గురుప్రదేయాధికనిఃస్పృహోఽర్థీ నృపోఽర్థికామాదధికప్రదశ్చ || ౫-౩౧||

అథోష్ట్రవామీశతవాహితార్థం ప్రజేశ్వరం ప్రీతమనా మహర్షిః |
స్పృశన్కరేణానతపూర్వకాయం సంప్రస్థితో వాచమువాచ కౌత్సః || ౫-౩౨||

కిమత్ర చిత్రం యది కామసూర్భూర్వృత్తే స్థితస్యాధిపతేః ప్రజానాం |
అచింతనీయస్తు తవ ప్రభావో మనీషితం ద్యౌరపి యేన దుగ్ధా || ౫-౩౩||

ఆశాస్యమన్యత్పునరుక్తభూతం శ్రేయాంసి సర్వాణ్యధిజగ్ముషస్తే |
పుత్రం లభస్వాత్మగుణానురూపం భవంతమీడ్యం భవతః పితేవ || ౫-౩౪||

ఇత్థం ప్రయుజ్యాశిషమగ్రజన్మా రాజ్ఞే ప్రతీయాయ గురోః సకాశం |
రాజాపి లేభే సుతమాశు తస్మాదాలోకమర్కాదివ జీవలోకః || ౫-౩౫||

బ్రాహ్మే ముహూర్తే కిల తస్య దేవీ కుమారకల్పం సుషువే కుమారం |
అతః పితా బ్రహ్మణ ఏవ నామ్నా తమాత్మజన్మానమజం చకార || ౫-౩౬||

రూపం తదోజస్వి తదేవ వీర్యం తదేవ నైసర్గికమున్నతత్వం |
న కారణాత్స్వాద్బిభిదే కుమారః ప్రవర్తితో దీప ఇవ ప్రదీపాత్ || ౫-౩౭||

ఉత్పాతవిద్యం విధివద్గురుభ్యస్తం యౌవనోద్భేదవిశేషకాంతం |
శ్రీః సాభిలాషాపి గురోరనుజ్ఞాం ధీరేవ కన్యా పితురాచకాంక్ష || ౫-౩౮||

అథేశ్వరేణ క్రథకైశికానాం స్వయంవరార్థం స్వసురిందుమత్యాః |
ఆప్తః కుమారానయనోత్సుకేన భోజేన దూతో రఘవే విసృష్టః || ౫-౩౯||

తం శ్లాఘ్యసంబంధమసౌ విచింత్య దారక్రియాయోగ్యదశశ్చ పుత్రం |
ప్రస్థాపయామాస ససైన్యమేనమృద్ధాం విదర్భాధిపరాజధానీం || ౫-౪౦||

తస్యోపకార్యారచితోపచారా వన్యేతరా జానపదోపదాభిః |
మార్గే నివాసా మనుజేంద్రసూనోర్బభూవురుద్యానవిహారకల్పాః || ౫-౪౧||

స నర్మదారోధసి సీకరార్ద్రైర్మరుద్భిరానర్తితనక్తమాలే |
నివేశయామాస విలంఘితాధ్వా క్లాంతం రజోధూసరకేతు సైన్యం || ౫-౪౨||

అథోపరిష్టాద్భ్రమరైర్భ్రమద్భిః ప్రాక్సూచితాంతఃసలిలప్రవేశః |
నిర్ధౌతదానామలగండభిత్తిర్వన్యః సరిత్తో గజ ఉన్మమజ్జ || ౫-౪౩||

నిఃశేషవిక్షాలితధాతునాపి వప్రక్రియామృక్షవతస్తటేషు |
నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేన శంసందంతద్వయేనాశ్మవికుంఠితేన || ౫-౪౪||

సంహారవిక్షేపలఘుక్రియేణ హస్తేన తీరాభిముఖః సశబ్దం |
బభౌ స భిందన్బృహతస్తరంగాన్వార్యర్గలాభంగ ఇవ ప్రవృత్తః || ౫-౪౫||

శైలోపమః శైవలమంజరీణాం జాలాని కర్షన్నురసా స పశ్చాత్ |
పూర్వం తదుత్పీడితవారిరాశిః సరిత్ప్రవాహస్తటముత్ససర్ప || ౫-౪౬||

తస్యైకనాగస్య కపోలభిత్త్యోర్జలావగాహక్షణమేకశాంతా ।
వన్యేతరానేకపదర్శనేన పునర్దిదీపే మదదుర్దినశ్రీః ॥ ౫-౪౭॥

సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహమసహ్యమాఘ్రాయ మదం తదీయం ।
విలంఘితాధోరణతీవ్రయత్నాః సేనాగజేంద్రా విముఖా బభూవుః ॥ ౫-౪౮॥

స చ్ఛిన్నబంధద్రుతయుగ్యశూన్యం భగ్నాక్షపర్యస్తరథం క్షణేన ।
రామాపరిత్రాణవిహస్తయోధం సేననివేశం తుములం చకార ॥ ౫-౪౯॥

తమాపతంతం నృపతేరవధ్యో వన్యః కరీతి శ్రుతవాన్కుమారః ।
నిర్వర్తయిష్యన్విశిఖేన కుంభే జఘాన నాత్యాయతకృష్టశార్ఙ్గః ॥ ౫-౫౦॥

స విద్ధమాత్రః కిల నాగరూపముత్సృజ్య తద్విస్మితసైన్యదృష్టః ।
స్ఫురత్ప్రభామండలమధ్యవర్తి కాంతం వపుర్వ్యోమచరః ప్రపేదే ॥ ౫-౫౧॥

అథ ప్రభావోపనతైః కుమారం కల్పద్రుమోత్థైరవకీర్య పుష్పైః ।
ఉవాచ వాగ్మీ దశనప్రభాభిః సంవర్ధితోరఃస్థలతారహారః ॥ ౫-౫౨॥

మతంగశాపాదవలేపమూలాదవాప్తవానస్మి మతంగజత్వం ।
అవేహి గంధర్వపతేస్తనూజం ప్రియంవదం మాం ప్రియదర్శనస్య ॥ ౫-౫౩॥

స చానునీతః ప్రణతేన పశ్చాన్మయా మహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్ ।
ఉష్ణత్వమగ్న్యాతపసంప్రయోగాచ్ఛైత్యం హి యత్సా ప్రకృతిర్జలస్య ॥ ౫-౫౪॥

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవో యదా తే భేత్స్యత్యజః కుంభమయోముఖేన ।
సంయోక్ష్యసే స్వేన వపుర్మహిమ్నా తదేత్యవోచత్స తపోనిధిర్మాం ॥ ౫-౫౫॥

సంమోచితః సత్త్వవతా త్వయాహం శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన ।
ప్రతిప్రియం చేద్భవతో న కుర్యాం వృథా హి మే స్యాత్స్వపదోపలబ్ధిః ॥ ౫-౫౬॥

సంమోహనం నామ సఖే మమాస్త్రం ప్రయోగసంహారవిభక్తమంత్రం ।
గాంధర్వమాదత్స్వ యతః ప్రయోక్తుర్న చారిహింసా విజయశ్చ హస్తే ॥ ౫-౫౭॥

అలం హ్రియా మాం ప్రతి యన్ముహూర్తం దయాపరోఽభూః ప్రహరన్నపి త్వం ।
తస్మాదుపచ్ఛందయతి ప్రయోజ్యం మయి త్వయా న ప్రతిషేధరౌక్ష్యం ॥ ౫-౫౮॥

తథేత్యుపస్పృశ్య పయః పవిత్రం సోమోద్భవాయాః సరితో నృసోమః ।
ఉదఙ్ముఖః సోఽస్త్రవిదస్త్రమంత్రం జగ్రాహ తస్మాన్నిగృహీతశాపాత్ ॥ ౫-౫౯॥

ఏవం తయోరధ్వని దైవయోగాదాసేదుషోః సఖ్యమచింత్యహేతు ।
ఏకో యయౌ చైత్రరథప్రదేశాన్సౌరాజ్యరమ్యానపరో విదర్భాన్ ॥ ౫-౬౦॥

తం తస్థివాంసం నగరోపకంఠే తదాగమారూఢగురుప్రహర్షః ।
ప్రత్యుజ్జగామ క్రథకైశికేంద్రశ్చంద్రం ప్రవృద్ధోర్మిరివోర్మిమాలీ ॥ ౫-౬౧॥

ప్రవేశ్య చైనం పునరగ్రయాయీ నీచైస్తథోపాచరదర్పితశ్రీః ।
మేనే యథా తత్ర జనః సమేతో వైదర్భమాగంతుమజం గృహేశం ॥ ౫-౬౨॥

తస్యాధికారపురుషైః ప్రణతైః ప్రదిష్టాం
ప్రాగ్ద్వారవేదివినివేశితపూర్ణకుంభాం|
రమ్యాం రఘుప్రతినిధిః స నవోపకార్యాం
బాల్యాత్పరామివ దశాం మదనోఽధ్యువాస || ౫-౬౩||

తత్ర స్వయంవరసమాహృతరాజలోకం
కన్యాలలామ కమనీయమజస్య లిప్సోః|
భావావబోధకలుషా దయితేవ రాత్రౌ
నిద్రా చిరేణ నయనాభిముఖీ బభూవ || ౫-౬౪||

తం కర్ణభూషణనిపీడితపీవరాంసం
శయ్యోత్తరచ్ఛదవిమర్దకృశాంగరాగం |
సూతాత్మజాః సవయసః ప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్నుషసి వాగ్భిరుదారవాచః || ౫-౬౫||

రాత్రిర్గతా మతిమతాం వర ముంచ శయ్యాం
ధాత్రా ద్విధైవ నను ధూర్జగతో విభక్తా |
తామేకతస్తవ బిభర్తి గురుర్వినిద్ర-
స్తస్యా భవానపరధుర్యపదావలంబీ || ౫-౬౬||

నిద్రావశేన భవతాప్యనవేక్షమాణా
పర్యుత్సుకత్వమబలా నిశి ఖండితేవ |
లక్ష్మీర్వినోదయతి యేన దిగంతలంబీ
సోఽపి త్వదాననరుచిం విజహాతి చంద్రః || ౫-౬౭||

తద్వల్గునా యుగపదున్మిషితేన తావత్-
సద్యః పరస్పరతులామధిరోహతాం ద్వే |
ప్రస్పందమానపరుషేతరతారమంత-
శ్చక్షుస్తవ ప్రచలితభ్రమరం చ పద్మం || ౫-౬౮||

వృంతాచ్ఛ్లథం హరతి పుష్పమనోకహానాం
సంసృజ్యతే సరసిజైరరుణాంశుభిన్నైః |
స్వాభావికం పరగుణేన విభాతవాయుః
సౌరభ్యమీప్సురివ తే ముఖమారుతస్య || ౫-౬౯||

తామ్రోదరేషు పతితం తరుపల్లవేషు
నిర్ధౌతహారగులికావిశదం హిమాంభః
ఆభాతి లబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితం సదశనార్చిరివ త్వదీయం || ౫-౭౦||

యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతే న భాను-
రహ్నాయ తావదరుణేన తమో నిరస్తం |
ఆయోధనాగ్రసరతాం త్వయి వీర యాతే
కిం వా రిపూంస్తవ గురుః స్వయముచ్ఛినత్తి || ౫-౭౧||

శయ్యాం జహత్యుభయపక్షవినీతనిద్రాః

స్తంబేరమా ముఖరశృంఖలకర్షిణస్తే ।
యేషాం విభాతి తరుణారుణరాగయోగా-
ద్భిన్నాద్రిగైరికతటా ఇవ దంతకోశాః ॥ ౫-౭౨॥

దీర్ఘేష్వమీ నియమితాః పటమండపేషు
నిద్రాం విహాయ వనజాక్ష వనాయుదేశ్యాః ।
వక్త్రోష్మణా మలినయంతి పురోగతాని
లేహ్యాని సైంధవశిలాశకలాని వాహాః ॥ ౫-౭౩॥

భవతి విరలభక్తిర్మ్లానపుష్పోపహారః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాః ప్రదీపాః ।
అయమపి చ గిరం నస్త్వత్ప్రబోధప్రయుక్తా-
మనువదతి శుకస్తే మంజువాక్పంజరస్థః ॥ ౫-౭౪॥

ఇతి విరచితవాగ్భిర్బందిపుత్రైః కుమారః
సపది విగతనిద్రస్తల్పముజ్ఝాంచకార ।
మదపటునినదద్భిర్బోధితో రాజహంసైః
సురగజ ఇవ గాంగం సైకతం సుప్రతీకః ॥ ౫-౭౫॥

అథ విధిమవసాయ్య శాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమంచితాక్షిపక్ష్మా ।
కుశలవిరచితానుకూలవేశః
క్షితిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థం ॥ ౫-౭౬॥

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతే రఘువంశే మహాకావ్యే పంచమః సర్గః ॥

సర్గః ౬

స తత్ర మంచేషు మనోజ్ఞవేషాన్సింహాసనస్థానుపచారవత్సు |
వైమానికానాం మరుతామపశ్యదాకృష్టలీలాన్నరలోకపాలాన్ || ౬-౧||

రతేర్గృహీతానునయేన కామం ప్రత్యర్పితస్వాంగమివేశ్వరేణ |
కాకుత్స్థమాలోకయతాం నృపాణాం మనో బభూవేందుమతీనిరాశం || ౬-౨||

వైదర్భనిర్దిష్టమసౌ కుమారః క్లృప్తేన సోపానపథేన మంచం |
శిలావిభంగైర్మృగరాజశావస్తుంగం నగోత్సంగమివారురోహ || ౬-౩||

పరార్ధ్యవర్ణాస్తరణోపపన్నమాసేదివాన్రత్నవదాసనం సః |
భూయిష్ఠమాసీదుపమేయకాంతిర్మయూరపృష్ఠాశ్రయిణా గుహేన || ౬-౪||

తాసు శ్రియా రాజపరంపరాసు ప్రభావిశేషోదయదుర్నిరీక్ష్యః |
సహస్రధాత్మా వ్యరుచద్విభక్తః పయోముచాం పంక్తిషు విద్యుతేవ || ౬-౫||

తేషాం మహార్హాసనసంస్థితానాముదారనేపథ్యభృతాం స మధ్యే |
రరాజ ధామ్నా రఘుసూనురేవ కల్పద్రుమాణామివ పారిజాతః || ౬-౬||

నేత్రవ్రజాః పౌరజనస్య తస్మిన్విహాయ సర్వాన్నృపతీన్నిపేతుః |
మదోత్కటే రేచితపుష్పవృక్షా గంధద్విపే వన్య ఇవ ద్విరేఫాః || ౬-౭||

అథ స్తుతే బందిభిరన్వయజ్ఞైః సోమార్కవంశ్యే నరదేవలోకే |
సంచారితే చాగురుసారయోనౌ ధూపే సముత్సర్పతి వైజయంతీః || ౬-౮||

పురోపకంఠోపవనాశ్రయాణాం కలాపినాముద్ధతనృత్తహేతౌ |
ప్రధ్మాతశంఖే పరితో దిగంతాంస్తూర్యస్వనే మూర్చ్ఛతి మంగలార్థే || ౬-౯||

మనుష్యవాహ్యం చతురంతయానమధ్యాస్య కన్యా పరివారశోభి |
వివేశ మంచాంతరరాజమార్గం పతింవరా క్లృప్తవివాహవేషా || ౬-౧౦||

తస్మిన్విధానాతిశయే విధాతుః కన్యామయే నేత్రశతైకలక్ష్యే |
నిపేతురంతఃకరణైర్నరేంద్రా దేహైః స్థితాః కేవలమాసనేషు || ౬-౧౧||

తాం ప్రత్యభివ్యక్తమనోరథానాం? మహీపతీనాం ప్రణయాగ్రదూత్యః |
ప్రవాలశోభా ఇవ పాదపానాం? శృంగారచేష్టా వివిధా బభూవుః || ౬-౧౨||

కశ్చిత్కరాభ్యాముపగూఢనాలమాలోలపత్రాభిహతద్విరేఫం |
రజోభిరంతః పరివేషబంధి లీలారవిందం భ్రమయాంచకార || ౬-౧౩||

విస్రస్తమంసాదపరో విలాసీ రత్నానువిద్ధాంగదకోటిలగ్నం |
ప్రాలంబముత్కృష్య యథావకాశం నినాయ సాచీకృతచారువక్త్రః || ౬-౧౪||

ఆకుంచితాగ్రాంగులినా తతోఽన్యః కించిత్సమావర్జితనేత్రశోభః |
తిర్యగ్విసంసర్పినఖప్రభేణ పాదేన హైమం విలిలేఖ పీఠం || ౬-౧౫||

నివేశ్య వామం భుజమాసనార్ధే తత్సంనివేశాత్ అధికోన్నతాంసః |
కశ్చిద్వివృత్తత్రికభిన్నహారః సుహృత్సమాభాషణతత్పరోఽభూత్ || ౬-౧౬||

విలాసినీవిభ్రమదంతపత్రమపాండురం కేతకబర్హమన్యః |
ప్రియానితంబోచితసంనివేశైర్విపాటయామాస యువా నఖాగ్రైః || ౬-౧౭||

కుశేశయాతామ్రతలేన కశ్చిత్కరేణ రేఖాధ్వజలాంఛనేన |
రత్నాంగులీయప్రభయానువిద్ధానుదీరయామాస సలీలమక్షాన్ || ౬-౧౮||

కశ్చిద్యథాభాగమవస్థితేఽపి స్వసంనివేశాద్వ్యతిలంఘినీవ |
వజ్రాంశుగర్భాంగులిరంధ్రమేకం వ్యాపారయామాస కరం కిరీటే || ౬-౧౯||

తతో నృపాణాం శ్రుతవృత్తవంశా పుంవత్ప్రగల్భా ప్రతిహారరక్షీ |
ప్రాక్సంనికర్షం మగధేశ్వరస్య నీత్వా కుమారీమవదత్సునందా || ౬-౨౦||

అసౌ శరణ్యః శరణోన్ముఖానామగాధసత్త్వో మగధప్రతిష్ఠః |
రాజా ప్రజారంజనలబ్ధవర్ణః పరంతపో నామ యథార్థనామా || ౬-౨౧||

కామం నృపాః సంతు సహస్రశోఽన్యే రాజన్వతీమాహురనేన భూమిం |
నక్షత్రతారాగ్రహసంకులాపి జ్యోతిష్మతీ చంద్రమసైవ రాత్రిః || ౬-౨౨||

క్రియాప్రబంధాదయమధ్వరాణామజస్రమాహూతసహస్రనేత్రః |
శచ్యాశ్చిరం పాండుకపోలలంబాన్మందారశూన్యానలకాంశ్చకార || ౬-౨౩||

అనేన చేదిచ్ఛసి గృహ్యమాణం పాణిం వరేణ్యేన కురు ప్రవేశే |
ప్రాసాదవాతాయనసంస్థితానాం నేత్రోత్సవం పుష్పపురాంగనానాం || ౬-౨౪||

ఏవం తయోక్తే తమవేక్ష్య కించిద్విస్రంసిదూర్వాంకమధూకమాలా |
ఋజుప్రణామక్రియయైవ తన్వీ ప్రత్యాదిదేశైనమభాషమాణా || ౬-౨౫||

తాం సైవ వేత్రగ్రహణే నియుక్తా రాజాంతరం రాజసుతాం నినాయ |
సమీరణోత్థేవ తరంగరేఖా పద్మాంతరం మానసరాజహంసీం || ౬-౨౬||

జగాద చైనామయమంగనాథః సురాంగనాప్రార్థితయౌవనశ్రీః |
వినీతనాగః కిల సూత్రకారైరైంద్రం పదం భూమిగతోఽపి భుంక్తే || ౬-౨౭||

అనేన పర్యాసయతాశ్రుబిందూన్ముక్తాఫలస్థూలతమాన్స్తనేషు |
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనామున్ముచ్య సూత్రేణ వినైవ హారాః || ౬-౨౮||

నిసర్గభిన్నాస్పదమేకసంస్థమస్మింద్వయం శ్రీశ్చ సరస్వతీ చ |
కాంత్యా గిరా సూనృతయా చ యోగ్యా త్వమేవ కల్యాణి తయోస్తృతీయా || ౬-౨౯||

అథాంగరాజాదవతార్య చక్షుర్యాహీతి జన్యామవదత్కుమారీ |
నాసౌ న కామ్యో న చ వేద సమ్యగ్ద్రష్టుం న సా భిన్నరుచిర్హి లోకః || ౬-౩౦||

తతః పరం దుఃప్రసహం ద్విషద్భిర్నృపం నియుక్తా ప్రతిహారభూమౌ |
నిదర్శయామాస విశేషదృశ్యమిందుం నవోత్థానమివేందుమత్యై || ౬-౩౧||

అవంతినాథోఽయముగ్రబాహుర్విశాలవక్షాస్తనువృత్తమధ్యః |
ఆరోప్య చక్రభ్రమముష్ణతేజాస్త్వష్ట్రేవ యత్నోల్లిఖితో విభాతి || ౬-౩౨||

అస్య ప్రయాణేషు సమగ్రశక్తేరగ్రేసరైర్వాజిభిరుత్థితాని |
కుర్వంతి సామంతశిఖామణీనాం ప్రభాప్రరోహాస్తమయం రజాంసి || ౬-౩౩||

అసౌ మహాకాలనికేతనస్య వసన్నదూరే కిల చంద్రమౌలేః |
తమిస్రపక్షేఽపి సహప్రియాభిర్జ్యోత్స్నావతో నిర్విశతి ప్రదోషాన్ || ౬-౩౪||

అనేన యూనా సహ పార్థివేన రంభోరు కచ్చిన్మనసో రుచిస్తే |
సిప్రాతరంగానిలకంపితాసు విహర్తుముద్యానపరంపరాసు || ౬-౩౫||

తస్మిన్నభిద్యోతితబంధుపద్మే ప్రతాపసంశోషితశత్రుపంకే |
బబంధ సా నోత్తమసౌకుమార్యా కుముద్వతీ భానుమతీవ భావం || ౬-౩౬||

తామగ్రతస్తామరసాంతరాభామనూపరాజస్య గుణైరనూనాం |
విధాయ సృష్టిం లలితాం విధాతుర్జగాద భూయః సుదతీం సునందా || ౬-౩౭||

సంగ్రామనిర్విష్టసహస్రబాహురష్టాదశద్వీపనిఖాతయూపః |
అనన్యసాధారణరాజశబ్దో బభూవ యోగీ కిల కార్తవీర్యః || ౬-౩౮||

అకార్యచింతా సమకాలమేవ ప్రాదుర్భవంశ్చాపధరః పురస్తాత్ |
అంతఃశరీరేష్వపి యః ప్రజానాం ప్రత్యాదిదేశావినయం వినేతా || ౬-౩౯||

జ్యాబంధనిష్పందభుజేన యస్య వినిఃశ్వసద్వక్త్రపరంపరేణ |
కారాగృహే నిర్జితవాసవేన లంకేశ్వరేణోషితమా ప్రసాదాత్ || ౬-౪౦||

తస్యాన్వయే భూపతిరేష జాతః ప్రతీప ఇత్యాగమవృద్ధసేవీ |
యేనః శ్రియః సంశ్రయదోషరూఢం స్వభావలోలేత్యయశం ప్రమృష్టం || ౬-౪౧||

ఆయోధనే కృష్ణగతిం సహాయమవాప్య యః క్షత్రియకాలరాత్రిం |
ధారాం శితాం రామపరశ్వధస్య సంభావయత్యుత్పలపత్రసారాం || ౬-౪౨||

అస్యాంకలక్ష్మీర్భవ దీర్ఘబాహోర్మాహిష్మతీవప్రనితంబకాంచీం |
ప్రాసాదజాలైర్జలవేణిరమ్యాం రేవాం యది ప్రేక్షితుమస్తి కామః || ౬-౪౩||

తస్యాః ప్రకామం ప్రియదర్శనోఽపి న స క్షితీశో రుచయే బభూవ |
శరత్ప్రమృష్టాంబుధరోపరోధః శశీవ పర్యాప్తకలో నలిన్యాః || ౬-౪౪||

సా శూరసేనాధిపతిం సుషేణముద్దిశ్య లోకాంతరగీతకీర్తిం |
ఆచారశుద్ధోభయవంశదీపం శుద్ధాంతరక్ష్యా జగదే కుమారీ || ౬-౪౫||

నీపాన్వయః పార్థివ ఏష యజ్వా గుణైర్యమాశ్రిత్య పరస్పరేణ |
సిద్ధాశ్రమం శాంతమివేత్య సత్త్వైర్నైసర్గికోఽప్యుత్ససృజే విరోధః || ౬-౪౬||

యస్యాత్మగేహే నయనాభిరామా కాంతిర్హిమాంశోరివ సంనివిష్టా |
హర్మ్యాగ్రసంరూఢతృణాంకురేషు తేజోఽవిషహ్యం రిపుమందిరేషు || ౬-౪౭||

యస్యావరోధస్తనచందనానాం ప్రక్షాలనాద్వారివిహారకాలే |
కలిందకన్యా మథురాం గతాపి గంగోర్మిసంసక్తజలేవ భాతి || ౬-౪౮||

త్రస్తేన తార్క్ష్యాత్కిల కాలియేన మణిం విసృష్టం యమునౌకసా యః |
వక్షఃస్థలవ్యాపిరుచం దధానః సకౌస్తుభం హ్రేపయతీవ కృష్ణం || ౬-౪౯||

సంభావ్య భర్తారమముం యువానం మృదుప్రవాలోత్తరపుష్పశయ్యే |
వృందావనే చైత్రరథాదనూనే నిర్విశ్యతాం సుందరి యౌవనశ్రీః || ౬-౫౦||

అధ్యాస్య చాంభఃపృషతోక్షితాని శైలేయగంధీని శిలాతలాని |
కలాపినాం ప్రావృషి పశ్య నృత్యం కాంతాసు గోవర్ధనకందరాసు || ౬-౫౧||

నృపం తమావర్తమనోజ్ఞనాభిః సా వ్యత్యగాదన్యవధూర్భవిత్రీ |
మహీధరం మార్గవశాదుపేతం స్రోతోవహా సాగరగామినీవ || ౬-౫౨||

అథాంగదాలిష్టభుజం భుజిష్యా హేమాంగదం నామ కలింగనాథం |
ఆసేదుషీం సాదితశత్రుపక్షం బాలామబాలేందుముఖీం బభాషే || ౬-౫౩||

అసౌ మహేంద్రాదిసమానసారః పతిర్మహేంద్రస్య మహోదధేశ్చ |
యస్య క్షరత్సైన్యగజచ్ఛలేన యాత్రాసు యాతీవ పురో మహేంద్రః || ౬-౫౪||

జ్యాఘాతరేఖే సుభుజో భుజాభ్యాం బిభర్తి యశ్చాపభృతాం పురోగః |
రిపుశ్రియాం సాంజనబాష్పసేకే బందీకృతానామివ పద్ధతీ ద్వే || ౬-౫౫||

యమాత్మనః సద్మని సంనికృష్టో మంద్రధ్వనిత్యాజితయామతూర్యః |
ప్రాసాదవాతాయనదృశ్యవీచిః ప్రబోధయత్యర్ణవ ఏవ సుప్తం || ౬-౫౬||

అనేన సార్ధం విహరాంబురాశేస్తీరేషు తాలీవనమర్మరేషు |
ద్వీపాంతరానీతలవంగపుష్పైరపాకృతస్వేదలవా మరుద్భిః || ౬-౫౭||

ప్రలోభితాప్యాకృతిలోభనీయా విదర్భరాజావరజా తయైవం |
తస్మాదపావర్తత దూరకృష్టా నీత్యేవ లక్ష్మీః ప్రతికూలదైవాత్ || ౬-౫౮||

అథోరగాఖ్యస్య పురస్య నాథం దౌవారికీ దేవసరూపమేత్య |
ఇతశ్చకోరాక్షి విలోకయేతి పూర్వానుశిష్టాం నిజగాద భోజ్యాం || ౬-౫౯||

పాండ్యోఽయమంసార్పితలంబహారః క్లృప్తాంగరాగో హరిచందనేన |
ఆభాతి బాలాతపరక్తసానుః సనిర్ఝరోద్గార ఇవాద్రిరాజః || ౬-౬౦||

వింధ్యస్య సంస్తంభయితా మహాద్రేర్నిఃశేషపీతోజ్ఝితసింధురాజః |
ప్రీత్యాశ్వమేధావభృథార్ద్రమూర్తేః సౌస్నాతికో యస్య భవత్యగస్త్యః || ౬-౬౧||

అస్త్రం హరాదాప్తవతా దురాపం యేనేంద్రలోకావజయాయ దృప్తః |
పురా జనస్థానవిమర్దశంకీ సంధాయ లంకాధిపతిః ప్రతస్థే || ౬-౬౨||

అనేన పాణౌ విధివద్గృహీతే మహాకులీనేన మహీవ గుర్వీ ।
రత్నానువిద్ధార్ణవమేఖలాయా దిశః సపత్నీ భవ దక్షిణస్యాః ॥ ౬-౬౩॥

తాంబూలవల్లీపరిణద్ధపూగాస్వేలాలతాలింగితచందనాసు ।
తమాలపత్త్రాస్తరణాసు రంతుం ప్రసీద శశ్వన్మలయస్థలీషు ॥ ౬-౬౪॥

ఇందీవరశ్యామతనుర్నృపోఽసౌ త్వం రోచనాగౌరశరీరయష్టిః ।
అన్యోన్యశోభాపరివృద్ధయే వాం యోగస్తడిత్తోయదయోరివాస్తు ॥ ౬-౬౫॥

స్వసుర్విదర్భాధిపతేస్తదీయో లేభేఽన్తరం చేతసి నోపదేశః ।
దివాకరాదర్శనబద్ధకోశే నక్షత్రనాథాంశురివారవిందే ॥ ౬-౬౬॥

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ యం యం వ్యతీయాయ పతింవరా సా ।
నరేంద్రమార్గాట్ట ఇవ ప్రపేదే వివర్ణభావం స స భూమిపాలః ॥ ౬-౬౭॥

తస్యాం రఘోః సూనురుపస్థితాయాం వృణీత మాం నేతి సమాకులోఽభూత్ ।
వామేతరః సంశయమస్య బాహుః కేయూరబంధోచ్ఛ్వసితైర్నునోద ॥ ౬-౬౮॥

తం ప్రాప్య సర్వావయవానవద్యం వ్యావర్తతాన్యోపగమాత్కుమారీ ।
న హి ప్రఫుల్లం సహకారమేత్య వృక్షాంతరం కాంక్షతి షట్పదాలీ ॥ ౬-౬౯॥

తస్మిన్సమావేశితచిత్తవృత్తిమిందుప్రభామిందుమతీమవేక్ష్య ।
ప్రచక్రమే వక్తుమనుక్రమజ్ఞా సవిస్తరం వాక్యమిదం సునందా ॥ ౬-౭౦॥

ఇక్ష్వాకువంశ్యః కకుదం నృపాణాం కకుత్స్థ ఇత్యాహితలక్షణోఽభూత్ ।
కాకుత్స్థశబ్దం యత ఉన్నతేచ్ఛాః శ్లాఘ్యం దధత్యుత్తరకోసలేంద్రాః ॥ ౬-౭౧॥

మహేంద్రమాస్థాయ మహోక్షరూపం యః సంయతి ప్రాప్తపినాకిలీలః ।
చకార బాణైరసురాంగనానాం గండస్థలీః ప్రోషితపత్త్రలేఖాః ॥ ౬-౭౨॥

ఐరావతస్ఫాలనవిశ్లథం యః సంఘట్టయన్నంగదమంగదేన ।
ఉపేయుషః స్వామపి మూర్తిమగ్ర్యామర్ధాసనం గోత్రభిదోఽధితష్ఠౌ ॥ ౬-౭౩॥

జాతః కులే తస్య కిలోరుకీర్తిః కులప్రదీపో నృపతిర్దిలీపః ।
అతిష్ఠదేకోనశతక్రతుత్వే శక్రాభ్యసూయావినివృత్తయే యః ॥ ౬-౭౪॥

యస్మిన్మహీం శాసతి వాణినీనాం నిద్రాం విహారార్ధపథే గతానాం ।
వాతోఽపి నాస్రంసయదంశుకాని కో లంబయేదాహరణాయ హస్తం ॥ ౬-౭౫॥

పుత్రో రఘుస్తస్య పదం ప్రశాస్తి మహాక్రతోర్విశ్వజితః ప్రయోక్తా ।
చతుర్దిగావర్జితసంభృతాం యో మృత్పాత్రశేషామకరోద్విభూతిం ॥ ౬-౭౬॥

ఆరూఢమద్రీనుదధీన్వితీర్ణం భుజంగమానాం వసతిం ప్రవిష్టం ।
ఊర్ధ్వం గతం యస్య న చానుబంధి యశః పరిచ్ఛేత్తుమియత్తయాలం ॥ ౬-౭౭॥

అసౌ కుమారస్తమజోఽనుజాతస్త్రివిష్టపస్యేవ పతిం జయంతః ।
గుర్వీం ధురం యో జగతస్య పిత్రా ధుర్యేణ దమ్యః సదృశం బిభర్తి ॥ ౬-౭౮॥

కులేన కాంత్యా వయసా నవేన గుణైశ్చ తైస్తైర్వినయప్రధానైః ।
త్వమాత్మనస్తుల్యమముం వృణీష్వ రత్నం సమాగచ్ఛతు కాంచనేన ॥ ౬-౭౯॥

తతః సునందావచనావసానే లజ్జాం తనూకృత్య నరేంద్రకన్యా ।
దృష్ట్యా ప్రసాదామలయా కుమారం ప్రత్యగ్రహీత్సంవరణస్రజేవ ॥ ౬-౮౦॥

సా యూని తస్మిన్నభిలాషబంధం శశాక శాలీనతయా న వక్తుం ।
రోమాంచలక్ష్యేణ స గాత్రయష్టిం భిత్త్వా నిరాక్రామదరాలకేశ్యాః ॥ ౬-౮౧॥

తథాగతాయాం పరిహాసపూర్వం సఖ్యాం సఖీ వేత్రభృదాబభాషే ।
ఆర్యే వ్రజామోఽన్యత ఇత్యథైనాం వధూరసూయాకుటిలం దదర్శ ॥ ౬-౮౨॥

సా చూర్ణగౌరం రఘునందనస్య ధాత్రీకరాభ్యాం కరభోపమోరూః ।
ఆసంజయామాస యథాప్రదేశం కంఠే గుణం మూర్తమివానురాగం ॥ ౬-౮౩॥

తయా స్రజా మంగలపుష్పమయ్యా విశాలవక్షఃస్థలలంబయా సః ।
అమంస్త కంఠార్పితబాహుపాశాం విదర్భరాజావరజాం వరేణ్యః ॥ ౬-౮౪॥

శశినముపగతేయం కౌముదీ మేఘముక్తం
జలనిధిమనురూపం జహ్నుకన్యావతీర్ణా ।
ఇతి సమగుణయోగప్రీతయస్తత్ర పౌరాః
శ్రవణకటు నృపాణామేకవాక్యం వివవ్రుః ॥ ౬-౮౫॥

ప్రముదితవరపక్షమేకతస్తత్క్షితిపతిమండలమన్యతో వితానం ।
ఉషసి సర ఇవ ప్రఫుల్లపద్మం కుముదవనప్రతిపన్ననిద్రమాసీత్ ॥ ౬-౮౬॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ స్వయంవరవర్ణనో నామ షష్ఠః సర్గః ॥

సర్గః ౭

అథోపయంత్రా సదృశేణ యుక్తాం స్కందేన సాక్షాదివ దేవసేనాం |
స్వసారమాదాయ విదర్భనాథః పురప్రవేశాభిముఖో బభూవ || ౭-౧||

సేనానివేశాన్పృథివీక్షితోఽపి జగ్ముర్విభాతగ్రహమందభాసః |
భోజ్యాం ప్రతి వ్యర్థమనోరథత్వాద్రూపేషు వేశేషు చ సాభ్యసూయా || ౭-౨||

సాంనిధ్యయోగాత్కిల తత్ర శచ్యాః స్వయంవరక్షోభకృతామభావః |
కాకుత్స్థముద్దిశ్య సమత్సరోఽపి శశామ తేన క్షితిపాలలోకః || ౭-౩||

తావత్ప్రకీర్ణాభినవోపచారమింద్రాయుధద్యోతితతోరణాంకం |
వరః సవధ్వా సహ రాజమార్గం ప్రాప ధ్వజచ్ఛాయనివారితోష్ణం || ౭-౪||

తతస్తదాలోకనతత్పరాణాం సౌధేషు చామీకరజాలవత్సు |
బభూవురిత్థం పురసుందరీణాం త్యక్తాన్యకార్యాణి విచేష్టితాని || ౭-౫||

ఆలోకమార్గం సహసా వ్రజంత్యా కయాచిదుద్వేష్టనవాంతమాల్యః |
బద్ధుం న సంభావిత ఏవ తావత్కరేణ రుద్ధోఽపి చ కేశపాశః || ౭-౬||

ప్రసాధికాలంబితమగ్రపాదమాక్షిప్య కాచిద్ద్రవరాగమేవ |
ఉత్సృష్టలీలాగతిరాగవాక్షాదలక్తకాంకాం పదవీం తతాన || ౭-౭||

విలోచనం దక్షిణమంజనేన సంభావ్య తద్వంచితవామనేత్రా|
తథైవ వాతాయనసంనికర్షం యయౌ శలాకామపరా వహంతీ || ౭-౮||

జాలాంతరప్రేషితదృష్టిరన్యా ప్రస్థానభిన్నాం న బబంధ నీవీం |
నాభిప్రవిష్టాభరణప్రభేన హస్తేన తస్థావవలంబ్య వాసః || ౭-౯||

అర్ధాంచితా సత్వరముత్థితాయాః పదే పదే దుర్నిమితే గలంతీ |
కస్యాశ్చిదాసీద్రశనా తదానీమంగుష్ఠమూలార్పితసూత్రశేషా || ౭-౧౦||

తాసాం ముఖైరాసవగంధగర్భైర్వ్యాప్తాంతరాః సాంద్రకుతూహలానాం |
విలోలనేత్రభ్రమరైర్గవాక్షాః సహస్రపత్రాభరణా ఇవాసన్ || ౭-౧౧||

తా రాఘవం దృష్టిభిరాపిబంత్యో నార్యో న జగ్ముర్విషయాంతరాణి |
తథా హి శేషేంద్రియవృత్తిరాసాం సర్వాత్మనా చక్షురివ ప్రవిష్టా || ౭-౧౨||

స్థానే వృతా భూపతిభిః పరోక్షైః స్వయంవరం సాధుమమంస్త భోజ్యా |
పద్మేవ నారాయణమన్యథాసౌ లభేత కాంతం కథమాత్మతుల్యం || ౭-౧౩||

పరస్పరేణ స్పృహణీయశోభం న చేదిదం ద్వంద్వమయోజయిష్యత్ |
అస్మింద్వయే రూపవిధానయత్నః పత్యుః ప్రజానాం వితథోఽభవిష్యత్ || ౭-౧౪||

రతిస్మరౌ నూనమిమావభూతాం రాజ్ఞాం సహస్రేషు తథా హి బాలా ।
గతేయమాత్మప్రతిరూపమేవ మనో హి జన్మాంతరసంగతిజ్ఞం ॥ ౭-౧౫॥

ఇత్యుద్గతాః పౌరవధూముఖేభ్యః శృణ్వన్కథాః శ్రోత్రసుఖాః కుమారః ।
ఉద్భాసితం మంగలసంవిధాభిః సంబంధినః సద్మ సమాససాద ॥ ౭-౧౬॥

తతోఽవతీర్యాశు కరేణుకాయాః స కామరూపేశ్వరదత్తహస్తః ।
వైదర్భనిర్దిష్టమథో వివేశ నారీమనాంసీవ చతుష్కమంతః ॥ ౭-౧౭॥

మహార్హసింహాసనసంస్థితోఽసౌ సరత్నమర్ఘ్యం మధుపర్కమిశ్రం ।
భోజోపనీతం చ దుకూలయుగ్మం జగ్రాహ సార్ధం వనితాకటాక్షైః ॥ ౭-౧౮॥

దుకూలవాసాః స వధూసమీపం నిన్యే వినీతైరవరోధరక్షైః ।
వేలాసకాశం స్ఫుటఫేనరాశిర్నవైరుదన్వానివ చంద్రపాదైః ॥ ౭-౧౯॥

తత్రార్చితో భోజపతేః పురోధా హుత్వాగ్నిమాజ్యాదిభిరగ్నికల్పః ।
తమేవ చాధాయ వివాహసాక్ష్యే వధూవరౌ సంగమయాంచకార ॥ ౭-౨౦॥

హస్తేన హస్తం పరిగృహ్య వధ్వాః స రాజసూనుః సుతరాం చకాసే ।
అనంతరాశోకలతాప్రవాలం ప్రాప్యేవ చూతః ప్రతిపల్లవేన ॥ ౭-౨౧॥

ఆసీద్వరః కంటకితప్రకోష్ఠః స్విన్నాంగులిః సంవవృతే కుమారీ ।
తస్మింద్వయే తత్క్షణమాత్మవృత్తిః సమం విభక్తేవ మనోభవేన ॥ ౭-౨౨॥

తయోరపాంగప్రతిసారితాని క్రియాసమాపత్తినివర్తితాని ।
హ్రీయంత్రణామానశిరే మనోజ్ఞామన్యోన్యలోలాని విలోచనాని ॥ ౭-౨౩॥

ప్రదక్షిణప్రక్రమణాత్కృశానోరుదర్చిషస్తన్మిథునం చకాసే ।
మేరోరుపాంతేష్వివ వర్తమానమన్యోన్యసంసక్తమహస్త్రియామం ॥ ౭-౨౪॥

నితంబగుర్వీ గురుణా ప్రయుక్తా వధూర్విధాతృప్రతిమేన తేన ।
చకార సా మత్తచకోరనేత్రా లజ్జావతీ లాజవిసర్గమగ్నౌ ॥ ౭-౨౫॥

హవిఃశమీపల్లవలాజగంధీ పుణ్యః కృశానోరుదియాయ ధూమః ।
కపోలసంసర్పిశిఖః స తస్యా ముహూర్తకర్ణోత్పలతాం ప్రపేదే ॥ ౭-౨౬॥

తదంజనక్లేదసమాకులాక్షం ప్రమ్లానబీజాంకురకర్ణపూరం ।
వధూముఖం పాటలగంధలేఖమాచారధూమగ్రహణాద్బభూవ ॥ ౭-౨౭॥

తౌ స్నాతకైర్బంధుమతా చ రాజ్ఞా పురంధ్రిభిశ్చ క్రమశః ప్రయుక్తం ।
కన్యాకుమారౌ కనకాసనస్థావార్ద్రాక్షతారోపణమన్వభూతాం ॥ ౭-౨౮॥

ఇతి స్వసుర్భోజకులప్రదీపః సంపాద్య పాణిగ్రహణం స రాజా ।
మహీపతీనాం పృథగర్హణార్థం సమాదిదేశాధికృతానధిశ్రీః ॥ ౭-౨౯॥

లింగైర్ముదః సంవృతవిక్రియాస్తే హ్రదాః ప్రసన్నా ఇవ గూఢనక్రాః ।
వైదర్భమామంత్ర్య యయుస్తదీయాం ప్రత్యర్ప్య పూజాముపదాఛలేన ॥ ౭-౩౦॥

స రాజలోకః కృతపూర్వసంవిదారంభసిద్ధౌ సమయోపలభ్యం |
ఆదాస్యమానః ప్రమదామిషం తదావృత్య పంథానమజస్య తస్థౌ || ౭-౩౧||

భర్తాపి తావత్క్రథకైశికానామనుష్ఠితానంతరజావివాహః |
సత్త్వానురూపాహరణీకృతశ్రీః ప్రాస్థాపయద్రాఘవమన్వగాచ్చ || ౭-౩౨||

తిస్రస్త్రిలోకప్రథితేన సార్ధమజేన మార్గే వసతీరుషిత్వా |
తస్మాదపావర్తత కుండినేశః పర్వాత్యయే సోమ ఇవోష్ణరశ్మేః || ౭-౩౩||

ప్రమన్యవః ప్రాగపి కోసలేంద్రే ప్రత్యేకమాత్తస్వతయా బభూవుః |
అతో నృపశ్చక్షమిరే సమేతాః స్త్రీరత్నలాభం న తదాజత్మస్య || ౭-౩౪||

తముద్వహంతం పథి భోజకన్యాం రురోధ రాజన్యగణ స దృప్తః |
బలిప్రదిష్టాం శ్రియమాదదానం త్రైవిక్రమం పాదమివేంద్రశత్రుః || ౭-౩౫||

తస్యాః స రక్షార్థమనల్పయోధమాదిశ్య పిత్ర్యం సచివం కుమారః |
ప్రత్యగ్రహీత్పార్థివవాహినీం తాం భాగీరథీం శోణ ఇవోత్తరంగః || ౭-౩౬||

పత్తిః పదాతిం రథినం రథేశస్తురంగసాదీ తురగాధిరూఢం |
యంతా గజస్యాభ్యపతద్గజస్థం తుల్యప్రతిద్వంద్వి బభూవ యుద్ధం || ౭-౩౭||

నదత్సు తూర్యేష్వవిభావ్యవాచో నోదీరయంతి స్మ కులోపదేశాన్ |
బాణాక్షరైరేవ పరస్పరస్య నామోర్జితం చాపభృతః శశంసుః || ౭-౩౮||

ఉత్థాపితః సంయతి రేణురశ్వైః సాంద్రీకృతః స్యందనవంశచక్రైః |
విస్తారితః కుంజరకర్ణతాలైర్నేత్రక్రమేణోపరురోధ సూర్యం || ౭-౩౯||

మత్స్యధ్వజా వాయువశాద్విదీర్ణైర్ముఖైః ప్రవృద్ధధ్వజినీరజాంసి |
బభుః పిబంతః పరమార్థమత్స్యాః పర్యావిలానీవ నవోదకాని || ౭-౪౦||

రథో రథాంగధ్వనినా విజజ్ఞే విలోలఘంటాక్వణితేన నాగః |
స్వభర్తునామగ్రహణాద్బభూవ సాంద్రే రజస్యాత్మపరావబోధః || ౭-౪౧||

ఆవృణ్వతో లోచనమార్గమాజౌ రజోంధకారస్య విజృంభితస్య |
శస్త్రక్షతాశ్వద్విపవీరజన్మా బాలారుణోఽభూద్రుధిరప్రవాహః || ౭-౪౨||

స చ్ఛిన్నమూలః క్షతజేన రేణుస్తస్యోపరిష్టాత్పవనావధూతః |
అంగారశేషస్య హుతాశనస్య పూర్వోత్థితో ధూమ ఇవాబభాసే || ౭-౪౩||

ప్రహారమూర్చ్ఛాపగమే రథస్థా యంతౄనుపాలభ్య నివర్తితాశ్వాన్ |
యైః సాదితా లక్షితపూర్వకేతూంస్తానేవ సామర్షతయా నిజఘ్నుః || ౭-౪౪||

అప్యర్ధమార్గే పరబాణలూనా ధనుర్భృతాం హస్తవతాం పృషత్కాః |
సంప్రాపురేవాత్మజవానువృత్త్యా పూర్వార్ధభాగైః ఫలిభిః శరవ్యం || ౭-౪౫||

ఆధోరణానాం గజసంనిపాతే శిరాంసి చక్రైర్నిశితైః క్షురాగ్రైః |
హతాన్యపి శ్యేననఖాగ్రకోటివ్యాసక్తకేశాని చిరేణ పేతుః || ౭-౪౬||

పూర్వం ప్రహర్తా న జఘాన భూయః ప్రతిప్రహారాక్షమమశ్వసాదీ ।
తురంగమస్కంధనిషణ్ణదేహం ప్రత్యాశ్వసంతం రిపుమాచకాంక్ష ॥ ౭-౪౭॥

తనుత్యజాం వర్మభృతాం వికోశైర్బృహత్సు దంతేష్వసిభిః పతద్భిః ।
ఉద్యంతమగ్నిం శమయాంబభూవుర్గజా వివిగ్నాః కరశీకరేణ ॥ ౭-౪౮॥

శిలీముఖోత్కృత్తశిరఃఫలాఢ్యా చ్యుతైః శిరస్త్రైశ్చషకోత్తరేవ ।
రణక్షితిః శోణితమద్యకుల్యా రరాజ మృత్యోరివ పానభూమిః ॥ ౭-౪౯॥

ఉపాంతయోర్నిష్కుషితం విహంగైరాక్షిప్య తేభ్యః పిశితప్రియాపి ।
కేయూరకోటిక్షతతాలుదేశా శివా భుజచ్ఛేదమపాచకార ॥ ౭-౫౦॥

కశ్చిద్ద్విషత్ఖడ్గహృతోత్తమాంగః సద్యో విమానప్రభుతాముపేత్య ।
వామాంగసంసక్తసురాంగనః స్వం నృత్యత్కబంధం సమరే దదర్శ ॥ ౭-౫౧॥

అన్యోన్యసూతోన్మథనాదభూతాం తావేవ సూతౌ రథినౌ చ కౌచిత్ ।
వ్యశ్వౌ గదావ్యాయతసంప్రహారౌ భగ్నాయుధౌ బాహువిమర్దనిష్ఠౌ ॥ ౭-౫౨॥

పరస్పరేణ క్షతయోః ప్రహర్త్రోరుత్క్రాంతవాయ్వోః సమకాలమేవ ।
అమర్త్యభావేఽపి కయోశ్చిదాసీదేకాప్సరఃప్రార్థితయోర్వివాదః ॥ ౭-౫౩॥

వ్యూహావుభౌ తావితరేతరస్మాద్భంగం జయం చాపతురవ్యవస్థం ।
పశ్చాత్పురోమారుతయోః ప్రవృద్ధౌ పర్యాయవృత్త్యేవ మహార్ణవోర్మీ ॥ ౭-౫౪॥

పరేణ భగ్నేఽపి బలే మహౌజా యయావజః ప్రత్యరిసైన్యమేవ ।
ధూమో నివర్త్యేత సమీరణేన యతస్తు కక్షస్తత ఏవ వహ్నిః ॥ ౭-౫౫॥

రథీ నిషంగీ కవచీ ధనుష్మాందృప్తః స రాజన్యకమేకవీరః ।
నివారయామాస మహావరాహః కల్పక్షయోద్వృత్తమివార్ణవాంభః ॥ ౭-౫౬॥

స దక్షిణం తూణముఖేన వామం వ్యాపారయన్హస్తమలక్ష్యతాజౌ ।
ఆకర్ణకృష్టా సకృదస్య యోద్ధుర్మౌర్వీవ బాణాన్సుషువే రిపుఘ్నాన్ ॥ ౭-౫౭॥

స రోషదష్టాధికలోహితోష్ఠై ర్వ్యక్తోర్ధ్వరేఖా భృకుటీర్వహద్భిః ।
తస్తార గాం భల్లనికృత్తకంఠైర్హూంకారగర్భైర్ద్విషతాం శిరోభిః ॥ ౭-౫౮॥

సర్వైర్బలాంగైర్ద్విరదప్రధానైః సర్వాయుధైః కంకటభేదిభిశ్చ ।
సర్వప్రయత్నేన చ భూమిపాలాస్తస్మిన్ప్రజహ్రుర్యుధి సర్వ ఏవ ॥ ౭-౫౯॥

సోఽస్త్రవ్రజైశ్ఛన్నరథః పరేషాం ధ్వజాగ్రమాత్రేణ బభూవ లక్ష్యః ।
నీహారమగ్నో దినపూర్వభాగః కించిత్ప్రకాశేన వివస్వతేవ ॥ ౭-౬౦॥

ప్రియంవదాత్ప్రాప్తమసౌ కుమారః ప్రాయుంక్త రాజస్వధిరాజసూనుః ।
గాంధర్వమస్త్రం కుసుమాస్త్రకాంతః ప్రస్వాపనం స్వప్ననివృత్తలౌల్యః ॥ ౭-౬౧॥

తతో ధనుష్కర్షణమూఢహస్తమేకాంసపర్యస్తశిరస్త్రజాలం ।
తస్థౌ ధ్వజస్తంభనిషణ్ణదేహం నిద్రావిధేయం నరదేవసైన్యం ॥ ౭-౬౨॥

తతః ప్రియోపాత్తరసేఽధరోష్ఠే నివేశ్య దధ్మౌ జలజం కుమారః |
తేన స్వహస్తార్జితమేకవీరః పిబన్యశో మూర్తమివాబభాసే || ౭-౬౩||

శంఖస్వనాభిజ్ఞతయా నివృత్తాస్తం సన్నశత్రుం దదృశుః స్వయోధాః |
నిమీలితానామివ పంకజానాం మధ్యే స్ఫురంతం ప్రతిమాశశాంకం || ౭-౬౪||

సశోణితైస్తేన శిలీముఖాగ్రైర్నిక్షేపితాః కేతుషు పార్థివానాం |
యశో హృతం సంప్రతి రాఘవేణ న జీవితం వః కృపయేతి వర్ణాః || ౭-౬౫||

స చాపకోటీనిహితైకబాహుః శిరస్త్రనిష్కర్షణభిన్నమౌలిః |
లలాటబద్ధశ్రమవారిబిందుర్భీతాం ప్రియామేత్య వచో బభాషే || ౭-౬౬||

ఇతః పరానర్భకహార్యశస్త్రాన్వైదర్భి పశ్యానుమతా మయాసి |
ఏవంవిధేనాహవచేష్టితేన త్వం ప్రార్థ్యసే హస్తగతా మమైభిః || ౭-౬౭||

తస్యాః ప్రతిద్వంద్విభవాద్విషాదాత్సద్యో విముక్తం ముఖమాబభాసే |
నిఃశ్వాసబాష్పాపగమాత్ప్రపన్నః ప్రసాదమాత్మీయమివాత్మదర్శః || ౭-౬౮||

హృష్టాపి సా హ్రీవిజితా న సాక్షాద్వాగ్భిః సఖీనాం ప్రియమభ్యనందత్ |
స్థలీ నవాంభఃపృషతాభివృష్టా మయూరకేకాభిరివాభ్రవృందం || ౭-౬౯||

ఇతి శిరసి స వామం పాదమాధాయ రాజ్ఞా-
ముదవహదనవద్యాం తామవద్యాదపేతః |
రథతురగరజోభిస్తస్య రూక్షాలకాగ్రా
సమరవిజయలక్ష్మీః సైవ మూర్తా బభూవ || ౭-౭౦||

ప్రథమపరిగతార్థస్తం రఘుః సంనివృత్తం
విజయినమభినంద్య శ్లాఘ్యజాయాసమేతం |
తదుపహితకుటుంబః శాంతిమార్గోత్సుకోఽభూ-
న్న హి సతి కులధుర్యే సూర్యవంశ్యా గృహాయ || ౭-౭౧||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాస- కృతావజస్వయంవరాభిగమనో నామ
సప్తమః సర్గః ||

సర్గః ౮

అథ తస్య వివాహకౌతుకం లలితం బిభ్రత ఏవ పార్థివః |
వసుధామపి హస్తగామినీమకరోదిందుమతీమివాపరాం || ౮-౧||

దురితైరపి కర్తుమాత్మసాత్ప్రయతంతే నృపసూనవో హి యత్ |
తదుపస్థితమగ్రహీదజః పితురాజ్ఞేతి న భోగతృష్ణయా || ౮-౨||

అనుభూయ వసిష్ఠసంభృతైః సలిలైస్తేన సహాభిషేచనం |
విశదోచ్ఛ్వసితేన మేదినీ కథయామాస కృతార్థతామివ || ౮-౩||

స బభూవ దురాసదః పరైర్గురుణాఽథర్వవిదా కృతక్రియః |
పవనాగ్నిసమాగమో హ్యయం సహితం బ్రహ్మ యదస్త్రతేజసా || ౮-౪||

రఘుమేవ నివృత్తయౌవనం తమమన్యంత నవేశ్వరం ప్రజాః |
స హి తస్య న కేవలాం శ్రియం ప్రతిపేదే సకలాన్గుణానపి || ౮-౫||

అధికం శుశుభే శుభంయునా ద్వితయేన ద్వయమేవ సంగతం |
పదమృద్ధమజేన పైతృకం వినయేనాస్య నవం చ యౌవనం || ౮-౬||

సదయం బుభుజే మహాభుజః సహసోద్వేగమియం వ్రజేదితి |
అచిరోపనతాం స మేదినీం నవపాణిగ్రహణాం వధూమివ || ౮-౭||

అహమేవ మతో మహీపతేరితి సర్వః ప్రకృతిష్వచింతయత్ |
ఉదధేరివ నిమ్నగాశతేష్వభవన్నాస్య విమాననా క్వచిత్ || ౮-౮||

న ఖరో న చ భూయసా మృదుః పవమానః పృథివీరుహానివ |
స పురస్కృతమధ్యమక్రమో నమయామాస నృపాననుద్ధరన్ || ౮-౯||

అథ వీక్ష్య రఘుః ప్రతిష్ఠితం ప్రకృతిష్వాత్మజమాత్మవత్తయా |
విషయేషు వినాశధర్మసు త్రిదివస్థేష్వపి నిఃస్పృహోఽభవత్ || ౮-౧౦||

గుణవత్సుతరోపితశ్రియః పరిణామే హి దిలీపవంశజాః |
పదవీం తరువల్కవాససాం ప్రయతాః సంయమినాం ప్రపేదిరే || ౮-౧౧||

తమరణ్యసమాశ్రయోన్ముఖం శిరసా వేష్టనశోభినా సుతః |
పితరం ప్రణిపత్య పాదయోరపరిత్యాగమయాచతాత్మనః || ౮-౧౨||

రఘురశ్రుముఖస్య తస్య తత్కృతవానీప్సితమాత్మజప్రియః |
న తు సర్ప ఇవ త్వచం పునః ప్రతిపేదే వ్యపవర్జితాం శ్రియం || ౮-౧౩||

స కిలాశ్రమమంత్యమాశ్రితో నివసన్నావసథే పురాద్బహిః |
సముపాస్యత పుత్రభోగ్యయా స్నుషయేవావికృతేంద్రియః శ్రియా || ౮-౧౪||

ప్రశమస్థితపూర్వపార్థివం కులమభ్యుద్యతనూతనేశ్వరం |
నభసా నిభృతేందునా తులాముదితార్కేణ సమారురోహ తత్ || ౮-౧౫||

యతిపార్థివలింగధారిణౌ దదృశాతే రఘురాఘవౌ జనైః |
అపవర్గమహోదయార్థయోర్భువమంశావివ ధర్మయోర్గతౌ || ౮-౧౬||

అజితాధిగమాయ మంత్రిభిర్యుయుజే నీతివిశారదైరజః |
అనుపాయిపదోపప్రాప్తయే రఘురాప్తైః సమియాయ యోగిభిః || ౮-౧౭||

నృపతిః ప్రకృతీరవేక్షితుం వ్యవహారాసనమాదదే యువా |
పరిచేతుముపాంశు ధారణాం కుశపూతం ప్రవయాస్తు విష్టరం || ౮-౧౮||

అనయత్ప్రభుశక్తిసంపదా వశమేకో నృపతీననంతరాన్ |
అపరః ప్రణిధానయోగ్యయా మరుతః పంచ శరీరగోచరాన్ || ౮-౧౯||

అకరోదచిరేశ్వరః క్షితౌ ద్విషదారంభఫలాని భస్మసాత్ |
ఇతరో దహనే స్వకర్మణాం వవృతే జ్ఞానమయేన వహ్నినా || ౮-౨౦||

పణబంధముఖాన్గుణానజః షడుపాయుంక్త సమీక్ష్య తత్ఫలం |
రఘురప్యజయద్గుణత్రయం ప్రకృతిస్థం సమలోష్టకాంచనః || ౮-౨౧||

న నవః ప్రభురా ఫలోదయాత్స్థిరకర్మా విరరామ కర్మణః |
న చ యోగవిధేర్నవేతరః స్థిరధీరా పరమాత్మదర్శనాత్ || ౮-౨౨||

ఇతి శత్రుషు చేంద్రియేషు చ ప్రతిషిద్ధప్రసరేషు జాగ్రతౌ |
ప్రసితావుదయాపవర్గయోరుభయీం సిద్ధిముభావవాపతుః || ౮-౨౩||

అథ కాశ్చిదజవ్యపేక్షయా గమయిత్వా సమదర్శనః సమాః |
తమసః పరమాపదవ్యయం పురుషం యోగసమాధినా రఘుః || ౮-౨౪||

శ్రుతదేహవిసర్జనః పితుశ్చిరమశ్రూణి విముచ్య రాఘవః |
విదధే విధిమస్య నైష్ఠికం యతిభిః సార్ధమనగ్నిరగ్నిచిత్ || ౮-౨౫||

అకరోత్స తదౌర్ధ్వదైహికం పితృభక్త్యా పితృకార్యకల్పవిత్ |
న హి తేన పథా తనుత్యజస్తనయావర్జితపిండకాంక్షిణః || ౮-౨౬||

స పరార్ధ్యగతేరశోచ్యతాం పితురుద్దిశ్య సదర్థవేదిభిః |
శమితాధిరధిజ్యకార్ముకః కృతవానప్రతిశాసనం జగత్ || ౮-౨౭||

క్షితిరిందుమతీ చ భామినీ పతిమాసాద్య తమగ్ర్యపౌరుషం |
ప్రథమా బహురత్నసూరభూదపరా వీరమజీజనత్సుతం || ౮-౨౮||

దశరశ్మిశతోపమద్యుతిం యశసా దిక్షు దశస్వపి శ్రుతం |
దశపూర్వరథం యమాఖ్యయా దశకంఠారిగురుం విదుర్బుధాః || ౮-౨౯||

ఋషిదేవగణస్వధాభుజాం శ్రుతయాగప్రసవైః స పార్థివః |
అనృణత్వముపేయివాన్బభౌ పరిధేర్ముక్త ఇవోష్ణదీధితిః || ౮-30||

బలమార్తభయోపశాంతయే విదుషాం సత్కృతయే బహు శ్రుతం ।
వసు తస్య విభోర్న కేవలం గుణవత్తాపి పరప్రయోజనా ॥ ౮-౩౧॥

స కదాచిదవేక్షితప్రజః సహ దేవ్యా విజహార సుప్రజాః ।
నగరోపవనే శచీసఖో మరుతాం పాలయితేవ నందనే ॥ ౮-౩౨॥

అథ రోధసి దక్షిణాదధేః శ్రితగోకర్ణనికేతమీశ్వరం ।
ఉపవీణయితుం యయౌ రవేరుదయావృత్తిపథేన నారదః ॥ ౮-౩౩॥

కుసుమైర్గ్రథితామపార్థివైః స్రజమాతోద్యశిరోనివేశితాం ।
అహరత్కిల తస్య వేగవానధివాసస్పృహయేవ మారుతః ॥ ౮-౩౪॥

భ్రమరైః కుసుమానుసారిభిః పరికీర్ణా పరివాదినీ మునేః ।
దదృశే పవనాపలేపజం సృజతీ బాష్పమివాంజనావిలం ॥ ౮-౩౫॥

అభిభూయ విభూతిమార్తవీం మధుగంధాతిశయేన వీరుధాం ।
నృపతేరమరస్రగాప సా దయితోరుస్తనకోటిసుస్థితీం ॥ ౮-౩౬॥

క్షణమాత్రసఖీం సుజాతయోః స్తనయోస్తామవలోక్య విహ్వలా ।
నిమిమీల నరోత్తమప్రియా హృతచంద్రా తమసేవ కౌముదీ ॥ ౮-౩౭॥

వపుషా కరణోజ్ఝితేన సా నిపతంతీ పతిమప్యపాతయత్ ।
నను తైలనిషేకబిందునా సహ దీపార్చిరుపైతి మేదినీం ॥ ౮-౩౮॥

ఉభయోరపి పార్శ్వవర్తినాం తుములేనార్తరవేణ వేజితాః ।
విహగాః కమలాకరాలయాః సమదుఃఖా ఇవ తత్ర చుక్రుశుః ॥ ౮-౩౯॥

నృపతేర్వ్యజనాదిభిస్తమో నునుదే సా తు తథైవ సంస్థితా ।
ప్రతికారవిధానమాయుషః సతి శేషే హి ఫలాయ కల్పతే ॥ ౮-౪౦॥

ప్రతియోజయితవ్యవల్లకీసమవస్థామథ సత్త్వవిప్లవాత్ ।
స నినాయ నితాంతవత్సలః పరిగృహ్యోచితమంకమంగనాం ॥ ౮-౪౧॥

పతిరంకనిషణ్ణయా తయా కరణాపాయవిభిన్నవర్ణయా ।
సమలక్ష్యత బిభ్రదావిలాం మృగలేఖాముషసీవ చంద్రమాః ॥ ౮-౪౨॥

విలలాప స బాష్పగద్గదం సహజామప్యపహాయ ధీరతాం ।
అభితప్తమయోఽపి మార్దవం భజతే కైవ కథా శరీరిషు ॥ ౮-౪౩॥

కుసుమాన్యపి గాత్రసంగమాత్ప్రభవంత్యాయురపోహితుం యది ।
న భవిష్యతి హంత సాధనం కిమివాన్యత్ప్రహరిష్యతో విధేః ॥ ౮-౪౪॥

అథవా మృదు వస్తు హింసితుం మృదునైవారభతే ప్రజాంతకః ।
హిమసేకవిపత్తిరత్ర మే నలినీ పూర్వనిదర్శనం మతా ॥ ౮-౪౫॥

స్రగియం యది జీవితాపహా హృదయే కిం నిహితా న హంతి మాం ।
విషమప్యమృతం క్వచిద్భవేదమృతం వా విషమీశ్వరేచ్ఛయా ॥ ౮-౪౬॥

అథవా మమ భాగ్యవిప్లవాదశనిః కల్పిత ఏవ వేధసా ।
యదనేన తరుర్న పాతితః క్షపితా తద్విటపాశ్రితా లతా ॥ ౮-౪౭॥

కృతవత్యసి నావధీరణామపరాద్ధేఽపి యదా చిరం మయి ।
కథమేకపదే నిరాగసం జనమాభాష్యమిమం న మన్యసే ॥ ౮-౪౮॥

ధ్రువమస్మి శఠః శుచిస్మితే విదితః కైతవవత్సలస్తవ ।
పరలోకమసంనివృత్తయే యదనాపృచ్ఛ్య గతాసి మామితః ॥ ౮-౪౯॥

దయితాం యది తావదన్వగాద్వినివృత్తం కిమిదం తయా వినా ।
సహతాం హతజీవితం మమ ప్రబలామాత్మకృతేన వేదనాం ॥ ౮-౫౦॥

సురతశ్రమసంభృతో ముఖే ధ్రియతే స్వేదలవోద్గమోఽపి తే ।
అథ చాస్తమితా త్వమాత్మనా ధిగిమాం దేహభృతామసారతాం ॥ ౮-౫౧॥

మనసాపి న విప్రియం మయా కృతపూర్వం తవ కిం జహాసి మాం ।
నను శబ్దపతిః క్షితేరహం త్వయి మే భావనిబంధనా రతిః ॥ ౮-౫౨॥

కుసుమోత్థచితాన్వలీభృతశ్చలయన్భృంగరుచస్తవాలకాన్ ।
కరభోరు కరోతి మారుతస్త్వదుపావర్తనశంకి మే మనః ॥ ౮-౫౩॥

తదపోహితుమర్హసి ప్రియే ప్రతిబోధేన విషాదమాశు మే ।
జ్వలితేన గుహాగతం తమస్తుహినాద్రేరివ నక్తమోషధిః ॥ ౮-౫౪॥

ఇదముచ్ఛ్వసితాలకం ముఖం తవ విశ్రాంతకథం దునోతి మాం ।
నిశి సుప్తమివైకపంకజం విరతాభ్యంతరషట్పదస్వనం ॥ ౮-౫౫॥

శశినం పునరేతి శర్వరీ దయితా ద్వంద్వచరం పతత్రిణం ।
ఇతి తౌ విరహాంతరక్షమౌ కథమత్యంతగతా న మాం దహేః ॥ ౮-౫౬॥

నవపల్లవసంస్తరేఽపి తే మృదు దూయేత యదంగమర్పితం ।
తదిదం విషహిష్యతే కథం వద వామోరు చితాధిరోహణం ॥ ౮-౫౭॥

ఇయమప్రతిబోధశాయినీం రశనా త్వాం ప్రథమా రహఃసఖీ ।
గతివిభ్రమసాదనీరవా న శుచా నాను మృతేవ లక్ష్యతే ॥ ౮-౫౮॥

కలమన్యభృతాసు భాసితం కలహంసీషు మదాలసం గతం ।
పృషతీషు విలోలమీక్షితం పవనాధూతలతాసు విభ్రమాః ॥ ౮-౫౯॥

త్రిదివోత్సుకయాప్యవేక్ష్య మాం నిహితాః సత్యమమీ గుణాస్త్వయా ।
విరహే తవ మే గురువ్యథం హృదయం న త్వవలంబితుం క్షమాః ॥ ౮-౬౦॥

మిథునం పరికల్పితం త్వయా సహకారః ఫలినీ చ నన్విమౌ ।
అవిధాయ వివాహసత్క్రియామనయోర్గమ్యత ఇత్యసాంప్రతం ॥ ౮-౬౧॥

కుసుమం కృతదోహదస్త్వయా యదశోకోఽయముదీరయిష్యతి ।
అలకాభరణం కథం ను తత్తవ నేష్యామి నివాపమాల్యతాం ॥ ౮-౬౨॥

స్మరతేవ సశబ్దనూపురం చరణానుగ్రహమన్యదుర్లభం |
అమునా కుసుమాశ్రువర్షిణా త్వమశోకేన సుగాత్రి శోచ్యసే || ౮-౬౩||

తవ నిఃశ్వసితానుకారిభిర్బకులైరర్ధచితాం సమం మయా |
అసమాప్య విలాసమేఖలాం కిమిదం కిన్నరకంఠి సుప్యతే || ౮-౬౪||

సమదుఃఖసుఖః సఖీజనః ప్రతిపచ్చంద్రనిభోఽయమాత్మజః |
అహమేకరసస్తథాపి తే వ్యవసాయః ప్రతిపత్తినిష్ఠురః || ౮-౬౫||

ధృతిరస్తమితా రతిశ్చ్యుతా విరతం గేయమృతుర్నిరుత్సవః |
గతమాభరణప్రయోజనం పరిశూన్యం శయనీయమద్య మే || ౮-౬౬||

గృహిణీ సచివః సఖీ మిథః ప్రియశిష్యా లలితే కలావిధౌ |
కరుణావిముఖేన మృత్యునా హరతా త్వాం వద కిం న మే హృతం || ౮-౬౭||

మదిరాక్షి మదాననార్పితం మధు పీత్వా రసవత్కథం ను మే |
అనుపాస్యసి బాష్పదూషితం పరలోకోపనతం జలాంజలిం || ౮-౬౮||

విభవేఽపి సతి త్వయా వినా సుఖమేతావదజస్య గణ్యతాం |
అహృతస్య విలోభనాంతరైర్మమ సర్వే విషయాస్త్వదాశ్రయాః || ౮-౬౯||

విలపన్నితి కోసలాధిపః కరుణార్థగ్రథితం ప్రియాం ప్రతి |
అకరోత్పృథివీరుహానపి స్రుతశాఖారసబాష్పదూషితాన్ || ౮-౭౦||

అథ తస్య కథంచిదంకతః స్వజనస్తామపనీయ సుందరీం |
విససర్జ తదంత్యమండనామనలాయాగురుచందనైధసే || ౮-౭౧||

ప్రమదామను సంస్థితః శుచా నృపతిః సన్నితి వాచ్యదర్శనాత్ |
న చకార శరీరమగ్నిసాత్సహ దేవ్యా న తు జీవితాశయా || ౮-౭౨||

అథ తేన దశాహతః పరే గుణశేషాముపదిశ్య భామినీం |
విదుషా విధయో మహర్ద్ధయః పుర ఏవోపవనే సమాపితాః || ౮-౭౩||

స వివేశ పురీం తయా వినా క్షణదాపాయశశాంకదర్శనః |
పరివాహమివావలోకయన్స్వశుచః పౌరవధూముఖాశ్రుషు || ౮-౭౪||

అథ తం సవనాయ దీక్షితః ప్రణిధానాద్గురురాశ్రమస్థితః |
అభిషంగజడం విజజ్ఞివానితి శిష్యేణ కిలాన్వబోధయత్ || ౮-౭౫||

అసమాప్తవిధిర్యతో మునిస్తవ విద్వానపి తాపకారణం |
న భవంతముపస్థితః స్వయం ప్రకృతౌ స్థాపయితుం పథశ్చ్యుతం || ౮-౭౬||

మయి తస్య సువృత్త వర్తతే లఘుసందేశపదా సరస్వతీ |
శృణు విశ్రుతసత్త్వసార తాం హృది చైనాముపధాతుమర్హసి || ౮-౭౭||

పురుషస్య పదేష్వజన్మనః సమతీతం చ భవచ్చ భావి చ |
స హి నిష్ప్రతిఘేన చక్షుషా త్రితయం జ్ఞానమయేన పశ్యతి || ౮-౭౮||

చరతః కిల దుశ్చరం తపస్తృణబిందోః పరిశంకితః పురా |
ప్రజిఘాయ సమాధిభేదినీం హరిరస్మై హరిణీం సురాంగనామ్ || ౮-౭౯||

స తపఃప్రతిబంధమన్యునా ప్రముఖావిష్కృతచారువిభ్రమమ్ |
అశపద్భవ మానుషీతి తాం శమవేలాప్రలయోర్మిణా భువి || ౮-౮౦||

భగవన్పరవానయం జనః ప్రతికూలాచరితం క్షమస్వ మే |
ఇతి చోపనతాం క్షితిస్పృశం కృతవానా సురపుష్పదర్శనాత్ || ౮-౮౧||

క్రథకైశికవంశసంభవా తవ భూత్వా మహిషీ చిరాయ సా |
ఉపలబ్ధవతీ దివశ్చ్యుతం వివశా శాపనివృత్తికారణమ్ || ౮-౮౨||

తదలం తదపాయచింతయా విపదుత్పత్తిమతాముపస్థితా |
వసుధేయమవేక్ష్యతాం త్వయా వసుమత్యా హి నృపాః కలత్రిణః || ౮-౮౩||

ఉదయే మదవాచ్యముజ్ఝతా శ్రుతమావిష్కృతమాత్మవత్త్వయా |
మనసస్తదుపస్థితే జ్వరే పునరక్లీబతయా ప్రకాశ్యతామ్ || ౮-౮౪||

రుదతా కుత ఏవ సా పునర్భవతా నానుమృతాపి లభ్యతే |
పరలోకజుషాం స్వకర్మభిర్గతయో భిన్నపథా హి దేహినామ్ || ౮-౮౫||

అపశోకమనాః కుటుంబినీమనుగృహ్ణీష్వ నివాపదత్తిభిః |
స్వజనాశ్రు కిలాతిసంతతం దహతి ప్రేతమితి ప్రచక్షతే || ౮-౮౬||

మరణం ప్రకృతిః శరీరిణాం వికృతిర్జీవితముచ్యతే బుధైః |
క్షణమప్యవతిష్ఠతే శ్వసన్యది జంతుర్నను లాభవానసౌ || ౮-౮౭||

అవగచ్ఛతి మూఢచేతనః ప్రియనాశం హృది శల్యమర్పితమ్ |
స్థిరధీస్తు తదేవ మన్యతే కుశలద్వారతయా సముద్ధృతమ్ || ౮-౮౮||

స్వశరీరశరీరిణావపి శ్రుతసంయోగవిపర్యయౌ యదా |
విరహః కిమివానుతాపయేద్వద బాహ్యైర్విషయైర్విపశ్చితమ్ || ౮-౮౯||

న పృథగ్జనవచ్ఛుచో వశం వశినాముత్తమ గంతుమర్హసి |
ద్రుమసానుమతాం కిమంతరం యది వాయౌ ద్వితయేఽపి తే చలాః || ౮-౯౦||

స తథేతి వినేతురుదారమతేః ప్రతిగృహ్య వచో విససర్జ మునిమ్ |
తదలబ్ధపదం హృది శోకఘనే ప్రతియాతమివాంతికమస్య గురోః || ౮-౯౧||

తేనాష్టౌ పరిగమితాః సమాః కథంచిద్బాలత్వాదవితథసూనృతేన సూనోః |
సాదృశ్యప్రతికృతిదర్శనైః ప్రియాయాః స్వప్నేషు క్షణికసమాగమోత్సవైశ్చ || ౮-౯౨||

తస్య ప్రసహ్య హృదయం కిల శోకశంకుః
ప్లక్షప్రరోహ ఇవ సౌధతలం బిభేద |
ప్రాణాంతహేతుమపి తం భిషజామసాధ్యం
లాభం ప్రియానుగమనే త్వరయా స మేనే || ౮-౯౩||

సమ్యగ్వినీతమథ వర్మహరం కుమార-
మాదిశ్య రక్షణవిధౌ విధివత్ప్రజానాం |
రోగోపసృష్టతనుదుర్వసతిం ముముక్షుః
ప్రాయోపవేశనమతిర్నృపతిర్బభూవ || ౮-౯౪||

తీర్థే తోయవ్యతికరభవే జహ్నుకన్యాసరయ్వో-
ర్దేహత్యాగాదమరగణనాలేఖ్యమాసాద్య సద్యః |
పూర్వాకారాధికతరరుచా సంగతః కాంతయాసౌ
లీలాగారేష్వరమత పునర్నందనాభ్యంతరేషు || ౮-౯౫||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాస- కృతావజవిలాపో నామాష్టమః సర్గః ||

సర్గః ౯

పితురనంతరముత్తరకోసలాన్సమధిగమ్య సమాధిజితేంద్రియః |
దశరథః ప్రశశాస మహారథో యమవతామవతాం చ ధురి స్థితః || ౯ -౧||

అధిగతం విధివద్యదపాలయత్ప్రకృతిమండలమాత్మకులోచితం |
అభవదస్య తతో గుణవత్తరం సనగరం నగరంధ్రకరౌజసః || ౯ -౨||

ఉభయమేవ వదంతి మనీషిణః సమయవర్షితయా కృతకర్మణాం|
బలనిషూదనమర్థపతిం చ తం శ్రమనుదం మనుదండధరాన్వయం || ౯ -౩||

జనపదే న గదః పదమాదధావభిభవః కుత ఏవ సపత్నజః |
క్షితిరభూత్ఫలవత్యజనందనే శమరతేఽమరతేజసి పార్థివే || ౯ -౪||

దశదిగంతజితా రఘుణా యథా శ్రియమపుష్యదజేన తతః పరం |
తమధిగమ్య తథైవ పునర్బభౌ న న మహీనమహీనపరాక్రమం || ౯ -౫||

సమతయా వసువృష్టివిసర్జనైర్నియమనాదసతాం చ నరాధిపః |
అనుయయౌ యమపుణ్యజనేశ్వరౌ సవరుణావరుణాగ్రసరం రుచా || ౯ -౬||

న మృగయాభిరతిర్న దురోదరం న చ శశిప్రతిమాభరణం మధు |
తముదయాయ న వా నవయౌవనా ప్రియతమా యతమానమపాహరత్ || ౯ -౭||

న కృపణా ప్రభవత్యపి వాసవే న వితథా పరిహాసకథాస్వపి |
న చ సపత్నజనేష్వపి తేన వాగపరుషా పరుషాక్షరమీరితా || ౯ -౮||

ఉఅదయమస్తమయం చ రఘూద్వహాదుభయమానశిరే వసుధాధిపాః |
స హి నిదేశమలంఘయతామభూత్సుహృదయోహృదయః ప్రతిగర్జతాం || ౯ -౯||

అజయదేకరథేన స మేదినీముదధినేమిమధిజ్యశరాసనః |
జయమఘోషయదస్య తు కేవలం గజవతీ జవతీవ్రహయా చమూః || ౯ -౧౦||

అవనిమేకరథేన వరూథినా జితవతః కిల తస్య ధనుర్భృతః |
విజయదుందుభితాం యయురర్ణవా ఘనరవా నరవాహనసంపదః || ౯ -౧౧||

శమితపక్షబలః శతకోటినా శిఖరిణాం కులిశేన పురందరః |
స శరవృష్టిముచా ధనుషా ద్విషాం స్వనవతా నవతామరసాననః || ౯ -౧౨||

చరణయోర్నఖరాగసమృద్ధిభిర్మకుటరత్నమరీచిభిరస్పృశన్ |
నృపతయః శతశో మరుతో యథా శతమఖం తమఖండితపౌరుషం || ౯ -౧౩||

నివవృతే స మహార్ణవరోధసః సచివకారితబాలసుతాంజలీన్ |
సమనుకంప్య సపత్నపరిగ్రహానలకానలకానవమాం పురీం || ౯ -౧౪||

ఉపగతోఽపి చ మండలనాభితామనుదితాన్యసితాతపవారణః |
శ్రియమవేక్ష్య స రంధ్రచలామభూదనలసోఽనలసోమసమద్యుతిః || ౯ -౧౫||

తమపహాయ కకుత్స్థకులోద్భవం పురుషమాత్మభవం చ పతివ్రతా |
నృపతిమన్యమసేవత దేవతా సకమలా కమలాఘవమర్థిషు || ౯ -౧౬||

తమలభంత పతిం పతిదేవతాః శిఖరిణామివ సాగరమాపగాః |
మగధకోసలకేకయశాసినాం దుహితరోఽహితరోపితమార్గణం || ౯ -౧౭||

ప్రియతమాభిరసౌ తిసృభిర్బభౌ తిసృభిరేవ భువం సహ శక్తిభిః |
ఉపగతో వినినీషురివ ప్రజా హరిహయోఽరిహయోగవిచక్షణః || ౯ -౧౮||

స కిల సంయుగమూర్ధ్ని సహాయతాం మఘవతః ప్రతిపద్య మహారథః |
స్వభుజవీర్యమగాపయదుచ్ఛ్రితం సురవధూరవధూతభయాః శరైః || ౯ -౧౯||

క్రతుషు తేన విసర్జితమౌలినా భుజసమాహృతదిగ్వసునా కృతాః |
కనకయూపసముచ్ఛ్రయశోభినో వితమసా తమసాసరయూతటాః || ౯ -౨౦||

అజినదండభృతం కుశమేఖలాం యతగిరం మృగశృంగపరిగ్రహాం |
అధివసంస్తనుమధ్వరదీక్షితామసమభాసమభాసయదీశ్వరః || ౯ -౨౧||

అవభృథప్రయతో నియతేంద్రియః సురసమాజసమాక్రమణోచితః |
నమయతి స్మ స కేవలమున్నతం వనముచే నముచేరరయే శిరః || ౯ -౨౨||

అసకృదేకరథేన తరస్వినా హరిహయాగ్రసరేణ ధనుర్భృతా |
దినకరాభిముఖా రణరేణవో రురుధిరే రుధిరేణ సురద్విషాం || ౯ -౨౩||

అథ సమావవృతే కుసుమైర్నవైస్తమివ సేవితుమేకనరాధిపం |
యమకుబేరజలేశ్వరవజ్రిణాం సమధురం మధురంచితవిక్రమం || ౯ -౨౪||

జిగమిషుర్ధనదాధ్యుషితాం దిశం రథయుజా పరివర్తితవాహనః |
దినముఖాని రవిర్హిమనిగ్రహైర్విమలయన్మలయం నగమత్యజత్ || ౯ -౨౫||

కుసుమజన్మ తతో నవపల్లవాస్తదను షట్పదకోకిలకూజితం |
ఇతి యథాక్రమమావిరభూన్మధుర్ద్రుమవతీమవతీర్య వనస్థలీం || ౯ -౨౬||

నయగుణోపచితామివ భూపతేః సదుపకారఫలాం శ్రియమర్థినః |
అభియయుః సరసో మధుసంభృతాం కమలినీమలినీరపతత్రిణః || ౯ -౨౭||

కుసుమమేవ న కేవలమార్తవం నవమశోకతరోః స్మరదీపనం |
కిసలయప్రసవోఽపి విలాసినాం మదయితా దయితాశ్రవణార్పితః || ౯ -౨౮||

విరచితా మధునోపవనశ్రియామభినవా ఇవ పత్రవిశేషకాః |
మధులిహాం మధుదానవిశారదాః కురబకా రవకారణతాం యయుః || ౯ -౨౯||

సువదనావదనాసవసంభృతస్తదనువాదిగుణః కుసుమోద్గమః |
మధుకరైరకరోన్మధులోలుపైర్బకులమాకులమాయతపంక్తిభిః || ౯ -౩౦||

ఉపహితం శిశిరాపగమశ్రియా ముకులజాలమశోభత కింశుకే |
ప్రణయినీవ నఖక్షతమండనం ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా || ౯ -౩౧||

వ్రణగురుప్రమదాధరదుఃసహం జఘననిర్విషయీకృతమేఖలం |
న ఖలు తావదశేషమపోహితుం రవిరలం విరలం కృతవాన్హిమం || ౯ -౩౨||

అభినయాన్పరిచేతుమివోద్యతా మలయమారుతకంపితపల్లవా |
అమదయత్సహకారలతా మనః సకలికా కలికామజితామపి || ౯ -౩౩||

ప్రథమమన్యభృతాభిరుదీరితాః ప్రవిరలా ఇవ ముగ్ధవధూకథాః |
సురభిగంధిషు శుశ్రువిరే గిరః కుసుమితాసు మితా వనరాజిషు || ౯ -౩౪||

శ్రుతిసుఖభ్రమరస్వనగీతయః కుసుమకోమలదంతరుచో బభుః |
ఉపవనాంతలతాః పవనాహతైః కిసలయైః సలయైరివ పాణిభిః || ౯ -౩౫||

లలితవిభ్రమబంధవిచేక్షణం సురభిగంధపరాజితకేసరం |
పతిషు నిర్వివిశుర్మధుమంగనాః స్మరసఖం రసఖండనవర్జితం || ౯ -౩౬||

శుశుభిరే స్మితచారుతరాననాః స్త్రియ ఇవ శ్లథశింజితమేఖలాః |
వికచతామరసా గృహదీర్ఘికా మదకలోదకలోలవిహంగమాః || ౯ -౩౭||

ఉపయయౌ తనుతాం మధుఖండితా హిమకరోదయపాండుముఖచ్ఛవిః |
సదృశమిష్టసమాగమనిర్వృతిం వనితయానితయా రజనీవధూః || ౯ -౩౮||

అపతుషారతయా విశదప్రభైః సురతసంగపరిశ్రమనోదిభిః |
కుసుమచాపమతేజయదంశుభిర్హిమకరో మకరోర్జితకేతనం || ౯ -౩౯||

హుతహుతాశనదీప్తి వనశ్రియః ప్రతినిధిః కనకాభరణస్య యత్ |
యువతయః కుసుమం దధురాహితం తదలకే దలకేసరపేశలం || ౯ -౪౦||

అలిభిరంజనబిందుమనోహరైః కుసుమపంక్తినిపాతిభిరంకితః |
న ఖలు శోభయతి స్మ వనస్థలీం న తిలకస్తిలకః ప్రమదామివ || ౯ -౪౧||

అమదయన్మధుగంధసనాథయా కిసలయాధరసంగతయా మనః |
కుసుమసంభృతయా నవమల్లికా స్మితరుచా తరుచారువిలాసినీ || ౯ -౪౨||

అరుణరాగనిషేధిభిరంశుకైః శ్రవణలబ్ధపదైశ్చ యవాంకురైః |
పరభృతావిరుతైశ్చ విలాసినః స్మరబలైరబలైకరసాః కృతాః || ౯ -౪౩||

ఉపచితావయవా శుచిభిః కణైరలికదంబకయోగముపేయుషీ |
సదృశకాంతిరలక్ష్యత మంజరీ తిలకజాలకజాలకమౌక్తికైః || ౯ -౪౪||

ధ్వజపటం మదనస్య ధనుర్భృతశ్ఛవికరం ముఖచూర్ణమృతుశ్రియః |
కుసుమకేసరరేణుమలివ్రజాః సపవనోపవనోత్థితమన్వయుః || ౯ -౪౫||

అనుభవన్నవదోలమృతూత్సవం పటురపి ప్రియకంఠజిఘృక్షయా |
అనయదాసనరజ్జుపరిగ్రహే భుజలతాం జలతామబలాజనః || ౯ -౪౬||

త్యజత మానమలం బత విగ్రహైర్న పునరేతి గతం చతురం వయః |
పరభృతాభిరితీవ నివేదితే స్మరమతే రమతే స్మ వధూజనః || ౯ -౪౭||

అథ యథాసుఖమార్తవముత్సవం సమనుభూయ విలాసవతీసఖః |
నరపతిశ్చకమే మృగయారతిం స మధుమన్మధుమన్మథసంనిభః || ౯ -౪౮||

పరిచయం చలలక్ష్యనిపాతనే భయరుచోశ్చ తదింగితబోధనం |
శ్రమజయాత్ప్రగుణాం చ కరోత్యసౌ తనుమతోఽనుమతః సచివైర్యయౌ || ౯ -౪౯||

మృగవనోపగమక్షమవేషభృద్విపులకంఠనిషక్తశరాసనః |
గగనమశ్వఖురోద్ధతరేణుభిర్నృసవితా స వితానమివాకరోత్ || ౯ -౫౦||

గ్రథితమౌలిరసౌ వనమాలయా తరుపలాశసవర్ణతనుచ్ఛదః |
తురగవల్గనచంచలకుండలో విరురుచే రురుచేష్టితభూమిషు || ౯ -౫౧||

తనులతావినివేశితవిగ్రహా భ్రమరసంక్రమితేక్షణవృత్తయః |
దదృశురధ్వని తం వనదేవతాః సునయనం నయనందితకోసలం || ౯ -౫౨||

శ్వగణివాగురికైః ప్రథమాస్థితం వ్యపగతానలదస్యు వివేశ సః |
స్థిరతురంగమభూమి నిపానవన్మృగవయోగవయోపచితం వనం || ౯ -౫౩||

అథ నభస్య ఇవ త్రిదశాయుధం కనకపింగతడిద్గుణసంయుతం |
ధనురధిజ్యమనాధిరుపాదదే నరవరో రవరోషితకేసరీ || ౯ -౫౪||

తస్య స్తనప్రణయిభిర్ముహురేణశావై-
ర్వ్యాహన్యమానహరిణీగమనం పురస్తాత్ |
ఆవిర్బభూవ కుశగర్భముఖం మృగాణాం
యూథం తదగ్రసరగర్వితకృష్ణసారం || ౯ -౫౫||

తత్ప్రార్థితం జవనవాజిగతేన రాజ్ఞా
తూణీముఖోద్ధృతశరేణ విశీర్ణపంక్తి |
శ్యామీచకార వనమాకులదృష్టిపాతై-
ర్వాతేరితోత్పలదలప్రకరైరివార్ద్రైః || ౯ -౫౬||

లక్ష్యీకృతస్య హరిణస్య హరిప్రభావః
ప్రేక్ష్య స్థితాం సహచరీం వ్యవధాయ దేహం |
ఆకర్ణకృష్టమపి కామితయా స ధన్వీ
బాణం కృపామృదుమనాః ప్రతిసంజహార || ౯ -౫౭||

తస్యాపరేష్వపి మృగేషు శరాన్ముముక్షోః
కర్ణాంతమేత్య బిభిదే నిబిడోఽపి ముష్టిః |
త్రాసాతిమాత్రచటులైః స్మరతః సునేత్రైః
ప్రౌఢప్రియానయనవిభ్రమచేష్టితాని || ౯ -౫౮||

ఉత్తస్థుషః సపది పల్వలపంకమధ్యా-
న్ముస్తాప్రరోహకవలావయవానుకీర్ణం |

జగ్రాహ స ద్రుతవరాహకులస్య మార్గం
సువ్యక్తమార్ద్రపదపంక్తిభిరాయతాభిః || ౯ -౫౯||

తం వాహనాదవనతోత్తరకాయమీష-
ద్విధ్యంతముద్ధృతసటాః ప్రతిహంతుమీషుః |
నాత్మానమస్య వివిదుః సహసా వరాహా
వృక్షేషు విద్ధమిషుభిర్జఘనాశ్రయేషు || ౯ -౬౦||

తేనాభిఘాతరభసస్య వికృష్య పత్రీ
వన్యస్య నేత్రవివరే మహిషస్య ముక్తః |
నిర్భిద్య విగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖ-
స్తం పాతయాం ప్రథమమాస పపాత పశ్చాత్ || ౯ -౬౧||

ప్రాయో విషాణపరిమోక్షలఘూత్తమాంగా-
న్ఖడ్గాంశ్చకార నృపతిర్నిశితైః క్షురప్రైః |
శృంగం స దృప్తవినయాధికృతః పరేషా-
మత్యుచ్ఛ్రితం న మమృషే న తు దీర్ఘమాయుః || ౯ -౬౨||

వ్యాఘ్రానభీరభిముఖోత్పతితాన్గుహాభ్యః
ఫుల్లాసనాగ్రవిటపానివ వాయురుగ్ణాన్ |
శిక్షావిశేషలఘుహస్తతయా నిమేషా-
త్తూణీచకార శరపూరితవక్త్రరంధ్రాన్ || ౯ -౬౩||

నిర్ఘాతోగ్రైః కుంజలీనాంజిఘాంసుర్జ్యానిర్ఘోషైః క్షోభయామాస సింహాన్ |
నూనం తేషామభ్యసూయాపరోఽభూద్వీర్యోదగ్రే రాజశబ్దో మృగేషు || ౯ -౬౪||

తాన్హత్వా గజకులబద్ధతీవ్రవైరాన్కాకుత్స్థః కుటిలనఖాగ్రలగ్నముక్తాన్ |
ఆత్మానం రణకృతకర్మణాం గజానామానృణ్యం గతమివ మార్గణైరమంస్త || ౯ -౬౫||

చమరాన్పరితః ప్రవర్తితాశ్వః క్వచిదాకర్ణవికృష్టభల్లవర్షీ |
నృపతీనివ తాన్వియోజ్య సద్యః సితబాలవ్యజనైర్జగామ శంతిం || ౯ -౬౬||

అపి తురగసమీపాదుత్పతంతం మయూరం
న స రుచిరకలాపం బాణలక్ష్యీచకార |
సపది గతమనస్కశ్చిత్రమాల్యానుకీర్ణే
రతివిగలితబంధే కేశపాశే ప్రియాయాః || ౯ -౬౭||

తస్య కర్కశవిహారసంభవం స్వేదమాననవిలగ్నజాలకం |
ఆచచామ సతుషారశీకరో భిన్నపల్లవపుటో వనానిలః || ౯ -౬౮||

ఇతి విస్మృతాన్యకరణీయమాత్మనః సచివావలంబిధురం ధరాధిపం |
పరివృద్ధరాగమనుబంధసేవయా మృగయా జహార చతురేవ కామినీ || ౯ -౬౯||

స లలితకుసుమప్రవాలశయ్యాం జ్వలితమహౌషధిదీపికాసనాథాం |
నరపతిరతివాహయాంబభూవ క్వచిదసమేతపరిచ్ఛదస్త్రియామాం || ౯ -౭౦||

ఉషసి స గజయూథకర్ణతాలైః పటుపటహధ్వనిభిర్వినీతనిద్రః |
అరమత మధురాణి తత్ర శృణ్వన్విహగవికూచితబందిమంగలాని || ౯ -౭౧||

అథ జాతు రురోర్గృహీతవర్త్మా విపినే పార్శ్వచరైరలక్ష్యమాణః |
శ్రమఫేనముచా తపస్విగాఢాం తమసాం ప్రాప నదీం తురంగమేణ || ౯ -౭౨||

కుంభపూరణభవః పటురుచ్చైరుచ్చచార నినదోఽమ్భసి తస్యాః |
తత్ర స ద్విరదబృంహితశంకీ శబ్దపాతినమిషుం విససర్జ || ౯ -౭౩||

నృపతేః ప్రతిషిద్ధమేవ తత్కృతవాన్పంక్తిరథో విలంఘ్య యత్ |
అపథే పదమర్పయంతి హి శ్రుతవంతోఽపి రజోనిమీలితాః || ౯ -౭౪||

హా తాతేతి క్రందితమాకర్ణ్య విషణ్ణ-
స్తస్యాన్విష్యన్వేతసగూఢం ప్రభవం సః |
శల్యప్రోతం ప్రేక్ష్య సకుంభం మునిపుత్రం
తాపాదంతఃశల్య ఇవాసీత్క్షితిపోఽపి || ౯ -౭౫||

తేనావతీర్య తురగాత్ప్రథితాన్వయేన
పృష్టాన్వయః స జలకుంభనిషణ్ణదేహః |
తస్మై ద్విజేతరతపస్విసుతం స్ఖలద్భి-
రాత్మానమక్షరపదైః కథయాంబభూవ || ౯ -౭౬||

తచ్చోదితః స తమనుద్ధృతశల్యమేవ పిత్రోః సకాశమవసన్నదృశోర్నినాయ |
తాభ్యాం తథాగతముపేత్య తమేకపుత్రమజ్ఞానతః స్వచరితం నృపతిః శశంస || ౯ -౭౭||

తౌ దంపతీ బహు విలప్య శిశోః ప్రహర్త్రా
శల్యం నిఖాతముదహారయతామురస్తః |
సోఽభూత్పరాసురథ భూమిపతిం శశాప
హస్తార్పితైర్నయనవారిభిరేవ వృద్ధః || ౯ -౭౮||

దిష్టాంతమాప్స్యతి భవానపి పుత్రశోకా-
దంత్యే వయస్యహమివేతి తముక్తవంతం |
ఆక్రాంతపూర్వమివ ముక్తవిషం భుజంగం
ప్రోవాచ కోసలపతిః ప్రథమాపరాద్ధః || ౯ -౭౯||

శాపోఽప్యదృష్టతనయాననపద్మశోభే
సానుగ్రహో భగవతా మయి పాతితోఽయం |
కృష్యాం దహన్నపి ఖలు క్షితిమింధనేద్ధో
బీజప్రరోహజననీం జ్వలనః కరోతి || ౯ -౮౦||

ఇత్థం గతే గతఘృణః కిమయం విధత్తాం వధ్యస్తవేత్యభిహితో వసుధాధిపేన |
ఏధాన్హుతాశనవతః స మునిర్యయాచే పుత్రం పరాసుమనుగంతుమనాః సదారః || ౯ -౮౧||

ప్రాప్తానుగః సపది శాసనమస్య రాజా

సంపాద్య పాతకవిలుప్తధృతిర్నివృత్తః ।
అంతర్నివిష్టపదమాత్మవినాశహేతుం
శాపం దధజ్జ్వలనమౌర్వమివాంబురాశిః ॥ ౯ -౮౨॥

इति श्रीరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ మృగయావర్ణనో నామ నవమః సర్గః ॥

సర్గః ౧౦

పృథివీం శాసతస్తస్య పాకశాసనతేజసః ।
కించిదూనమనూనర్ద్ధేః శరదామయుతం యయౌ॥ ౧౦-౧॥

న చోపలేభే పూర్వేషామృణనిర్మోక్షసాధనం ।
సుతాభిధానం స జ్యోతిః సద్యః శోకతమోపహం॥ ౧౦-౨॥

అతిష్ఠత్ప్రత్యయాపేక్షసంతతిః స చిరం నృపః ।
ప్రాఙ్మంథాదనభివ్యక్తరత్నోత్పత్తిరివార్ణవః॥ ౧౦-3॥

ఋష్యశృంగాదయస్తస్య సంతః సంతానకాంక్షిణః ।
ఆరేభిరే జితాత్మానః పుత్రీయామిష్టిమృత్విజః॥ ౧౦-౪॥

తస్మిన్నవసరే దేవాః పౌలస్త్యోపప్లుతా హరిం ।
అభిజగ్ముర్నిదాఘార్తాశ్ఛాయావృక్షమివాధ్వగాః॥ ౧౦-౫॥

తే చ ప్రాపురుదన్వంతం బుబుధే చాదిపూరుషః ।
అవ్యాక్షేపో భవిష్యంత్యాః కార్యసిద్ధేర్హి లక్షణం॥ ౧౦-౬॥

భోగిభోగాసనాసీనం దదృశుస్తం దివౌకసః ।
తత్ఫణామండలోదర్చిర్మణిద్యోతితవిగ్రహం॥ ౧౦-౭॥

శ్రియః పద్మనిషణ్ణాయాః క్షౌమాంతరితమేఖలే ।
అంకే నిక్షిప్తచరణమాస్తీర్ణకరపల్లవే॥ ౧౦-౮॥

ప్రబుద్ధపుండరీకాక్షం బాలాతపనిభాంశుకం ।
దివసం శారదమివ ప్రారంభసుఖదర్శనం॥ ౧౦-౯॥

ప్రభానులిప్తశ్రీవత్సం లక్ష్మీవిభ్రమదర్పణం ।
కౌస్తుభాఖ్యమపాం సారం బిభ్రాణం బృహతోరసా॥ ౧౦-౧౦॥

బహుభిర్విటపాకారైర్దివ్యాభరణభూషితైః ।
ఆవిర్భూతమపాం మధ్యే పారిజాతమివాపరం॥ ౧౦-౧౧॥

దైత్యస్త్రీగండలేఖానాం మదరాగవిలోపిభిః ।
హేతిభిశ్చేతనావద్భిరుదీరితజయస్వనం॥ ౧౦-౧౨॥

ముక్తశేషవిరోధేన కులిశవ్రణలక్ష్మణా ।
ఉపస్థితం ప్రాంజలినా వినీతేన గరుత్మతా॥ ౧౦-౧3॥

యోగనిద్రాంతవిశదైః పావనైరవలోకనైః ।
భృగ్వాదీననుగృహ్ణంతం సౌఖశాయనికానృషీన్॥ ౧౦-౧౪॥

ప్రణిపత్య సురాస్తస్మై శమయిత్రే సురద్విషాం |
అథైనం తుష్టువుః స్తుత్యమవాఙ్మనసగోచరం|| ౧౦-౧౫||

నమో విశ్వసృజే పూర్వం విశ్వం తదను బిభ్రతే |
అథ విశ్వస్య సంహర్త్రే తుభ్యం త్రేధాస్థితాత్మనే|| ౧౦-౧౬||

రసాంతరాణ్యేకరసం యథా దివ్యం పయోఽశ్నుతే |
దేశే దేశే గుణేష్వేవమవస్థాస్త్వమవిక్రియః|| ౧౦-౧౭||

అమేయో మితలోకస్త్వమనర్థీ ప్రార్థనావహః |
అజితో జిష్ణురత్యంతమవ్యక్తో వ్యక్తకారణం|| ౧౦-౧౮||

హృదయస్థమనాసన్నమకామం త్వాం తపస్వినం |
దయాలుమనఘస్పృష్టం పురాణమజరం విదుః|| ౧౦-౧౯||

సర్వజ్ఞస్త్వమవిజ్ఞాతః సర్వయోనిస్త్వమాత్మభూః |
సర్వప్రభురనీశస్త్వమేకస్త్వం సర్వరూపభాక్|| ౧౦-౨౦||

సప్తసామోపగీతం త్వాం సప్తార్ణవజలేశయం |
సప్తార్చిముఖమాచఖ్యుః సప్తలోకైకసంశ్రయం|| ౧౦-౨౧||

చతుర్వర్గఫలం జ్ఞానం కాలావస్థాశ్చతుర్యుగాః |
చతుర్వర్ణమయో లోకస్త్వత్తః సర్వం చతుర్ముఖాత్|| ౧౦-౨౨||

అభ్యాసనిగృహీతేన మనసా హృదయాశ్రయం |
జ్యోతిర్మయం విచిన్వంతి యోగినస్త్వాం విముక్తయే|| ౧౦-౨3||

అజస్య గృహ్ణతో జన్మ నిరీహస్య హతద్విషః |
స్వపతో జాగరూకస్య యాథార్థ్యం వేద కస్తవ|| ౧౦-౨౪||

శబ్దాదీన్విషయాన్భోక్తుం చరితుం దుశ్చరం తపః |
పర్యాప్తోఽసి ప్రజాః పాతుమౌదాసీన్యేన వర్తితుం|| ౧౦-౨౫||

బహుధాప్యాగమైర్భిన్నాః పంథానః సిద్ధిహేతవః |
త్వయ్యేవ నిపతంత్యోఘా జాహ్నవీయా ఇవార్ణవే|| ౧౦-౨౬||

త్వయ్యావేశితచిత్తానాం త్వత్సమర్పితకర్మణాం |
గతిస్త్వం వీతరాగాణామభూయఃసంనివృత్తయే|| ౧౦-౨౭||

ప్రత్యక్షోఽప్యపరిచ్ఛేద్యో మహ్యాదిర్మహిమా తవ |
ఆప్తవాగనుమానాభ్యాం సాధ్యం త్వాం ప్రతి కా కథా|| ౧౦-౨౮||

కేవలం స్మరణేనైవ పునాంసి పురుషం యతః |
అనేన వృత్తయః శేషా నివేదితఫలాస్త్వయి|| ౧౦-౨౯||

ఉదధేరివ రత్నాని తేజాంసీవ వివస్వతః |
స్తుతిభ్యో వ్యతిరిచ్యంతే దూరాణి చరితాని తే|| ౧౦-30||

అనవాప్తమవాప్తవ్యం న తే కించన విద్యతే ।
లోకానుగ్రహ ఏవైకో హేతుస్తే జన్మకర్మణోః॥ ౧౦-౩౧॥

మహిమానం యదుత్కీర్త్య తవ సంహ్రియతే వచః ।
శ్రమేణ తదశక్త్యా వా న గుణానామియత్తయా॥ ౧౦-౩౨॥

ఇతి ప్రసాదయామాసుస్తే సురాస్తమధోక్షజం ।
భూతార్థవ్యాహృతిః సా హి న స్తుతిః పరమేష్ఠినః ॥ ౧౦-౩౩॥

తస్మై కుశలసంప్రశ్నవ్యంజితప్రీతయే సురాః ।
భయమప్రలయోద్వేలాదాచఖ్యుర్నైరృతోదధేః॥ ౧౦-౩౪॥

అథ వేలాసమాసన్నశైలరంధ్రానువాదినా ।
స్వరేణోవాచ భగవాన్ పరిభూతార్ణవధ్వనిః॥ ౧౦-౩౫॥

పురాణస్య కవేస్తస్య వర్ణస్థానసమీరితా ।
బభూవ కృతసంస్కారా చరితార్థైవ భారతీ॥ ౧౦-౩౬॥

బభౌ సదశనజ్యోత్స్నా సా విభోర్వదనోద్గతా ।
నిర్యాతశేషా చరణాద్గంగేవోర్ధ్వప్రవర్తినీ॥ ౧౦-౩౭॥

జానే వో రక్షసాక్రాంతావనుభావపరాక్రమౌ ।
అంగినాం తమసేవోభౌ గుణౌ ప్రథమమధ్యమౌ॥ ౧౦-౩౮॥

విదితం తప్యమానం చ తేన మే భువనత్రయం ।
అకామోపనతేనేవ సాధోర్హృదయమేనసా॥ ౧౦-౩౯॥

కార్యేషు చైకకార్యత్వాదభ్యర్థ్యోఽస్మి న వజ్రిణా ।
స్వయమేవ హి వాతోఽగ్నేః సారథ్యం ప్రతిపద్యతే॥ ౧౦-౪౦॥

స్వాసిధారాపరిహృతః కామం చక్రస్య తేన మే ।
స్థాపితో దశమో మూర్ధా లభ్యాంశ ఇవ రక్షసా॥ ౧౦-౪౧॥

స్రష్టుర్వరాతిసర్గాత్తు మయా తస్య దురాత్మనః ।
అత్యారూఢం రిపోః సోఢం చందనేనేవ భోగినః॥ ౧౦-౪౨॥

ధాతారం తపసా ప్రీతం యయాచే స హి రాక్షసః ।
దైవాత్సర్గాదవధ్యత్వం మర్త్యేష్వాస్థాపరాఙ్ముఖః॥ ౧౦-౪౩॥

సోఽహం దాశరథిర్భూత్వా రణభూమేర్బలిక్షమం ।
కరిష్యామి శరైస్తీక్ష్ణైస్తచ్ఛిరఃకమలోచ్చయం॥ ౧౦-౪౪॥

అచిరాద్యజ్వభిర్భాగం కల్పితం విధివత్పునః ।
మాయావిభిరనాలీఢమాదాస్యధ్వే నిశాచరైః॥ ౧౦-౪౫॥

వైమానికాః పుణ్యకృతస్త్యజంతు మరుతాం పథి ।
పుష్పకాలోకసంక్షోభం మేఘావరణతత్పరాః॥ ౧౦-౪౬॥

మోక్ష్యధ్వే స్వర్గబందీనాం వేణీబంధనదూషితాన్ |
శాపయంత్రితపౌలస్త్యబలాత్కారకచగ్రహైః|| ౧౦-౪౭||

రావణావగ్రహక్లాంతమితి వాగమృతేన సః |
అభివృష్య మరుత్సస్యం కృష్ణమేఘస్తిరోదధే|| ౧౦-౪౮||

పురహూతప్రభృతయః సురకార్యోద్యతం సురాః |
అంశైరనుయయుర్విష్ణుం పుష్పైర్వాయుమివ ద్రుమాః|| ౧౦-౪౯||

అథ తస్య విశాంపత్యురంతే కామస్య కర్మణః |
పురుషః ప్రబభూవాగ్నేర్విస్మయేన సహర్త్విజాం|| ౧౦-౫౦||

హేమపాత్రగతం దోర్భ్యామాదధానః పయశ్చరుం |
అనుప్రవేశాదాద్యస్య పుంసస్తేనాపి దుర్వహం|| ౧౦-౫౧||

ప్రాజాపత్యోపనీతం తదన్నం ప్రత్యగ్రహీన్నృపః |
వృషేవ పయసాం సారమావిష్కృతముదన్వతా|| ౧౦-౫౨||

అనేన కథితా రాజ్ఞో గుణాస్తస్యాన్యదుర్లభాః |
ప్రసూతిం చకమే తస్మింస్త్రైలోక్యప్రభవోఽపి యత్|| ౧౦-౫౩||

స తేజో వైష్ణవం పత్న్యోర్విభేజే చరుసంజ్ఞితం |
ద్యావాపృథివ్యోః ప్రత్యగ్రమహర్పతిరివాతపం|| ౧౦-౫౪||

అర్చితా తస్య కౌసల్యా ప్రియా కేకయవంశజా |
అతః సంభావితాం తాభ్యాం సుమిత్రామైచ్ఛదీశ్వరః|| ౧౦-౫౫||

తే బహుజ్ఞస్య చిత్తజ్ఞే పత్న్యౌ పత్యుర్మహీక్షితః |
చరోరర్ధార్ధభాగాభ్యాం తామయోజయతాముభే|| ౧౦-౫౬||

సా హి ప్రణయవత్యాసీత్సపత్న్యోరుభయోరపి |
భ్రమరీ వారణస్యేవ మదనిస్యందరేఖయోః|| ౧౦-౫౭||

తాభిర్గర్భః ప్రజాభూత్యై దధ్రే దేవాంశసంభవః |
సౌరీభిరివ నాడీభిరమృతాఖ్యాభిరమ్మయః|| ౧౦-౫౮||

సమమాపన్నసత్త్వాస్తా రేజురాపాండురత్విషః |
అంతర్గతఫలారంభాః సస్యానామివ సంపదః|| ౧౦-౫౯||

గుప్తం దదృశురాత్మానం సర్వాః స్వప్నేషు వామనైః |
జలజాసికదాశార్ఙ్గచక్రలాంఛితమూర్తిభిః|| ౧౦-౬౦||

హేమపక్షప్రభాజాలం గగనే చ వితన్వతా |
ఉహ్యంతే స్మ సుపర్ణేన వేగాకృష్టపయోముచా|| ౧౦-౬౧||

బిభ్రత్యా కౌస్తుభన్యాసం స్తనాంతరవిలంబితం |
పర్యుపాస్యంత లక్ష్మ్యా చ పద్మవ్యజనహస్తయా|| ౧౦-౬౨||

కృతాభిషేకైర్దివ్యాయాం త్రిస్రోతసి చ సప్తభిః ।
బ్రహ్మర్షిభిః పరం బ్రహ్మ గృణద్భిరుపతస్థిరే॥ ౧౦-౬౩॥

తాభ్యస్తథావిధాన్స్వప్నాంఛ్రుత్వా ప్రీతో హి పార్థివః ।
మేనే పరార్ధ్యమాత్మానం గురుత్వేన జగద్గురోః॥ ౧౦-౬౪॥

విభక్తాత్మా విభుస్తాసామేకః కుక్షిష్వనేకధా ।
ఉవాస ప్రతిమాచంద్రః ప్రసన్నానామపామివ॥ ౧౦-౬౫॥

అథాగ్ర్యమహిషీ రాజ్ఞః ప్రసూతిసమయే సతీ ।
పుత్రం తమోపహం లేభే నక్తం జ్యోతిరివౌషధిః॥ ౧౦-౬౬॥

రామ ఇత్యభిరామేణ వపుషా తస్య చోదితః ।
నామధేయం గురుశ్చక్రే జగత్ప్రథమమంగలం॥ ౧౦-౬౭॥

రఘువంశప్రదీపేన తేనాప్రతిమతేజసా ।
రక్షాగృహగతా దీపాః ప్రత్యాదిష్టా ఇవాభవన్॥ ౧౦-౬౮॥

శయ్యాగతేన రామేణ మాతా శాతోదరీ బభౌ ।
సైకతాంభోజబలినా జాహ్నవీవ శరత్కృశా॥ ౧౦-౬౯॥

కైకేయ్యాస్తనయో జజ్ఞే భరతో నామ శీలవాన్ ।
జనయిత్రీమలంచక్రే యః ప్రశ్రయ ఇవ శ్రియం॥ ౧౦-౭౦॥

సుతౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ సుమిత్రా సుషువే యమౌ ।
సమ్యగారాధితా విద్యా ప్రబోధవినయావివ॥ ౧౦-౭౧॥

నిర్దోషమభవత్సర్వమావిష్కృతగుణం జగత్ ।
అన్వగాదివ హి స్వర్గో గాం గతం పురుషోత్తమం॥ ౧౦-౭౨॥

తస్యోదయే చతుర్మూర్తేః పౌలస్త్యచకితేశ్వరాః ।
విరజస్కైర్నభస్వద్భిర్దిశ ఉచ్ఛ్వసితా ఇవ॥ ౧౦-౭౩॥

కృశానురపధూమత్వాత్ప్రసన్నత్వాత్ప్రభాకరః ।
రక్షోవిప్రకృతావాస్తామపవిద్ధశుచావివ॥ ౧౦-౭౪॥

దశాననకిరీటేభ్యస్తత్క్షణం రాక్షసశ్రియః ।
మణివ్యాజేన పర్యస్తాః పృథివ్యామశ్రుబిందవః॥ ౧౦-౭౫॥

పుత్రజన్మప్రవేశ్యానాం తూర్యాణాం తస్య పుత్రిణః ।
ఆరంభం ప్రథమం చక్రుర్దేవదుందుభయో దివి॥ ౧౦-౭౬॥

సంతానకమయీ వృష్టిర్భవనే చాస్య పేతుషీ ।
సన్మంగలోపచారాణాం సైవాదిరచనాఽభవత్॥ ౧౦-౭౭॥

కుమారాః కృతసంస్కారాస్తే ధాత్రీస్తన్యపాయినః ।
ఆనందేనాగ్రజేనేవ సమం వవృధిరే పితుః॥ ౧౦-౭౮॥

స్వాభావికం వినీతత్వం తేషాం వినయకర్మణా |
ముమూర్చ్ఛ సహజం తేజో హవిషేవ హవిర్భుజాం|| ౧౦-౭౯||

పరస్పరవిరుద్ధాస్తే తద్రగోరనఘం కులం |
అలముద్యోతయామాసుర్దేవారణ్యమివర్తవః
సమానేఽపి హి సౌభ్రాత్రే యథేభౌ రామలక్ష్మణౌ |
తథా భరతశత్రుఘ్నౌ ప్రీత్యా ద్వంద్వం బభూవతుః|| ౧౦-౮౧||

తేషాం ద్వయోర్ద్వయోరైక్యం బిభిదే న కదాచన |
యథా వాయుర్విభావస్వోర్యథా చంద్రసముద్రయోః|| ౧౦-౮౨||

తే ప్రజానాం ప్రజానాథాస్తేజసా ప్రశ్రయేణ చ |
మనో జహ్రుర్నిదాఘాంతే శ్యామాభ్రా దివసా ఇవ|| ౧౦-౮౩||

స చతుర్ధా బభౌ వ్యస్తః ప్రసవః పృథివీపతేః |
ధర్మార్థకామమోక్షాణామవతార ఇవాంగవాన్|| ౧౦-౮౪||

గుణైరారాధయామాసుస్తే గురుం గురువత్సలాః |
తమేవ చతురంతేశం రత్నైరివ మహార్ణవాః|| ౧౦-౮౫||

సురగజ ఇవ దంతైర్భగ్నదైత్యాసిధారై-
ర్నయ ఇవ పణబంధవ్యక్తయోగైరుపాయైః |
హరిరివ యుగదీర్ఘైర్దోర్భిరంశైస్తదీయైః
పతిరవనిపతీనాం తైశ్చకాశే చతుర్భిః|| ౧౦-౮౬||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ రామావతారూ నామ దశమః సర్గః ||

సర్గః ౧౧

కౌశికేన స కిల క్షితీశ్వరో రామమధ్వరవిఘాతశాంతయే |
కాకపక్షధరమేత్య యాచితస్తేజసాం హి న వయః సమీక్ష్యతే || ౧౧-౧||

కృచ్ఛ్రలబ్ధమపి లబ్ధవర్ణభాక్తం దిదేశ మునయే సలక్ష్మణం |
అప్యసుప్రణయినాం రఘోః కులే న వ్యహన్యత కదాచిదర్థితా || ౧౧-౨||

యావదాదిశతి పార్థివస్తయోర్నిర్గమాయ పురమార్గసంస్క్రియాం |
తావదాశు విదధే మరుత్సఖైః సా సపుష్పజలవర్షిభిర్ఘనైః || ౧౧-3||

తౌ నిదేశకరణోద్యతౌ పితుర్ధన్వినౌ చరణయోర్నిపేతతుః |
భూపతేరపి తయోః ప్రవత్స్యతోర్నమ్రయోరుపరి బాష్పబిందవః || ౧౧-౪||

తౌ పితుర్నయనజేన వారిణా కించిదుక్షితశిఖండకావుభౌ |
ధన్వినౌ తమృషిమన్వగచ్ఛతాం పౌరదృష్టికృతమార్గతోరణౌ || ౧౧-౫||

లక్ష్మణానుచరమేవ రాఘవం నేతుమైచ్ఛదృషిరిత్యసౌ నృపః |
ఆశిషం ప్రయుయుజే న వాహినీం సా హి రక్షణవిధౌ తయోః క్షమా || ౧౧-౬||

మాతృవర్గచరణస్పృశౌ మునేస్తౌ ప్రపద్య పదవీం మహౌజసః |
రేచతుర్గతివశాత్ప్రవర్తినౌ భాస్కరస్య మధుమాధవావివ || ౧౧-౭||

వీచిలోలభుజయోస్తయోర్గతం శైశవాచ్చపలమప్యశోభత |
తూయదాగమ ఇవోద్ధ్యభిద్యయోర్నామధేయసదృశం విచేష్టితం || ౧౧-౮||

తౌ బలాతిబలయోః ప్రభావతో విద్యయోః పథి మునిప్రదిష్టయోః |
మమ్లతుర్న మణికుట్టిమోచితౌ మాతృపార్శ్వపరివర్తినావివ || ౧౧-౯||

పూర్వవృత్తకథితైః పురావిదః సానుజః పితృసఖస్య రాఘవః |
ఉహ్యమాన ఇవ వాహనోచితః పాదచారమపి న వ్యభావయత్ || ౧౧-౧౦||

తౌ సరాంసి రసవద్భిరంబుభిః కూజితైః శ్రుతిసుఖైః పతత్రిణః |
వాయవః సురభిపుష్పరేణుభిశ్ఛాయయా చ జలదాః సిషేవిరే || ౧౧-౧౧||

నాంభసాం కమలశోభినాం తథా శాఖినాం చ న పరిశ్రమచ్ఛిదాం |
దర్శనేన లఘునా యథా తయోః ప్రీతిమాపురుభయోస్తపస్వినః || ౧౧-౧౨||

స్థాణుదగ్ధవపుషస్తపోవనం ప్రాప్య దాశరథిరాత్తకార్ముకః |
విగ్రహేణ మదనస్య చారుణా సోఽభవత్ప్రతినిధిర్న కర్మణా || ౧౧-౧3||

తౌ సుకేతుసుతయా ఖిలీకృతే కౌశికాద్విదితశాపయా పథి |
నిన్యతుః స్థలనివేశితాటనీ లీలయైవ ధనుషీ అధిజ్యతాం || ౧౧-౧౪||

జ్యానినాదమథ గృహ్ణతీ తయోః ప్రాదురాస బహులక్షపాఛవిః |
తాడకా చలకపాలకుండలా కాలికేవ నిబిడా బలాకినీ || ౧౧-౧౫||

తీవ్రవేగధుతమార్గవృక్షయా ప్రేతచీవరవసా స్వనోగ్రయా |
అభ్యభావి భరతాగ్రజస్తయా వాత్యయేవ పితృకాననోత్థయా || ౧౧-౧౬||

ఉద్యతైకభుజయష్టిమాయతీం శ్రోణిలంబిపురుషాంత్రమేఖలాం |
తాం విలోక్య వనితావధే ఘృణాం పత్రిణా సహ ముమోచ రాఘవః || ౧౧-౧౭||

యచ్చకార వివరం శిలాఘనే తాడకోరసి స రామసాయకః |
అప్రవిష్టవిషయస్య రక్షసాం ద్వారతామగమదంతకస్య తత్ || ౧౧-౧౮||

బాణభిన్నహృదయా నిపేతుషీ సా స్వకాననభువం న కేవలాం |
విష్టపత్రయపరాజయస్థిరాం రావణశ్రియమపి వ్యకంపయత్ || ౧౧-౧౯||

రామమన్మథశరేణ తాడితా దుఃసహేన హృదయే నిశాచరీ |
గంధవద్రుధిరచందనోక్షితా జీవితేశవసతిం జగామ సా || ౧౧-౨౦||

నైరృతఘ్నమథ మంత్రవన్మునేః ప్రాపదస్త్రమవదానతోషితాత్ |
జ్యోతిరింధననిపాతి భాస్కరాత్సూర్యకాంత ఇవ తాడకాంతకః || ౧౧-౨౧||

వామనాశ్రమపదం తతః పరం పావనం శ్రుతమృషేరుపేయివాన్ |
ఉన్మనాః ప్రథమజన్మచేష్టితాన్యస్మరన్నపి బభూవ రాఘవః || ౧౧-౨౨||

ఆససాద మునిరాత్మనస్తతః శిష్యవర్గపరికల్పితార్హణం |
బద్ధపల్లవపుటాంజలిద్రుమం దర్శనోన్ముఖమృగం తపోవనం || ౧౧-౨3||

తత్ర దీక్షితమృషిం రరక్షతుర్విఘ్నతో దశరథాత్మజౌ శరైః |
లోకమంధతమసాత్క్రమోదితౌ రశ్మిభిః శశిదివాకరావివ || ౧౧-౨౪||

వీక్ష్య వేదిమథ రక్తబిందుభిర్బంధుజీవపృథుభిః ప్రదూషితాం |
సంభ్రమోఽభవదపోఢకర్మణామృత్విజాం చ్యుతవికంకతస్రుచాం || ౧౧-౨౫||

ఉన్ముఖః సపది లక్ష్మణాగ్రజో బాణమాశ్రయముఖాత్సముద్ధరన్ |
రక్షసాం బలమపశ్యదంబరే గృధ్రపక్షపవనేరితధ్వజం || ౧౧-౨౬||

తత్ర యావధిపతీ మఖద్విషాం తౌ శరవ్యమకరోత్స నేతరాన్ |
కిం మహోరగవిసర్పివిక్రమో రాజిలేషు గరుడః ప్రవర్తతే || ౧౧-౨౭||

సోఽస్త్రముగ్రజవమస్త్రకోవిదః సందధే ధనుషి వాయుదైవతం |
తేన శైలగురుమప్యపాతయత్పాండుపత్రమివ తాడకాసుతం || ౧౧-౨౮||

యః సుబాహురితి రాక్షసోఽపరస్తత్ర తత్ర విససర్ప మాయయా |
తం క్షురప్రశకలీకృతం కృతీ పత్రిణాం వ్యభజదాశ్రమాద్బహిః || ౧౧-౨౯||

ఇత్యపాస్తమఖవిఘ్నయోస్తయోః సాంయుగీనమభినంద్య విక్రమం |
ఋత్విజః కులపతేర్యథాక్రమం వాగ్యతస్య నిరవర్తయన్క్రియాః || ౧౧-3౦||

తౌ ప్రణామచలకాకపక్షకౌ భ్రాతరావవభృథాప్లుతో మునిః |
ఆశిషామనుపదం సమస్పృశద్దర్భపాటలతలేన పాణినా || ౧౧-౩౧||

తం న్యమంత్రయత సంభృతక్రతుర్మైథిలః స మిథిలాం వ్రజన్వశీ |
రాఘవావపి నినాయ బిభ్రతౌ తద్ధనుఃశ్రవణజం కుతూహలం || ౧౧-౩౨||

తైః శివేషు వసతిర్గతాధ్వభిః సాయమాశ్రమతనుష్వగృహ్యత |
యేషు దీర్ఘతపసః పరిగ్రహో వాసవక్షణకలత్రతాం యయౌ || ౧౧-౩౩||

ప్రత్యపద్యత చిరాయ యత్పునశ్చారు గౌతమవధూః శిలామయీ |
స్వం వపుః స కిల కిల్బిషచ్ఛిదాం రామపాదరజసామనుగ్రహః || ౧౧-౩౪||

రాఘవాన్వితముపస్థితం మునిం తం నిశమ్య జనకో జనేశ్వరః |
అర్థకామసహితం సపర్యయా దేహబద్ధమివ ధర్మమభ్యగాత్ || ౧౧-౩౫||

తౌ విదేహనగరీనివాసినాం గాం గతావివ దివః పునర్వసూ |
మన్యతే స్మ పిబతాం విలోచనైః పక్ష్మపాతమపి వంచనాం మనః || ౧౧-౩౬||

యూపవత్యవసితే క్రియావిధౌ కాలవిత్కుశికవంశవర్ధనః |
రామమిష్వసనదర్శనోత్సుకం మైథిలాయ కథయాంబభూవ సః || ౧౧-౩౭||

తస్య వీక్ష్య లలితం వపుః శిశోః పార్థివః ప్రథితవంశజన్మనః |
స్వం విచింత్య చ ధనుర్దురానమం పీడితో దుహితృశుల్కసంస్థయా || ౧౧-౩౮||

అబ్రవీచ్చ భగవన్మతంగజైర్యద్బృహద్భిరపి కర్మ దుష్కరం |
తత్ర నాహమనుమంతుముత్సహే మోఘవృత్తి కలభస్య చేష్టితం || ౧౧-౩౯||

హ్రేపితా హి బహవో నరేశ్వరాస్తేన తాత ధనుషా ధనుర్భృతః |
జ్యానిఘాతకఠినత్వచో భుజాన్స్వాన్విధూయ ధిగితి ప్రతస్థిరే || ౧౧-౪౦||

ప్రత్యువాచ తమృషిర్నిశమ్యతాం సారతోఽయమథవా గిరా కృతం |
చాప ఏవ భవతో భవిష్యతి వ్యక్తశక్తిరశనిర్గిరావివ || ౧౧-౪౧||

ఏవమాప్తవచనాత్స పౌరుషం కాకపక్షకధరేఽపి రాఘవే |
శ్రద్దధే త్రిదశగోపమాత్రకే దాహశక్తిమివ కృష్ణవర్త్మని || ౧౧-౪౨||

వ్యాదిదేశ గణశోఽథ పార్శ్వగాన్కార్ముకాభిహరణాయ మైథిలః |
తైజసస్య ధనుషః ప్రవృత్తయే తోయదానివ సహస్రలోచనః || ౧౧-౪౩||

తత్ప్రసుప్తభుజగేంద్రభీషణం వీక్ష్య దాశరథిరాదదే ధనుః |
విద్రుతక్రతుమృగానుసారిణం యేన బాణమసృజద్వృషధ్వజః || ౧౧-౪౪||

ఆతతజ్యమకరోత్స సంసదా విస్మయస్తిమితనేత్రమీక్షితః |
శైలసారమపి నాతియత్నతః పుష్పచాపమివ పేశలం స్మరః || ౧౧-౪౫||

భజ్యమానమతిమాత్రకర్షణాత్తేన వజ్రపరుషస్వనం ధనుః |
భార్గవాయ దృఢమన్యవే పునః క్షత్రముద్యతమివ న్యవేదయత్ || ౧౧-౪౬||

దృష్టసారమథ రుద్రకార్ముకే వీర్యశుల్కమభినంద్య మైథిలః |
రాఘవాయ తనయామయోనిజాం రూపిణీం శ్రియమివ న్యవేదయత్ || ౧౧-౪౭||

మైథిలః సపది సత్యసంగరో రాఘవాయ తనయామయోనిజాం |
సంనిధౌ ద్యుతిమతస్తపోనిధేరగ్నిసాక్షిక ఇవాతిసృష్టవాన్ || ౧౧-౪౮||

ప్రాహిణోచ్చ మహితం మహాద్యుతిః కోసలాధిపతయే పురోధసం |
భృత్యభావి దుహితుః పరిగ్రహాద్దిశ్యతాం కులమిదం నిమేరితి || ౧౧-౪౯||

అన్వియేష సదృశీం స చ స్నుషాం ప్రాప చైనమనుకూలవాగ్ద్విజః |
సద్య ఏవ సుకృతాం హి పచ్యతే కల్పవృక్షఫలధర్మి కాంక్షితం || ౧౧-౫౦||

తస్య కల్పితపురస్క్రియావిధేః శుశ్రువాన్వచనమగ్రజన్మనః |
ఉచ్చచాల బలభిత్సఖో వశీ సైన్యరేణుముషితార్కదీధితిః || ౧౧-౫౧||

ఆససాద మిథిలాం స వేష్టయన్పీడితోపవనపాదపాం బలైః |
ప్రీతిరోధమసహిష్ట సా పురీ స్త్రీవ కాంతపరిభోగమాయతం || ౧౧-౫౨||

తౌ సమేత్య సమయే స్థితావుభౌ భూపతీ వరుణవాసవోపమౌ |
కన్యకాతనయకౌతుకక్రియాం స్వప్రభావసదృశీం వితేనతుః || ౧౧-౫౩||

పార్థివీముదవహద్రఘూద్వహో లక్ష్మణస్తదనుజామథోర్మిలాం |
యౌ తయోరవరజౌ వరౌజసౌ తౌ కుశధ్వజసుతే సుమధ్యమే || ౧౧-౫౪||

తే చతుర్థసహితాస్త్రయో బభుః సూనవో నవవధూపరిగ్రహాః |
సామదానవిధిభేదనిగ్రహాః సిద్ధిమంత ఇవ తస్య భూపతేః || ౧౧-౫౫||

తా నరాధిపసుతా నృపాత్మజైస్తే చ తాభిరగమన్కృతార్థతాం |
సోఽభవద్వరవధూసమాగమః ప్రత్యయప్రకృతియోగసంనిభః || ౧౧-౫౬||

ఏవమాత్తరతిరాత్మసంభవాంస్తాన్నివేశ్య చతురోఽపి తత్ర సః |
అధ్వసు త్రిషు విసృష్టమైథిలః స్వాం పురీం దశరథో న్యవర్తత || ౧౧-౫౭||

తస్య జాతు మరుతః ప్రతీపగా వర్త్మసు ధ్వజతరుప్రమాథినః |
చిక్లిశుర్భృశతయా వరూథినీముత్తటా ఇవ నదీరయాః స్థలీం || ౧౧-౫౮||

లక్ష్యతే స్మ తదనంతరం రవిర్బద్ధభీమపరివేషమండలః |
వైనతేయశమితస్య భోగినో భోగవేష్టిత ఇవ చ్యుతో మణిః || ౧౧-౫౯||

శ్యేనపక్షపరిధూసరాలకాః సాంధ్యమేఘరుధిరార్ద్రవాససః |
అంగనా ఇవ రజస్వలా దిశో నో బభూవురవలోకనక్షమాః || ౧౧-౬౦||

భాస్కరశ్చ దిశమధ్యువాస యాం తాం శ్రితాః ప్రతిభయం వవాసిరే |
క్షత్రశోణితపితృక్రియోచితం చోదయంత్య ఇవ భార్గవం శివాః || ౧౧-౬౧||

తత్ప్రతీపపవనాదివైకృతం ప్రేక్ష్య శాంతిమధికృత్య కృత్యవిద్ |
అన్వయుంక్త గురుమీశ్వరః క్షితేః స్వంతమిత్యలఘయత్స తద్వ్యథాం || ౧౧-౬౨||

తేజసః సపది రాశిరుత్థితః ప్రాదురాస కిల వాహినీముఖే |
యః ప్రమృజ్య నయనాని సైనికైర్లక్షణీయపురుషాకృతిశ్చిరాత్ || ౧౧-౬౩||

పిత్ర్యవంశముపవీతలక్షణం మాతృకం చ ధనురూర్జితం దధత్ |
యః ససోమ ఇవ ఘర్మదీధితిః సద్విజిహ్వ ఇవ చందనద్రుమః || ౧౧-౬౪||

యేన రోషపరుషాత్మనః పితుః శాసనే స్థితిభిదోఽపి తస్థుషా |
వేపమానజననీశిరశ్ఛిదా ప్రాగజీయత ఘృణా తతో మహీ || ౧౧-౬౫||

అక్షబీజవలయేన నిర్బభౌ దక్షిణశ్రవణసంస్థితేన యః |
క్షత్రియాంతకరణైకవింశతేర్వ్యాజపూర్వగణనామివోద్వహన్ || ౧౧-౬౬||

తం పితుర్వధభవేన మన్యునా రాజవంశనిధనాయ దీక్షితం |
బాలసూనురవలోక్య భార్గవం స్వాం దశాం చ విషసాద పార్థివః || ౧౧-౬౭||

నామ రామ ఇతి తుల్యమాత్మజే వర్తమానమహితే చ దారుణే |
హృద్యమస్య భయదాయి చాభవద్రత్నజాతమివ హారసర్పయోః || ౧౧-౬౮||

అర్ఘ్యమర్ఘ్యమితి వాదినం నృపం సోఽనవేక్ష్య భరతాగ్రజో యతః |
క్షత్రకోపదహనార్చిషం తతః సందధే దృశముదగ్రతారకాం || ౧౧-౬౯||

తేన కార్ముకనిషక్తముష్టినా రాఘవో విగతభీః పురోగతః |
అంగులీవివరచారిణం శరం కుర్వతా నిజగదే యుయుత్సునా || ౧౧-౭౦||

క్షత్రజాతమపకారవైరి మే తన్నిహత్య బహుశః శమం గతః |
సుప్తసర్ప ఇవ దండఘట్టనాద్రోషితోఽస్మి తవ విక్రమశ్రవాత్ || ౧౧-౭౧||

మైథిలస్య ధనురన్యపార్థివైస్త్వం కిలానమితపూర్వమక్షణోః |
తన్నిశమ్య భవతా సమర్థయే వీర్యశృంగమివ భగ్నమాత్మనః || ౧౧-౭౨||

అన్యదా జగతి రామ ఇత్యయం శబ్ద ఉచ్చరిత ఏవ మామగాత్ |
వ్రీడమావహతి మే స సంప్రతి వ్యస్తవృత్తిరుదయోన్ముఖే త్వయి || ౧౧-౭౩||

బిభ్రతోఽస్త్రమచలేఽప్యకుంఠితం ద్వౌ రుపూ మమ మతౌ సమాగసా |
ధేనువత్సహరణాచ్చ హైహయస్త్వం చ కీర్తిమపహర్తుముద్యతః || ౧౧-౭౪||

క్షత్రియాంతకరణోఽపి విక్రమస్తేన మామవతి నాజితే త్వయి |
పావకస్య మహిమా స గణ్యతే కక్షవజ్జ్వలతి సాగరేఽపి యః || ౧౧-౭౫||

విద్ధి చాత్తబలమోజసా హరేరైశ్వరం ధనురభాజి యత్త్వయా |
ఖాతమూలమనిలో నదీరయైః పాతయత్యపి మృదుస్తటద్రుమం || ౧౧-౭౬||

తన్మదీయమిదమాయుధం జ్యయా సంగమయ్య సశరం వికృష్యతాం |
తిష్ఠతు ప్రధనమేవమప్యహం తుల్యబాహుతరసా జితస్త్వయా || ౧౧-౭౭||

కాతరోఽసి యది వోద్గతార్చిషా తర్జితః పరశుధారయా మమ |
జ్యానిఘాతకఠినాంగులిర్వృథా బధ్యతామభయయాచనాంజలిః || ౧౧-౭౮||

ఏవముక్తవతి భీమదర్శనే భార్గవే స్మితవికంపితాధరః |
తద్ధనుర్గ్రహణమేవ రాఘవః ప్రత్యపద్యత సమర్థముత్తరం || ౧౧-౭౯||

పూర్వజన్మధనుషా సమాగతః సోఽతిమాత్రలఘుదర్శనోఽభవత్ |
కేవలోఽపి సుభగో నవాంబుదః కిం పునస్త్రిదశచాపలాంఛితః || ౧౧-౮౦||

తేన భూమినిహితైకకోటి తత్కార్ముకం చ బలినాధిరోపితం |
నిష్ప్రభశ్చ రిపురాస భూభృతాం ధూమశేష ఇవ ధూమకేతనః || ౧౧-౮౧||

తావుభావపి పరస్పరస్థితౌ వర్ధమానపరిహీనతేజసౌ |
పశ్యతి స్మ జనతా దినాత్యయే పార్వణౌ శశిదివాకరావివ || ౧౧-౮౨||

తం కృపామృదురవేక్ష్య భార్గవం రాఘవః స్ఖలితవీర్యమాత్మని |
స్వం చ సంహితమమోఘమాశుగం వ్యాజహార హరసూనుసంనిభః || ౧౧-౮౩||

న ప్రహర్తుమలమస్మి నిర్దయం విప్ర ఇత్యభిభవత్యపి త్వయి |
శంస కిం గతిమనేన పత్రిణా హన్మి లోకముత తే మఖార్జితం || ౧౧-౮౪||

ప్రత్యువాచ తమృషిర్న తత్త్వతస్త్వాం న వేద్మి పురుషం పురాతనం |
గాం గతస్య తవ ధామ వైష్ణవం కోపితో హ్యసి మయా దిదృక్షుణా || ౧౧-౮౫||

భస్మసాత్కృతవతః పితృద్విషః పాత్రసాచ్చ వసుధాం ససాగరాం |
ఆహితో జయవిపర్యయోఽపి మే శ్లాఘ్య ఏవ పరమేష్ఠినా త్వయా || ౧౧-౮౬||

తద్గతిం మతిమతాం వరేప్సితాం పుణ్యతీర్థగమనాయ రక్ష మే |
పీడయిష్యతి న మాం ఖిలీకృతా స్వర్గపద్ధతిరమోఘలోలుపం || ౧౧-౮౭||

ప్రత్యపద్యత తథేతి రాఘవః ప్రాఙ్ముఖశ్చ విససర్జ సాయకం |
భార్గవస్య సుకృతోఽపి సోఽభవత్స్వర్గమార్గపరిఘో దురత్యయః || ౧౧-౮౮||

రాఘవోఽపి చరణౌ తపోనిధేః క్షమ్యతామితి వదన్సమస్పృశత్ |
నిర్జితేషు తరసా తరస్వినాం శత్రుషు ప్రణతిరేవ కీర్తయే || ౧౧-౮౯||

రాజసత్వమవధూయ మాతృకం పిత్ర్యమస్మి గమితః శమం యదా |
నన్వనిందితఫలో మమ త్వయా నిగ్రహోఽప్యయమనుగ్రహీకృతః || ౧౧-౯౦||

సాధయామ్యహమవిఘ్నమస్తు తే దేవకార్యముపపాదయిష్యతః |
ఊచివానితి వచః సలక్ష్మణం లక్ష్మణాగ్రజమృషితిరోదధే || ౧౧-౯౧||

తస్మిన్గతే విజయినం పరిరభ్య రామం
స్నేహాదమన్యత పితా పునరేవ జాతం |
తస్యాభవత్క్షణశుచః పరితోషలాభః
కక్షాగ్నిలంఘితతరోరివ వృష్టిపాతః || ౧౧-౯౨||

అథ పథి గమయిత్వా క్ళప్తరమ్యోపకార్యే
కతిచిదవనిపాలః శర్వరీః శర్వకల్పః |
పురమవిశదయోధ్యాం మైథిలీదర్శనీనాం

కువలయితగవాక్షాం లోచనైరంగనానాం ॥ ౧౧-౯౩॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ సీతవివాహవర్ణనో నామైకాదశః సర్గః ॥

సర్గః ౧౨

నిర్దిష్టవిషయస్నేహః స దశాంతముపేయివాన్ |
ఆసీదాసన్ననిర్వాణః ప్రదీపార్చిరివోషసి|| ౧౨-౧||

తం కర్ణమూలమాగత్య రామే శ్రీర్న్యస్యతామితి |
కైకేయీశంకయేవాహ పలితచ్ఛద్మనా జరా|| ౧౨-౨||

సా పౌరాన్పౌరకాంతస్య రామస్యాభ్యుదయశ్రుతిః |
ప్రత్యేకం హ్లాదయాంచక్రే కుల్యేవోద్యానపాదపాన్|| ౧౨-3||

తస్యాభిషేకసంభారే కల్పితం క్రూరనిశ్చయా |
దూషయామాస కైకేయీ శోకోష్ణైః పార్థివాశ్రుభిః|| ౧౨-౪||

సా కిలాశ్వాసితా చండీ భర్త్రా తత్సంశ్రుతౌ వరౌ |
ఉద్వవామేంద్రసిక్తా భూర్బిలమగ్నావివోరగౌ|| ౧౨-౫||

తయోశ్చతుర్దశైకేన రామం ప్రావ్రాజయత్సమాః |
ద్వితీయేన సుతస్యైచ్ఛద్వైధవ్యైకఫలాం శ్రియం|| ౧౨-౬||

పిత్రా దత్తం రుదన్రామః ప్రాఙ్మహీం ప్రత్యపద్యత |
పశ్చాద్వనాయ గచ్ఛేతి తదాజ్ఞాం ముదితోఽగ్రహీత్|| ౧౨-౭||

దధతో మంగలక్షౌమే వసానస్య చ వల్కలే |
దదృశుర్విస్మితాస్తస్య ముఖరాగం సమం జనాః|| ౧౨-౮||

స సీతాలక్ష్మణసఖః సత్యాద్గురుమలోపయన్ |
వివేశ దండకారణ్యం ప్రత్యేకం చ సతాం మనః|| ౧౨-౯||

రాజాపి తద్వియోగార్తః స్మృత్వా శాపం స్వకర్మజం |
శరీరత్యాగమాత్రేణ శుద్ధిలాభమమన్యత|| ౧౨-౧౦||

విప్రోషితకుమారం తద్రాజ్యమస్తమితేశ్వరం |
రంధ్రాన్వేషణదక్షాణాం ద్విషామామిషతతాం యయౌ|| ౧౨-౧౧||

అథానాథాః ప్రకృతయో మాతృబంధునివాసినం |
మౌలైరానాయయామాసుర్భరతం స్తంభితాశ్రుభిః|| ౧౨-౧౨||

శ్రుత్వా తథావిధం మృత్యుం కైకేయీతనయః పితుః |
మాతుర్న కేవలం స్వస్యాః శ్రియోఽప్యాసీత్పరాఙ్ముఖః|| ౧౨-౧3||

ససైన్యశ్చాన్వగాద్రామం దర్శితానాశ్రమాలయైః |
తస్య పశ్యన్ససౌమిత్రేరుదశ్రుర్వసతిద్రుమాన్|| ౧౨-౧౪||

చిత్రకూటవనస్థం చ కథితస్వర్గతిర్గురోః ।
లక్ష్మ్యా నిమంత్రయాంచక్రే తమనుచ్ఛిష్టసంపదా॥ ౧౨-౧౫॥

స హి ప్రథమజే తస్మిన్నకృతశ్రీపరిగ్రహే ।
పరివేత్తారమాత్మానం మేనే స్వీకరణాద్భువః॥ ౧౨-౧౬॥

తమశక్యమపాక్రష్టుం నిదేశాత్స్వర్గిణః పితుః ।
యయాచే పాదుకే పశ్చాత్కర్తుం రాజ్యాధిదేవతే॥ ౧౨-౧౭॥

స విసృష్టస్తథేత్యుక్త్వా భ్రాత్రా నైవావిశత్పురీం ।
నందిగ్రామగతస్తస్య రాజ్యం న్యాసమివాభునక్॥ ౧౨-౧౮॥

దృఢభక్తిరితి జ్యేష్ఠే రాజ్యతృష్ణాపరాఙ్ముఖః ।
మాతుః పాపస్య భరతః ప్రాయశ్చిత్తమివాకరోత్॥ ౧౨-౧౯॥

రామోఽపి సహ వైదేహ్యా వనే వన్యేన వర్తయన్ ।
చచార సానుజః శాంతో వృద్ధేక్ష్వాకువ్రతం యువా॥ ౧౨-౨౦॥

ప్రభావస్తంభితచ్ఛాయమాశ్రితః స వనస్పతిం ।
కదాచిదంకే సీతాయాః శిశ్యే కించిదివ శ్రమాత్॥ ౧౨-౨౧॥

ఐంద్రిః కిల నఖైస్తస్యా విదదార స్తనౌ ద్విజః ।
ప్రియోపభోగచిహ్నేషు పౌరోభాగ్యమివాచరన్॥ ౧౨-౨౨॥

తస్మిన్నస్థదిషీకాస్త్రం రామో రామావబోధితః ।
ఆత్మానం ముముచే తస్మాదేకనేత్రవ్యయేన సః॥ ౧౨-౨౩॥

రామస్త్వాసన్నదేశత్వాద్భరతాగమనం పునః ।
ఆశంక్యోత్సుకసారంగాం చిత్రకూటస్థలీం జహౌ॥ ౧౨-౨౪॥

ప్రయయావాతిథేయేషు వసన్నృషికులేషు సః ।
దక్షిణాం దిశమృక్షేషు వార్షికేష్వివ భాస్కరః॥ ౧౨-౨౫॥

బభౌ తమనుగచ్ఛంతీ విదేహాధిపతేః సుతా ।
ప్రతిషిద్ధాపి కైకేయ్యా లక్ష్మీరివ గుణోన్ముఖీ॥ ౧౨-౨౬॥

అనసూయాతిసృష్టేన పుణ్యగంధేన కాననం ।
సా చకారాంగరాగేణ పుష్పోచ్చలితషట్పదం॥ ౧౨-౨౭॥

సంధ్యాభ్రకపిశస్తస్య విరాధో నామ రాక్షసః ।
అతిష్ఠన్మార్గమావృత్య రామస్యేందోరివ గ్రహః॥ ౧౨-౨౮॥

స జహార తయోర్మధ్యే మైథిలీం లోకశోషణః ।
నభోనభస్యయోర్వృష్టిమవగ్రహ ఇవాంతరే॥ ౧౨-౨౯॥

తం వినిష్పిష్య కాకుత్స్థౌ పురా దూషయతి స్థలీం ।
గంధేనాశుచినా చేతి వసుధాయాం నిచఖ్నతుః॥ ౧౨-30॥

పంచవట్యాం తతో రామః శాసనాత్కుంభజన్మనః |
అనపోఢస్థితిస్తస్థౌ వింధ్యాద్రిః ప్రకృతావివ|| ౧౨-౩౧||

రావణావరజా తత్ర రాఘవం మదనాతురా |
అభిపేదే నిదాఘార్తా వ్యాలీవ మలయద్రుమం|| ౧౨-౩౨||

సా సీతాసంనిధావేవ తం వవ్రే కథితాన్వయా |
అత్యారూఢో హి నారీణామకాలజ్ఞో మనోభవః|| ౧౨-౩౩||

కలత్రవానహం బాలే కనీయాంసం భజస్వ మే|
ఇతి రామో వృషస్యంతీం వృషస్కంధః శశాస తాం|| ౧౨-౩౪||

జ్యేష్ఠాభిగమనాత్పూర్వం తేనాప్యనభినందితాం |
సాఽభూద్రామాశ్రయా భూయో నదీవోభయకూలభాక్|| ౧౨-౩౫||

సంరంభం మైథిలీహాసః క్షణసౌమ్యాం నినాయ తాం |
నివాతస్తిమితాం వేలాం చంద్రోదయ ఇవోదధేః|| ౧౨-౩౬||

ఫలమస్యోపహాసస్య సద్యః ప్రాప్స్యసి పశ్య మాం |
మృగ్యాః పరిభవో వ్యాఘ్ర్యామిత్యవేహి త్వయా కృతం|| ౧౨-౩౭||

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం భర్తురంకే నివిశతీం భయాత్ |
రూపం శూర్పణఖా నామ్నః సదృశం ప్రత్యపద్యత|| ౧౨-౩౮||

లక్ష్మణః ప్రథమం శ్రుత్వా కోకిలామంజువాదినీం |
శివాఘోరస్వనాం పశ్చాద్బుబుధే వికృతేతి తాం|| ౧౨-౩౯||

పర్ణశాలామథ క్షిప్రం వికృష్టాసిః ప్రవిశ్య సః |
వైరూప్యపౌనరుక్త్యేన భీషణాం తామయోజయత్|| ౧౨-౪౦||

సా వక్రనఖధారిణ్యా వేణుకర్కశపర్వయా |
అంకుశాకారయాంగుల్యా తావతర్జయదంబరే|| ౧౨-౪౧||

ప్రాప్య చాశు జనస్థానం ఖరాదిభ్యస్తథావిధం |
రామోపక్రమమాచఖ్యౌ రక్షఃపరిభవం నవం|| ౧౨-౪౨||

ముఖావయవలూనాం తాం నైరృతా యత్పురో దధుః |
రామాభియాయినాం తేషాం తదేవాభూదమంగలం|| ౧౨-౪౩||

ఉదాయుధానాపతతస్తాంద్దృప్తాన్ప్రేక్ష్య రాఘవః |
నిదధే విజయాశంసాం చాపే సీతాం చ లక్ష్మణే|| ౧౨-౪౪||

ఏకో దాశరథిః కామం యాతుధానాః సహస్రశః |
తే తు యావంత ఏవాజౌ తావాంశ్చ దదృశే స తైః|| ౧౨-౪౫||

అసజ్జనేన కాకుత్స్థః ప్రయుక్తమథ దూషణం |
న చక్షమే శుభాచారః స దూషణమివాత్మనః|| ౧౨-౪౬||

తం శరైః ప్రతిజగ్రాహ ఖరత్రిశిరసౌ చ సః ।
క్రమశస్తే పునస్తస్య చాపాత్సమమివోద్యయుః॥ ౧౨-౪౭॥

తైస్త్రయాణాం శితైర్బాణైర్యథాపూర్వవిశుద్ధిభిః ।
ఆయుర్దేహాతిగైః పీతం రుధిరం తు పతత్రిభిః॥ ౧౨-౪౮॥

తస్మిన్రామశరోత్కృత్తే బలే మహతి రక్షసాం ।
ఉత్థితం దదృశేఽన్యచ్చ కబంధేభ్యో న కించన॥ ౧౨-౪౯॥

సా బాణవర్షిణం రామం యోధయిత్వా సురద్విషాం ।
అప్రబోధాయ సుష్వాప గృధ్రచ్ఛాయే వరూథినీ॥ ౧౨-౫౦॥

రాఘవాస్త్రవిదీర్ణానాం రావణం ప్రతి రక్షసాం ।
తేషాం శూర్పణఖైవైకా దుష్ప్రవృత్తిహరాఽభవత్॥ ౧౨-౫౧॥

నిగ్రహాత్స్వసురాప్తానాం వధాచ్చ ధనదానుజః ।
రామేణ నిహితం మేనే పదం దశసు మూర్ధసు॥ ౧౨-౫౨॥

రక్షసా మృగరూపేణ వంచయిత్వా స రాఘవౌ ।
జహార సీతాం పక్షీంద్రప్రయాసక్షణవిఘ్నితః॥ ౧౨-౫౩॥

తౌ సీతాన్వేషిణౌ గృధ్రం లూనపక్షమపశ్యతాం ।
ప్రాణైర్దశరథప్రీతేరనృణం కంఠవర్తిభిః॥ ౧౨-౫౪॥

స రావణహృతాం తాభ్యాం వచసాచష్ట మైథిలీం ।
ఆత్మనః సుమహత్కర్మ వ్రణైరావేద్య సంస్థితః॥ ౧౨-౫౫॥

తయోస్తస్మిన్నవీభూతపితృవ్యాపత్తిశోకయోః ।
పితరీవాగ్నిసంస్కారాత్పరా వవృతిరే క్రియాః॥ ౧౨-౫౬॥

వధనిర్ధూతశాపస్య కబంధస్యోపదేశతః ।
ముమూర్చ్ఛ సఖ్యం రామస్య సమానవ్యసనే హరౌ॥ ౧౨-౫౭॥

స హత్వా వాలినం వీరస్తత్పదే చిరకాంక్షితే ।
ధాతోః స్థాన ఇవాదేశం సుగ్రీవం సంన్యవేశయత్॥ ౧౨-౫౮॥

ఇతస్తతశ్చ వైదేహీమన్వేష్టుం భర్తృచోదితాః ।
కపయశ్చేరురార్తస్య రామస్యేవ మనోరథాః॥ ౧౨-౫౯॥

ప్రవృత్తావుపలబ్ధాయాం తస్యాః సంపాతిదర్శనాత్ ।
మారుతిః సాగరం తీర్ణః సంసారమివ నిర్మమః॥ ౧౨-౬౦॥

దృష్టా విచిన్వతా తేన లంకాయాం రాక్షసీవృతా ।
జానకీ విషవల్లీభిః పరీతేవ మహౌషధిః॥ ౧౨-౬౧॥

తస్యై భర్తురభిజ్ఞానమంగులీయం దదౌ కపిః ।
ప్రత్యుద్గతమివానుష్ణైస్తదానందాశ్రుబిందుభిః॥ ౧౨-౬౨॥

నిర్వాప్య ప్రియసందేశైః సీతామక్షవధోద్ధతః |
స దదాహ పురీం లంకాం క్షణసోఢారినిగ్రహః|| ౧౨-౬౩||

ప్రత్యభిజ్ఞానరత్నం చ రామాయాదర్శయత్కృతీ |
హృదయం స్వయమాయాతం వైదేహ్యా ఇవ మూర్తిమత్|| ౧౨-౬౪||

స ప్రాప హృదయన్యస్తమణిస్పర్శనిమీలితః |
అపయోధరసంసర్గాం ప్రియాలింగననిర్వృతిం|| ౧౨-౬౫||

శ్రుత్వా రామః ప్రియోదంతం మేనే తత్సంగమోత్సుకః |
మహార్ణవపరిక్షేపం లంకాయాః పరిఖాలఘుం|| ౧౨-౬౬||

స ప్రతస్థేఽరినాశాయ హరిసైన్యైరనుద్రుతః |
న కేవలం భువః పృష్ఠే వ్యోమ్ని సంబాధవర్తిభిః|| ౧౨-౬౭||

నివిష్టముదధేః కూలే తం ప్రపాద బిభీషణః |
స్నేహాద్రాక్షసలక్ష్మ్యేవ బుద్ధిమావిశ్య చోదితః|| ౧౨-౬౮||

తస్మై నిశాచరైశ్వర్యం ప్రతిశుశ్రావ రాఘవః |
కాలే ఖలు సమాలబ్ధాః ఫలం బధ్నంతి నీతయః|| ౧౨-౬౯||

స సేతుం బంధయామాస ప్లవగైర్లవణాంభసి |
రసాతలాదివోన్మగ్నం శేషం స్వప్నాయ శార్ఙ్గిణః|| ౧౨-౭౦||

తేనోత్తీర్య పథా లంకాం రోధయామాస పింగలైః |
ద్వితీయం హేమప్రాకారం కుర్వద్భిరివ వానరైః|| ౧౨-౭౧||

రణః ప్రవవృతే తత్ర భీమః ప్లవగరక్షసాం |
దిగ్విజృంభితకాకుత్స్థపౌలస్త్యజయఘోషణః|| ౧౨-౭౨||

పాదపావిద్ధపరిఘః శిలానిష్పిష్టముద్గరః |
అతిశస్త్రనఖన్యాసః శైలరుగ్ణమతంగజః|| ౧౨-౭౩||

అథ రామశిరశ్ఛేదదర్శనోద్భ్రాంతచేతనాం |
సీతాం మాయేతి శంసంతీ త్రిజటా సమజీవయత్|| ౧౨-౭౪||

కామం జీవతి మే నాథ ఇతి సా విజహౌ శుచం |
ప్రాఙ్మత్వా సత్యమస్యాంతం జీవితాస్మీతి లజ్జితా|| ౧౨-౭౫||

గరుడాపాతవిశ్లిష్టమేఘనాదాస్త్రబంధనః |
దాశరథ్యోః క్షణక్లేశః స్వప్నవృత్త ఇవాభవత్|| ౧౨-౭౬||

తతో బిభేద పౌలస్త్యః శక్త్యా వక్షసి లక్ష్మణం |
రామస్త్వనాహతోఽప్యాసీద్విదీర్ణహృదయః శుచా|| ౧౨-౭౭||

స మారుతిసమానీతమహౌషధిహతవ్యథః |
లంకాస్త్రీణాం పునశ్చక్రే విలాపాచార్యకం శరైః|| ౧౨-౭౮||

స నాదం మేఘనాదస్య ధనుశ్చేంద్రాయుధప్రభం ।
మేఘస్యేవ శరత్కాలో న కించిత్పర్యశేషయత్॥ ౧౨-౭౯॥

కుంభకర్ణః కపీంద్రేణ తుల్యావస్థః స్వసుః కృతః ।
రురోధ రామం శృంగీవ టంకచ్ఛిన్నమనఃశిలః॥ ౧౨-౮౦॥

అకాలే బోధితో భ్రాతా ప్రియస్వప్నో వృథా భవాన్ ।
రామేషుభిరితీవాసౌ దీర్ఘనిద్రాం ప్రవేశితః॥ ౧౨-౮౧॥

ఇతరాణ్యపి రక్షాంసి పేతుర్వానరకోటిషు ।
రజాంసి సమరోత్థాని తచ్ఛోణితనదీష్వివ॥ ౧౨-౮౨॥

నిర్యయావథ పౌలస్త్యః పునర్యుద్ధాయ మందిరాత్ ।
అరావణమరామం వా జగదద్యేతి నిశ్చితః॥ ౧౨-౮౩॥

రామం పదాతిమాలోక్య లంకేశం చ వరూథినం ।
హరియుగ్యం రథం తస్మై ప్రజిఘాయ పురందరః॥ ౧౨-౮౪॥

తమాధూతధ్వజపటం వ్యోమగంగోర్మివాయుభిః ।
దేవసూతభుజాలంబీ జైత్రమధ్యాస్త రాఘవః॥ ౧౨-౮౫॥

మాతలిస్తస్య మాహేంద్రమాముమోచ తనుచ్ఛదం ।
యత్రోత్పలదలక్లైబ్యమస్త్రాణ్యాపుః సురద్విషాం॥ ౧౨-౮౬॥

అన్యోన్యదర్శనప్రాప్తవిక్రమావసరం చిరాత్ ।
రామరావణయోర్యుద్ధం చరితార్థమివాభవత్॥ ౧౨-౮౭॥

భుజమూర్ధోరుబాహుల్యాదేకోఽపి ధనదానుజః ।
దదృశే హ్యయథాపూర్వో మాతృవంశ ఇవ స్థితః॥ ౧౨-౮౮॥

జేతారం లోకపాలానాం స్వముఖైరర్చితేశ్వరం ।
రామస్తులితకైలాసమారాతిం బహ్వమన్యత॥ ౧౨-౮౯॥

తస్య స్ఫురతి పౌలస్త్యః సీతాసంగమశంసిని ।
నిచఖానాధికక్రోధః శరం సవ్యేతరే భుజే॥ ౧౨-౯౦॥

రావణస్యాపి రామాస్తో భిత్త్వా హృదయమాశుగః ।
వివేశ భువమాఖ్యాతుమురగేభ్య ఇవ ప్రియం॥ ౧౨-౯౧॥

వచసైవ తయోర్వాక్యమస్త్రమస్త్రేణ నిఘ్నతోః ।
అన్యోన్యజయసంరంభో వవృధే వాదినోరివ॥ ౧౨-౯౨॥

విక్రమవ్యతిహారేణ సామాన్యాఽభూద్ద్వయోరపి ।
జయశ్రీరంతరా వేదిర్మత్తవారణయోరివ॥ ౧౨-౯౩॥

కృతప్రతికృతప్రీతైస్తయోర్ముక్తాం సురాసురైః ।
పరస్పరశరవ్రాతాః పుష్పవృష్టిం న సేహిరే॥ ౧౨-౯౪॥

అయఃశంకుచితాం రక్షః శతఘ్నీమథ శత్రవే ।
హృతాం వైవస్వతస్యేవ కూటశాల్మలిమక్షిపత్॥ ౧౨-౯౫॥

రాఘవో రథమప్రాప్తాం తామాశాం చ సురద్విషాం ।
అర్ధచంద్రముఖైర్బాణైశ్చిచ్ఛేద కదలీసుఖం॥ ౧౨-౯౬॥

అమోఘం సందధే చాస్మై ధనుష్యేకధనుర్ధరః ।
బ్రాహ్మమస్త్రం ప్రియాశోకశల్యనిష్కర్షణౌషధం॥ ౧౨-౯౭॥

తద్వ్యోమ్ని శతధా భిన్నం దదృశే దీప్తిమన్ముఖం ।
వపుర్మహోరగస్యేవ కరాలఫలమండలం॥ ౧౨-౯౮॥

తేన మంత్రప్రయుక్తేన నిమేషార్ధాదపాతయత్ ।
స రావణశిరఃపంక్తిమజ్ఞాతవ్రణవేదనాం॥ ౧౨-౯౯॥

బాలార్కప్రతిమేవాప్సు వీచిభిన్నా పతిష్యతః ।
రరాజ రక్షఃకాయస్య కంఠచ్ఛేదపరంపరా॥ ౧౨-౧౦౦॥

మరుతాం పశ్యతాం తస్య శిరాంసి పతితాన్యపి ।
మనో నాతివిశశ్వాస పునఃసంధానశంకినాం॥ ౧౨-౧౦౧॥

అథ మదగురుపక్షైర్లోకపాలద్విపానా-
మనుగతమలివృందైర్గండభిత్తీర్విహాయ ।
ఉపనతమణిబంధే మూర్ధ్ని పౌలస్త్యశత్రోః
సురభి సురవిముక్తం పుష్పవర్షం పపాత॥ ౧౨-౧౦౨॥

యంతా హరేః సపది సంహృతకార్ముకజ్య-
మాపృచ్ఛ్య రాఘవమనుష్ఠితదేవకార్యం ।
నామాంకరావణశరాంకితకేతుయష్టి-
మూర్ధ్వం రథం హరిసహస్రయుజం నినాయ॥ ౧౨-౧౦౩॥

రఘుపతిరపి జాతవేదోవిశుద్ధాం ప్రగృహ్య ప్రియాం
ప్రియసుహృది బిభీషణే సంగమయ్య శ్రియం వైరిణః ।
రవిసుతసహితేన తేనానుయాతః ససౌమిత్రిణా
భుజవిజితవిమానరత్నాధిరూఢః ప్రతస్థే పురీం॥ ౧౨-౧౦౪॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ రావణవధో నామ ద్వాదశః సర్గః ॥

సర్గః ౧౩

అథాత్మనః శబ్దగుణం గుణజ్ఞః పదం విమానేన విగాహమానః ।
రత్నాకరం వీక్ష్య మిథః స జాయాం రామాభిధానో హరిరిత్యువాచ ॥ ౧౩-౧॥

వైదేహి పశ్యాఽఽమలయాద్విభక్తం మత్సేతునా ఫేనిలమంబురాశిం
ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్నమాకాశమావిష్కృతచారుతారం ॥ ౧౩-౨॥

గురోర్యియక్షోః కపిలేన మేధ్యే రసాతలం సంక్రమితే తురంగే ।
తదర్థముర్వీమవధారయద్భిః పూర్వైః కిలాయం పరివర్ధితో నః ॥ ౧౩-౩॥

గర్భం దధత్యర్కమరీచయోఽస్మాద్వివృద్ధిమత్రాశ్నువతే వసూని ।
అబింధనం వహ్నిమసౌ బిభర్తి ప్రహ్లాదనం జ్యోతిరజన్యనేన ॥ ౧౩-౪॥

తాం తామవస్థాం ప్రతిపద్యమానం స్థితం దశ వ్యాప దిశో మహిమ్నా ।
విష్ణోరివాస్యానవధారణీయమీదృక్తయా రూపమియత్తయా వా ॥ ౧౩-౫॥

నాభిప్రరూఢాంబురుహాసనేన సంస్తూయమానః ప్రథమేన ధాత్రా ।
అముం యుగాంతోచితయోగనిద్రః సంహృత్య లోకాన్పురుషోఽధిశేతే ॥ ౧౩-౬॥

పక్షచ్ఛిదా గోత్రభిదాత్తగంధాః శరణ్యమేనం శతశో మహీధ్రాః ।
నృపా ఇవోపప్లవినః పరేభ్యో ధర్మోత్తరం మధ్యమమాశ్రయంతే ॥ ౧౩-౭॥

రసాతలాదాదిభవేన పుంసా భువః ప్రయుక్తోద్వహనక్రియాయాః ।
అస్యాచ్ఛమంభః ప్రలయప్రవృద్ధం ముహూర్తవక్త్రాభరణం బభూవ ॥ ౧౩-౮॥

ముఖార్పణేషు ప్రకృతిప్రగల్భాః స్వయం తరంగాధరదానదక్షః ।
అనన్యసామాన్యకలత్రవృత్తిః పిబత్యసౌ పాయయతే చ సింధుః ॥ ౧౩-౯॥

ససత్వమాదాయ నదీముఖాంభః సంమీలయంతో వివృతాననత్వాత్ ।
అమీ తిరోభిస్తిమయః సరంధ్రైరూర్ధ్వం వితన్వంతి జలప్రవాహాన్ ॥ ౧౩-౧౦॥

మాతంగనక్రైః సహసోత్పతద్భిర్భిన్నాంద్విధా పశ్య సముద్రఫేనాన్ ।
కపోలసంసర్పితయా య ఏషాం వ్రజంతి కర్ణక్షణచామరత్వం ॥ ౧౩-౧౧॥

వేలానిలాయ ప్రసృతా భుజంగా మహోర్మివిస్ఫూర్జథునిర్విశేషాః ।
సూర్యాంశుసంపర్కవివృద్ధరాగైర్వ్యజ్యంత ఏతే మణిభిః ఫణస్థైః ॥ ౧౩-౧౨॥

తవాధరస్పర్ధిషు విద్రుమేషు పర్యస్తమేతత్సహసోర్మివేగాత్ ।
ఊర్ధ్వాంకురప్రోతముఖం కథంచిత్క్లేశాదపక్రామతి శంఖయూథం ॥ ౧౩-౧౩॥

ప్రవృత్తమాత్రేణ పయాంసి పాతుమావర్తవేగాద్భ్రమతా ఘనేన ।
ఆభాతి భూయిష్ఠమయం సముద్రః ప్రమథ్యమానో గిరిణేవ భూయః ॥ ౧౩-౧౪॥

దూరాదయశ్చక్రనిభస్య తన్వీ తమాలతాలీవనరాజినీలా |
ఆభాతి వేలా లవణాంబురాశేర్ధారానిబద్ధేవ కలంకరేఖా || ౧౩-౧౫||

వేలానిలః కేతకరేణుభిస్తే సంభావయత్యాననమాయతాక్షి |
మామక్షమం మండలకాలహానేర్వేత్తీవ బింబాధరబద్ధతృష్ణం || ౧౩-౧౬||

ఏతే వయం సైకతభిన్నశుక్తిపర్యస్తముక్తాపటలం పయోధేః |
ప్రాప్తా ముహూర్తేన విమానవేగాత్కూలం ఫలావర్జితపూగమాలం || ౧౩-౧౭||

కురుష్వ తావత్కరభోరు పశ్చాన్మార్గే మృగప్రేక్షిణి దృష్టిపాతం |
ఏషా విదూరీభవతః సముద్రాత్సకాననా నిష్పతతీవ భూమిః || ౧౩-౧౮||

క్వచిత్పథా సంచరతే సురాణాం క్వచిద్ఘనానాం పతతాం క్వచిచ్చ |
యథావిధో మే మనసోఽభిలాషః ప్రవర్తతే పశ్య తథా విమానం || ౧౩-౧౯||

అసౌ మహేంద్రద్విపదానగంధిస్త్రిమార్గగావీచివిమర్దశీతః |
ఆకాశవాయుర్దినయౌవనోత్థానాచామతి స్వేదలవాన్ముఖే తే || ౧౩-౨౦||

కరేణ వాతాయనలంబితేన స్పృష్టస్త్వయా చండి కుతూహలిన్యా |
ఆముంచతీవాభరణం ద్వితీయముద్భిన్నవిద్యుద్వలయో ఘనస్తే || ౧౩-౨౧||

అమీ జనస్థానమపోఢవిఘ్నం మత్వా సమారబ్ధనవోటజాని |
అధ్యాసతే చీరభృతో యథాస్వం చిరోజ్ఝితాన్యాశ్రమమండలాని || ౧౩-౨౨||

సైషా స్థలీ యత్ర విచిన్వతా త్వాం భ్రష్టం మయా నూపురమేకముర్వ్యాం |
అదృశ్యత త్వచ్చరణారవిందవిశ్లేషదుఃఖాదివ బద్ధమౌనం || ౧౩-౨౩||

త్వం రక్షసా భీరు యతోఽపనీతా తం మార్గమేతాః కృపయా లతా మే |
అదర్శయన్వక్తుమశక్నువత్యః శాఖాభిరావర్జితపల్లవాభిః || ౧౩-౨౪||

మృగ్యశ్చ దర్భాంకురనిర్వ్యపేక్షాస్తవాగతిజ్ఞం సమబోధయన్మాం |
వ్యాపారయంత్యో దిశి దక్షిణస్యాముత్పక్ష్మరాజీని విలోచనాని || ౧౩-౨౫||

ఏతద్గిరేర్మాల్యవతః పురస్తాదావిర్భవత్యంబరలేఖి శృంగం |
నవం పయో యత్ర ఘనైర్మయా చ త్వద్విప్రయోగాశ్రు సమం విసృష్టం || ౧౩-౨౬||

గంధశ్చ ధారాహతపల్వలానాం కాదంబమర్ధోద్గతకేసరం చ |
స్నిగ్ధాశ్చ కేకాః శిఖినాం బభూవుర్యస్మిన్నసహ్యాని వినా త్వయా మే || ౧౩-౨౭||

పూర్వానుభూతం స్మరతా చ యత్ర కంపోత్తరం భీరు తవోపగూఢం |
గుహావిసారీణ్యతివాహితాని మయా కథంచిద్ఘనగర్జితాని || ౧౩-౨౮||

ఆసారసిక్తక్షితిబాష్పయోగాన్మామక్షిణోద్యత్ర విభిన్నకోశైః |
విడంబ్యమానా నవకందలైస్తే వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః || ౧౩-౨౯||

ఉపాంతవానీరవనోపగూఢాన్యాలక్ష్యపారిప్లవసారసాని |
దూరావతీర్ణా పిబతీవ ఖేదాదమూని పంపాసలిలాని దృష్టిః || ౧౩-౩౦||

అత్రావియుక్తాని రథంగనామ్నామన్యోన్యదత్తోత్పలకేసరాణి ।
ద్వంద్వాని దూరాంతరవర్తినా తే మయా ప్రియే సస్మితమీక్షితాని ॥ ౧౩-౩౧॥

ఇమాం తటాశోకలతాం చ తన్వీం స్తనాభిరామస్తబకాభినమ్రాం ।
త్వత్ప్రాప్తిబుద్ధ్యా పరిరబ్ధుకామః సౌమిత్రిణా సాశ్రురహం నిషిద్ధః ॥ ౧౩-౩౨॥

అమూర్విమానాంతరలంబినీనాం శ్రుత్వా స్వనం కాంచనకింకిణీనాం ।
ప్రత్యుద్వ్రజంతీవ ఖముత్పతంత్యో గోదావరీసారసపంక్తయస్త్వాం ॥ ౧౩-౩౩॥

ఏషా త్వయా పేశలమధ్యయాపి ఘటాంబుసంవర్ధితబాలచూతా ।
ఆనందయత్యున్ముఖకృష్ణసారా దృష్టా చిరాత్పంచవటీ మనో మే ॥ ౧౩-౩౪॥

అత్రానుగోదం మృగయానివృత్తస్తరంగవాతేన వినీతఖేదః ।
రహస్త్వదుత్సంగనిషణ్ణమూర్ధా స్మరామి వానీరగృహేషు సుప్తః ॥ ౧౩-౩౫॥

భ్రూభేదమాత్రేణ పదాన్మఘోనః ప్రభ్రంశయాం యో నహుషం చకార ।
తస్యావిలాంభఃపరిశుద్ధిహేతోర్భౌమో మునేః స్థానపరిగ్రహోఽయం ॥ ౧౩-౩౬॥

త్రేతాగ్నిధూమాగ్రమనింద్యకీర్తేస్తస్యేదమాక్రాంతవిమానమార్గం ।
ఘ్రాత్వా హవిర్గంధి రజోవిముక్తః సమశ్నుతే మే లఘిమానమాత్మా ॥ ౧౩-౩౭॥

ఏతన్మునేర్మానిని శాతకర్ణేః పంచాప్సరో నామ విహారవారి ।
ఆభాతి పర్యంతవనం విదూరాన్మేఘాంతరాలక్ష్యమివేందుబింబం ॥ ౧౩-౩౮॥

పురా స దర్భాంకురమాత్రవృత్తిశ్చరన్మృగైః సార్ధమృషిర్మఘోనా ।
సమాధిభీతేన కిలోపనీతః పంచాప్సరోయౌవనకూటబంధం ॥ ౧౩-౩౯॥

తస్యాయమంతర్హితసౌధభాజః ప్రసక్తసంగీతమృదంగఘోషః ।
వియద్గతః పుష్పకచంద్రశాలాః క్షణం ప్రతిశ్రున్ముఖరాః కరోతి ॥ ౧౩-౪౦॥

హవిర్భుజామేధవతాం చతుర్ణాం మధ్యే లలాటంతపసప్తసప్తిః ।
అసౌ తపస్యత్యపరస్తపస్వీ నామ్నా సుతీక్ష్ణశ్చరితేన దాంతః ॥ ౧౩-౪౧॥

అముం సహాసప్రహితేక్షణాని వ్యాజార్ధసందర్శితమేఖలాని ।
నాలం వికర్తుం జనితేంద్రశంకం సురాంగనావిభ్రమచేష్టితాని ॥ ౧౩-౪౨॥

ఏషోఽక్షమాలావలయం మృగాణాం కండూయితారం కుశసూచిలావం ।
సభాజనే మే భుజమూర్ధ్వబాహుః సవ్యేతరం ప్రాధ్వమితః ప్రయుంక్తే ॥ ౧౩-౪౩॥

వాచంయమత్వాత్ప్రణతిం మమైష కంపేన కించిత్ప్రతిగృహ్య మూర్ధ్నః ।
దృష్టిం విమానవ్యవధానముక్తాం పునః సహస్రార్చిషి సంనిధత్తే ॥ ౧౩-౪౪॥

అదః శరణ్యం శరభంగనామ్నస్తపోవనం పావనమాహితాగ్నేః ।
చిరాయ సంతర్ప్య సమిద్భిరగ్నిం యో మంత్రపూతాం తనుమప్యహౌషీత్ ॥ ౧౩-౪౫॥

ఛాయావినీతాధ్వపరిశ్రమేషు భూయిష్ఠసంభావ్యఫలేష్వమీషు ।
తస్యాతిథీనామధునాసపర్యా స్థితా సుపుత్రేష్వివ పాదపేషు ॥ ౧౩-౪౬॥

ధారాస్వనోద్గారిదరీముఖోఽసౌ శృంగాంగలగ్నాంబుజవప్రపంకః |
బధ్నాతి మే బంధురగాత్రి చక్షుర్దృప్తః కకుద్మానివ చిత్రకూటః || ౧౩-౪౭||

ఏషా ప్రసన్నస్తిమితప్రవాహా సరిద్విదూరాంతరభావతన్వీ |
మందాకినీ భాతి నగోపకంఠే ముక్తావలీ కంఠగతేవ భూమేః || ౧౩-౪౮||

అయం సుజాతోఽనుగిరం తమాలః ప్రవాలమాదాయ సుగంధి యస్య |
యవాంకురాపాండుకపోలశోభీ మయావతంసః పరికల్పితస్తే || ౧౩-౪౯||

అనిగ్రహత్రాసవినీతసత్త్వమపుష్పలింగాత్ఫలబంధివృక్షం |
వనం తపఃసాధనమేతదత్రేరావిష్కృతోదగ్రతరప్రభావం || ౧౩-౫౦||

అత్రాభిషేకాయ తపోధనానాం సప్తర్షిహస్తోద్ధృతహేమపద్మాం |
ప్రవర్తయామాస కిలానసూయా త్రిస్రోతసం త్ర్యంబకమౌలిమాలాం || ౧౩-౫౧||

వీరాసనైర్ధ్యానజుషామృషీణామమీ సమధ్యాసితవేదిమధ్యాః |
నివాతనిష్కంపతయా విభాంతి యోగాధిరూఢా ఇవ శాఖినోఽపి || ౧౩-౫౨||

త్వయా పురస్తాదుపయాచితో యః సోఽయం వటః శ్యామ ఇతి ప్రతీతః |
రాశిర్మణీనామివ గారుడానాం సపద్మరాగః ఫలితో విభాతి || ౧౩-౫౩||

క్వచిత్ప్రభాలేపిభిరింద్రనీలైర్ముక్తామయీ యష్టిరివానువిద్ధా |
అన్యత్ర మాలా సితపంకజానామిందీవరైరుత్ఖచితాంతరేవ || ౧౩-౫౪||

క్వచిత్ఖగానాం ప్రియమానసానాం కాదంబసంసర్గవతీవ పంక్తిః |
అన్యత్ర కాలాగురుదత్తపత్రా భక్తిర్భువశ్చందనకల్పితేవ || ౧౩-౫౫||

క్వచిత్ప్రభా చాంద్రమసీ తమోభిశ్ఛాయావిలీనైః శబలీకృతేవ |
అన్యత్ర శుభ్రా శరదభ్రలేఖా రంధ్రేష్వివాలక్ష్యనభఃప్రదేశా || ౧౩-౫౬||

క్వచిచ్చ కృష్ణోరగభూషణేవ భస్మాంగరాగా తనురీశ్వరస్య |
పశ్యానవద్యాంగి విభాతి గంగా భిన్నప్రవాహా యమునాతరంగైః || ౧౩-౫౭||

సముద్రపత్న్యోర్జలసంనిపాతే పూతాత్మనామత్ర కిలాభిషేకాత్ |
తత్త్వావబోధేన వినాపి భూయస్తనుత్యజాం నాస్తి శరీరబంధః || ౧౩-౫౮||

పురం నిషాదాధిపతేరిదం తద్యస్మిన్మయా మౌలిమణిం విహాయ |
జటాసు బద్ధాస్వరుదత్సుమంత్రః కైకేయి కామాః ఫలితాస్తవేతి || ౧౩-౫౯||

పయోధరైః పుణ్యజనాంగనానాం నిర్విష్టహేమాంబుజరేణు యస్యాః |
బ్రాహ్మం సరః కారణమాప్తవాచో బుద్ధేరివావ్యక్తముదాహరంతి || ౧౩-౬౦||

జలాని యా తీరనిఖాతయూపా వహత్యయోధ్యామను రాజధానీం |
తురంగమేధావభృథావతీర్ణైరిక్ష్వాకుభిః పుణ్యతరీకృతాని || ౧౩-౬౧||

యాం సైకతోత్సంగసుఖోచితానాం ప్రాజ్యైః పయోభిః పరివర్ధితానాం |
సామాన్యధాత్రీమివ మానసం మే సంభావయత్యుత్తరకోసలానాం || ౧౩-౬౨||

సేయం మదీయా జననీవ తేన మాన్యేన రాజ్ఞా సరయూర్వియుక్తా |
దూరే వసంతం శిశిరానిలైర్మాం తరంగహస్తైరుపగూహతీవ || ౧౩-౬౩||

విరక్తసంధ్యాకపిశం పరస్తాద్యతో రజః పార్థివముజ్జిహీతే |
శంకే హనూమత్కథితప్రవృత్తిః ప్రత్యుద్గతో మాం భరతః ససైన్యః || ౧౩-౬౪||

అద్ధా శ్రియం పాలితసంగరాయ ప్రత్యర్పయిష్యత్యనఘాం స సాధుః |
హత్వా నివృత్తాయ మృధే ఖరాదీన్సంరక్షితాం త్వామివ లక్ష్మణో మే || ౧౩-౬౫||

అసౌ పురస్కృత్య గురుం పదాతిః పశ్చాదవస్థాపితవాహినీకః |
వృద్ధైరమాత్యైః సహ చీరవాసా మామర్ఘ్యపాణిర్భరతోఽభ్యుపైతి || ౧౩-౬౬||

పిత్రా విసృష్టాం మదపేక్షయా యః శ్రియం యువాప్యంకగతామభోక్తా |
ఇయంతి వర్షాణి తయా సహోగ్రమభ్యస్యతీవ వ్రతమాసిధారం || ౧౩-౬౭||

ఏతావదుక్తవతి దాశరథౌ తదీయా-
మిచ్ఛాం విమానమధిదేవతయా విదిత్వా |
జ్యోతిష్పథాదవతార సవిస్మయాభి-
రుద్వీక్షితం ప్రకృతిభిర్భరతానుగాభిః || ౧౩-౬౮||

తస్మాత్పురఃసరబిభీషణదర్శనేన
సేవావిచక్షణహరీశ్వరదత్తహస్తః |
యానాదవాతరదదూరమహీతలేన
మార్గేణ భంగిరచితస్ఫటికేన రామః || ౧౩-౬౯||

ఇక్ష్వాకువంశగురవే ప్రయతః ప్రణమ్య
స భ్రాతరం భరతమర్ఘ్యపరిగ్రహాంతే |
పర్యశ్రురస్వజత మూర్ధని చోపజఘ్రౌ
తద్భక్త్యపోఢపితృరాజ్యమహాభిషేకే || ౧౩-౭౦||

శ్మశ్రుప్రవృద్ధిజనితాననవిక్రియాంశ్చ
ప్లక్షాన్ప్రరోహజటిలానివ మంత్రివృద్ధాన్ |
అన్వగ్రహీత్ప్రణవతః శుభదృష్టిపాతై-
ర్వార్తానుయోగమధురాక్షరయా చ వాచా || ౧౩-౭౧||

దుర్జాతబంధురయమృక్షహరీశ్వరో మే
పౌలస్త్య ఏష సమరేషు పురఃప్రహర్తా |
ఇత్యాదృతేన కథితౌ రఘునందనేన
వ్యుత్క్రమ్య లక్ష్మణముభౌ భరతో వవందే || ౧౩-౭౨||

సౌమిత్రిణా తదను సంససృజే స చైన-
ముత్థాప్య నమ్రశిరసం భృశమాలిలింగ |
రూఢేంద్రజిత్ప్రహరణవ్రణకర్కశేన
క్లిశ్యన్నివాస్య భుజమధ్యమురస్థలేన || ౧౩-౭౩||

రామాజ్ఞయా హరిచమూపతయస్తదానీం

కృత్వా మనుష్యవపురారురుహుర్గజేంద్రాన్ ।
తేషు క్షరత్సు బహుధా మదవారిధారాః
శైలాధిరోహణసుఖాన్యుపలేభిరేమే ॥ ౧౩-౭౪॥

సానుప్లవః ప్రభురపి క్షణదాచరాణాం
భేజే రథాందశరథప్రభవానుశిష్టః ।
మాయావికల్పరచితైరపి యే తదీయై-
ర్న స్యందనైస్తులితకృత్రిమభక్తిశోభాః ॥ ౧౩-౭౫॥

భూయస్తతో రఘుపతిర్విలసత్పతాక-
మధ్యాస్త కామగతి సావరజో విమానం ।
దోషాతనం బుధబృహస్పతియోగదృశ్య-
స్తారాపతిస్తరలవిద్యుదివాభ్రవృందం ॥ ౧౩-౭౬॥

తత్రేశ్వరేణ జగతాం ప్రలయాదివోర్వీం
వర్షాత్యయేన రుచమభ్రఘనాదివేందోః।
రామేణ మైథిలసుతాం దశకంఠకృచ్ఛ్రా-
త్ప్రత్యుద్ధృతాం ధృతిమతీం భరతో వవందే ॥ ౧౩-౭౭॥

లంకేశ్వరప్రణతిభంగదృఢవ్రతం త-
ద్వంద్యం యుగం చరణయోర్జనకాత్మజాయాః ।
జేష్ఠానువృత్తిజటిలం చ శిరోఽస్య సాధో-
రన్యోన్యపావనమభూదుభయం సమేత్య ॥ ౧౩-౭౮॥

క్రోశార్ధం ప్రకృతిపురఃసరేణ గత్వా
కాకుత్స్థః స్తిమితజవేన పుష్పకేణ ।
శత్రుఘ్నప్రతివిహితోపకార్యమార్యః
సాకేతోపవనముదారమధ్యువాస ॥ ౧౩-౭౯॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ దండకాప్రత్యాగమనో నామ
త్రయోదశః సర్గః ॥

సర్గః ౧౪

భర్తుః ప్రణాశాదథ శోచనీయం దశాంతరం తత్ర సమం ప్రపన్నే |
అపశ్యతాం దాశరథీ జనన్యౌ ఛేదాదివోపఘ్నతరోర్వ్రతత్యౌ|| ౧౪-౧||

ఉభావుభాభ్యాం ప్రణతౌ హతారీ యథాక్రమం విక్రమశోభినౌ తౌ |
విస్పష్టమస్రాంధతయా న దృష్టౌ జ్ఞాతౌ సుతస్పర్శసుఖోపలంభాత్|| ౧౪-౨||

ఆనందజః శోకజమశ్రుబాష్పస్తయోరశీతం శిశిరో బిభేద |
గంగాసరయ్వోర్జలముష్ణతప్తం హిమాద్రినిస్యంద ఇవావతీర్ణః|| ౧౪-౩||

తే పుత్రయోర్నైరృతశస్త్రమార్గానార్ద్రానివాంగే సదయం స్పృశంతౌ |
అపీప్సితం క్షత్రకులాంగనానాం న వీరసూశబ్దమకామయేతాం|| ౧౪-౪||

క్లేశావహా భర్తురలక్షణాహం సీతేతి నామ స్వముదీరయంతీ |
స్వర్గప్రతిష్ఠస్య గురోర్మహిష్యావభక్తిభేదేన వధూర్వవందే|| ౧౪-౫||

ఉత్తిష్ఠ వత్సే నను సానుజోఽసౌ వృత్తేన భర్తా శుచినా తవైవ |
కృచ్ఛ్రం మహత్తీర్ణ ఇవ ప్రియార్హాం తామూచతుస్తే ప్రియమప్యమిథ్యా|| ౧౪-౬||

అథాభిషేకం రఘువంశకేతోః ప్రారబ్ధమానందజలైర్జనన్యోః |
నిర్వర్తయామాసురమాత్యవృద్ధాస్తీర్థాహృతైః కాంచనకుంభతోయైః|| ౧౪-౭||

సరిత్సముద్రాన్సరసీశ్చ గత్వా రక్షఃకపీంద్రైరుపపాదితాని |
తస్యాపతన్మూర్ధ్ని జలాని జిష్ణోర్వింధ్యస్య మేఘప్రభవా ఇవాపః|| ౧౪-౮||

తపస్వివేషక్రియయాపి తావద్యః ప్రేక్షణీయః సుతరాం బభూవ |
రాజేంద్రనేపథ్యవిధానశోభా తస్యోదితాసీత్పునరుక్తదోషా|| ౧౪-౯||

స మౌలరక్షోహరిభిః ససైన్యస్తూర్యస్వనానందితపౌరవర్గః |
వివేశ సౌధోద్గతలాజవర్షాముత్తోరణామన్వయరాజధానీం|| ౧౪-౧౦||

సౌమిత్రిణా సావరజేన మందమాధూతబాలవ్యజనో రథస్థః |
ధృతాతపత్రో భరతేన సాక్షాదుపాయసంఘాత ఇవ ప్రవృద్ధః|| ౧౪-౧౧||

ప్రాసాదకాలాగురుధూమరాజిస్తస్యాః పురో వాయువశేన భిన్నా |
వనాన్నివృత్తేన రఘూత్తమేన ముక్తా స్వయం వేణిరివాబభాసే|| ౧౪-౧౨||

శ్వశ్రూజనానుష్ఠితచారువేషాం కర్ణీరథస్థాం రఘువీరపత్నీం |
ప్రాసాదవాతాయనదృశ్యబంధైః సాకేతనార్యోఽఞ్జలిభిః ప్రణేముః|| ౧౪-౧౩||

స్ఫురత్ప్రభామండనమానసూయం సా బిభ్రతీ శాశ్వతమంగరాగం |
రరాజ శుద్ధేతి పునః స్వపుర్యై సందర్శితా వహ్నిగతేవ భర్త్రా|| ౧౪-౧౪||

వేశ్మాని రామః పరిబర్హవంతి విశ్రాణ్య సౌహార్దనిధిః సుహృద్భ్యః |
బాష్పాయమానో బలిమన్నికేతమాలేఖ్యశేషస్య పితుర్వివేశ|| ౧౪-౧౫||

కృతాంజలిస్తత్ర యదంబ సత్యాన్నాభ్రశ్యత స్వర్గఫలాద్గురుర్నః |
తచ్చింత్యమానం సుకృతం తవేతి జహార లజ్జాం భరతస్య మాతుః || ౧౪-౧౬||

తథైవ సుగ్రీవబిభీషణాదీనుపాచరత్కృత్రిమసంవిధాభిః |
సంకల్పమాత్రోదితసిద్ధయస్తే క్రాంతా యథా చేతసి విస్మయేన|| ౧౪-౧౭||

సభాజనాయోపగతాన్స దివ్యాన్మునీన్పురస్కృత్య హతస్య శత్రోః |
శుశ్రావ తేభ్యః ప్రభవాది వృత్తం స్వవిక్రమే గౌరవమాదధానం|| ౧౪-౧౮||

ప్రతిప్రయాతేషు తపోధనేషు సుఖాదవిజ్ఞాతగతార్ధమాసాన్ |
సీతాస్వహస్తోపహృతాగ్ర్యపూజాన్రక్షఃకపీంద్రాన్విససర్జ రామః || ౧౪-౧౯||

తచ్చాత్మచింతాసులభం విమానం హృతం సురారేః సహ జీవితేన |
కైలాసనాథోద్వహనాయ భూయః పుష్పం దివః పుష్పకమన్వమంస్త|| ౧౪-౨౦||

పితుర్నియోగాద్వనవాసమేవం నిస్తీర్య రామః ప్రతిపన్నరాజ్యః |
ధర్మార్థకామేషు సమాం ప్రపేదే యథా తథైవావరజేషు వృత్తిం|| ౧౪-౨౧||

సర్వాసు మాతుష్వపి వత్సలత్వాత్స నిర్విశేషప్రతిపత్తిరాసీత్ |
షడాననాపీతపయోధరాసు నేతా చమూనామివ కృత్తికాసు|| ౧౪-౨౨||

తేనార్థవాఀల్లోభపరాఙ్ముఖేన తేన ఘ్నతా విఘ్నభయం క్రియావాన్ |
తేనాస లోకః పితృమాన్వినేత్రా తేనైవ శోకాపనుదేవ పుత్రీ|| ౧౪-౨౩||

స పౌరకార్యాణి సమీక్ష్య కాలే రేమే విదేహాధిపతేర్దుహిత్రా |
ఉపస్థితశ్చారు వపుస్తదీయం కృత్వోపభోగోత్సుకయేవ లక్ష్మ్యా|| ౧౪-౨౪||

తయోర్యథాప్రార్థితమింద్రియార్థానాసేదుషోః సద్మసు చిత్రవత్సు |
ప్రాప్తాని దుఃఖాన్యపి దండకేషు సంచింత్యమానాని సుఖాన్యభూవన్|| ౧౪-౨౫||

అథాధికస్నిగ్ధవిలోచనేన ముఖేన సీతా శరపాండురేణ |
ఆనందయిత్రీ పరిణేతురాసీదనక్షరవ్యంజితదోహదేన|| ౧౪-౨౬||

తామంకమారోప్య కృశాంగయష్టిం వర్ణాంతరాక్రాంతపయోధరాగ్రాం |
విలజ్జమానాం రహసి ప్రతీతః పప్రచ్ఛ రామాం రమణోఽభిలాషం|| ౧౪-౨౭||

సా దష్టనీవారబలీని హింస్రైః సంబద్ధవైఖానసకన్యకాని |
ఇయేష భూయః కుశవంతి గంతుం భాగీరథీతీరతపోవనాని|| ౧౪-౨౮||

తస్యై ప్రతిశ్రుత్య రఘుప్రవీరస్తదీప్సితం పార్శ్వచరానుయాతః |
ఆలోకయిష్యన్ముదితామయోధ్యాం ప్రాసాదమభ్రంలిహమారురోహ|| ౧౪-౨౯||

ఋద్ధాపణం రాజపథం స పశ్యన్విగాహ్యమానాం సరయూం చ నౌభిః |
విలాసిభిశ్చాధ్యుషితాని పౌరైః పురోపకంఠోపవనాని రేమే|| ౧౪-౩౦||

స కింవదంతీం వదతాం పురోగః స్వవృత్తముద్దిశ్య విశుద్ధవృత్తః |
సర్పాధిరాజోరుభుజోఽపసర్పం పప్రచ్ఛ భద్రం విజితారిభద్రః|| ౧౪-౩౧||

నిర్బంధపృష్టః స జగాద సర్వం స్తువంతి పౌరాశ్చరితం త్వదీయం |
అన్యత్ర రక్షోభవనోషితాయాః పరిగ్రహాన్మానవదేవ దేవ్యాః|| ౧౪-౩౨||

కలత్రనిందాగురుణా కిలైవమభ్యాహతం కీర్తివిపర్యయేణ |
అయోఘనేనాయ ఇవాభితప్తం వైదేహిబంధోర్హృదయం విదద్రే|| ౧౪-౩౩||

కిమాత్మనిర్వాదకథాముపేక్షే జాయామదోషాముత సంత్యజామి |
ఇత్యేకపక్షాశ్రయవిక్లవత్వాదాసీత్స దోలాచలచిత్తవృత్తిః|| ౧౪-౩౪||

నిశ్చిత్య చానన్యనివృత్తి వాచ్యం త్యాగేన పత్న్యాః పరిమార్ష్టుమైచ్ఛత్ |
అపి స్వదేహాత్కిముతేంద్రియార్థాద్యశోధనానాం హి యశో గరీయః|| ౧౪-౩౫||

స సంనిపత్యావరజాన్హతౌజాస్తద్విక్రియాదర్శనలుప్తహర్షాన్ |
కౌలీనమాత్మాశ్రయమాచచక్షే తేభ్యః పునశ్చేదమువాచ వాక్యం|| ౧౪-౩౬||

రాజర్షివంశస్య రవిప్రసూతేరుపస్థితః పశ్యత కీదృశోఽయం |
మత్తః సదాచారశుచేః కలంకః పయోదవాతాదివ దర్పణస్య|| ౧౪-౩౭||

పౌరేషు సోఽహం బహులీభవంతమపాం తరంగేష్వివ తైలబిందుం |
సోఢుం న తత్పూర్వమవర్ణమీశే ఆలానికం స్థాణురివ ద్విపేంద్రః|| ౧౪-౩౮||

తస్యాపనోదాయ ఫలప్రవృత్తావుపస్థితాయామపి నిర్వ్యపేక్షః |
త్యక్షామి వైదేహసుతాం పురస్తాత్సముద్రనేమిం పితురాజ్ఞయేవ|| ౧౪-౩౯||

అవైమి చైనామనఘేతి కింతు లోకాపవాదో బలవాన్మతో మే |
ఛాయా హి భూమేః శశినో మలత్వేనారోపితా శుద్ధిమతః ప్రజాభిః|| ౧౪-౪౦||

రక్షోవధాంతో న చ మే ప్రయాసో వ్యర్థః స వైరప్రతిమోచనాయ |
అమర్షణః శోణితకాంక్షయా కిం పదా స్పృశంతం దశతి ద్విజిహ్వః|| ౧౪-౪౧||

తదేవ సర్గః కరుణార్ద్రచిత్తైర్న మే భవద్భిః ప్రతిషేధనీయః |
యద్యర్థితా నిర్హృతవాచ్యశల్యాన్ప్రాణాన్మయా ధారయితుం చిరం వః|| ౧౪-౪౨||

ఇత్యుక్తవంతం జనకాత్మజాయాం నితాంతరూక్షాభినివేశమీశం |
న కశ్చన భ్రాతృషు తేషు శక్తో నిషేద్ధుమాసీదనుమోదితుం వా|| ౧౪-౪౩||

స లక్ష్మణం లక్ష్మణపూర్వజన్మా విలోక్య లోకత్రయగీతకీర్తిః |
సౌమ్యేతి చాభాష్య యథార్థభాషీ స్థితం నిదేశే పృథగాదిదేశ|| ౧౪-౪౪||

ప్రజావతీ దోహదశంసినీ తే తపోవనేషు స్పృహయాలురేవ |
స త్వం రథీ తద్వ్యపదేశనేయాం ప్రాపయ్య వాల్మీకిపదం త్యజైనాం|| ౧౪-౪౫||

స శుశ్రువాన్మాతరి భార్గవేన పితుర్నియోగాత్ప్రహృతం ద్విషద్వత్ |
ప్రత్యగ్రహీదగ్రజశాసనం తదాజ్ఞా గురూణాం? హ్యవిచారణీయా|| ౧౪-౪౬||

అథానుకూలశ్రవణప్రతీతామత్రస్నుభిర్యుక్తధురం తురంగైః |
రథం సుమంత్రప్రతిపన్నరశ్మిమారోప్య వైదేహసుతాం ప్రతస్థే|| ౧౪-౪౭||

సా నీయమానా రుచిరాన్ప్రదేశాన్ప్రియంకరో మే ప్రియ ఇత్యనందత్ |
నాబుద్ధ కల్పద్రుమతాం విహాయ జాతం తమాత్మన్యసిపత్రవృక్షం|| ౧౪-౪౮||

జుగూహ తస్యాః పథి లక్ష్మణో యత్సవ్యేతరేణ స్ఫురతా తదక్ష్ణా |
ఆఖ్యాతమస్యై గురు భావి దుఃఖమత్యంతలుప్తప్రియదర్శనేన|| ౧౪-౪౯||

సా దుర్నిమిత్తోపగతాద్విషాదాత్సద్యః పరిమ్లానముఖారవిందా |
రాజ్ఞః శివం సావరజస్య భూయాదిత్యాశశంసే కరణైరబాహ్యైః|| ౧౪-౫౦||

గురోర్నియోగాద్వనితాం వనాంతే సాధ్వీం సుమిత్రాతనయో విహాస్యన్ |
అవార్యతేవోత్థితవీచిహస్తైర్జహ్నోర్దుహిత్రా స్థితయా పురస్తాత్|| ౧౪-౫౧||

రథాత్స యంత్రా నిగృహీతవాహాత్తాం భ్రాతృజాయాం పులినేఽవతార్య |
గంగాం నిషాదాహృతనౌవిశేషస్తతార సంధామివ సత్యసంధః|| ౧౪-౫౨||

అథ వ్యవస్థాపితవాక్కథంచిత్సౌమిత్రిరంతర్గతబాష్పకంఠః |
ఔత్పాతికం మేఘ ఇవాశ్మవర్షం మహీపతేః శాసనముజ్జగార|| ౧౪-౫౩||

తతోఽభిషంగానిలవిప్రవిద్ధా ప్రభ్రశ్యమానాభరణప్రసూనా |
స్వమూర్తిలాభప్రకృతిం ధరిత్రీం లతేవ సీతా సహసా జగామ|| ౧౪-౫౪||

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవః కథం త్వాం త్యజేదకస్మాత్పతిరార్యవృత్తః |
ఇతి క్షితిః సంశయితేవ తస్యై దదౌ ప్రవేశం జననీ న తావత్|| ౧౪-౫౫||

సా లుప్తసంజ్ఞా న వివేద దుఃఖం ప్రత్యాగతాసుః సమతప్యతాంతః |
తస్యాః సుమిత్రాత్మజయత్నలబ్ధో మోహాదభూత్కష్టతరః ప్రబోధః|| ౧౪-౫౬||

న చావదద్భర్తురవర్ణమార్యా నిరాకరిష్ణోర్వృజినాదృతేఽపి |
ఆత్మానమేవం స్థిరదుఃఖభాజం పునః పునర్దుష్కృతినం నినింద|| ౧౪-౫౭||

ఆశ్వాస్య రామావరజః సతీం తామాఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః |
నిఘ్నస్య మే భర్తృనిదేశరౌక్ష్యం దేవి క్షమస్వేతి బభూవ నమ్రః|| ౧౪-౫౮||

సీతా తముత్థాప్య జగాద వాక్యం ప్రీతాస్మి తే సౌమ్య చిరాయ జీవ |
బిడౌజసా విష్ణురివాగ్రజేన భ్రాత్రా యదిత్థం పరవానసి త్వం|| ౧౪-౫౯||

శ్వశ్రూజనం సర్వమనుక్రమేణ విజ్ఞాపయ ప్రాపితమత్ప్రణామః |
ప్రజానిషేకం మయి వర్తమానం సూనోరనుధ్యాయత చేతసేతి|| ౧౪-౬౦||

వాచ్యస్త్వయా మద్వచనాత్స రాజా వహ్నౌ విశుద్ధామపి యత్సమక్షం |
మాం లోకవాదశ్రవణాదహాసీః శ్రుతస్య కిం తత్సదృశం కులస్య|| ౧౪-౬౧||

కల్యాణబుద్ధేరథవా తవాయం న కామచారో మయి శంకనీయః |
మమైవ జన్మాంతరపాతకానాం విపాకవిస్ఫూర్జథురప్రసహ్యః|| ౧౪-౬౨||

ఉపస్థితాం పూర్వమపాత్య లక్ష్మీం వనం మయా సార్ధమసి ప్రపన్నః |
తదాస్పదం ప్రాప్య తయాతిరోషాత్సోఢాస్మి న త్వద్భవనే వసంతీ|| ౧౪-౬౩||

నిశాచరోపప్లుతభర్తృకాణాం తపస్వినీనాం భవతః ప్రసాదాత్ |
భూత్వా శరణ్యా శరణార్థమన్యం కథం ప్రపత్స్యే త్వయి దీప్యమానే|| ౧౪-౬౪||

కింవా తవాత్యంతవియోగమోఘే కుర్యాముపేక్షాం హతజీవితేఽస్మిన్ |
స్యాద్రక్షణీయం యది మే న తేజస్తదీయమంతర్గతమంతరాయః|| ౧౪-౬౫||

సాహం తపః సూర్యనివిష్టదృష్టిరూర్ధ్వం ప్రసూతేశ్చరితుం యతిష్యే |
భూయో యథా మే జననాంతరేఽపి త్వమేవ భర్తా న చ విప్రయోగః|| ౧౪-౬౬||

నృపస్య వర్ణాశ్రమపాలనం యత్స ఏవ ధర్మో మనునా ప్రతీతః |
నిర్వాసితాప్యేవమతస్త్వయాహం తపస్విసామాన్యమవేక్షణీయా|| ౧౪-౬౭||

తథేతి తస్యాః ప్రతిగృహ్య వాచం రామానుజే దృష్టిపథం వ్యతీతే |
సా ముక్తకంఠం వ్యసనాతిభారాచ్చక్రంద విగ్నా కురరీవ భూయః|| ౧౪-౬౮||

నృత్యం మయూరాః కుసుమాని వృక్షా దర్భానుపాత్తాన్విజహుర్హరిణ్యః |
తస్యాః ప్రపన్నే సమదుఃఖభావమత్యంతమాసీద్రుదితం వనేఽపి|| ౧౪-౬౯||

తామభ్యగచ్ఛద్రుదితానుకారీ కవిః కుశేధ్మాహరణాయ యాతః |
నిషాదవిద్ధాండజదర్శనోత్థః శ్లోకత్వమాపద్యత యస్య శోకః|| ౧౪-౭౦||

తమశ్రు నేత్రావరణం ప్రమృజ్య సీతా విలాపాద్విరతా వవందే |
తస్యై మునిర్దోహదలింగదర్శీ దాశ్వాన్సుపుత్రాశిషమిత్యువాచ|| ౧౪-౭౧||

జానే విసృష్టాం ప్రణిధానతస్త్వాం మిథ్యాపవాదక్షుభితేన భర్త్రా |
తన్మా వ్యథిష్ఠా విషయాంతరస్త్వం ప్రాప్తాసి వైదేహి పితుర్నికేతం|| ౧౪-౭౨||

ఉత్ఖాతలోకత్రయకంటకేఽపి సత్యప్రతిజ్ఞేఽప్యవికత్థనేఽపి |
త్వాం ప్రత్యకస్మాత్కలుషప్రవృత్తావస్త్యేవ మన్యుర్భరతాగ్రజే మే|| ౧౪-౭౩||

తవోరుకీర్తిః శ్వశురః సఖా మే సతాం భవోచ్ఛేదకరః పితా తే |
ధురి స్థితా త్వం పతిదేవతానాం కిం తన్న యేనాసి మమానుకంప్యా|| ౧౪-౭౪||

తపస్విసంసర్గవినీతసత్త్వే తపోవనే వీతభయా వసాస్మిన్ |
ఇతో భవిష్యత్యనఘప్రసూతేరపత్యసంస్కారమయోవిధిస్తే|| ౧౪-౭౫||

అశూన్యతీరాం మునిసంనివేశైస్తమోపహంత్రీం తమసాం వగాహ్య |
తత్సైకతోత్సంగబలిక్రియాభిః సంపత్స్యతే తే మనసః ప్రసాదః|| ౧౪-౭౬||

పుష్పం ఫలం చార్తవమాహరంత్యో బీజం చ బాలేయమకృష్టరోహి |
వినోదయిష్యంతి నవాభిషంగాముదారవాచో మునికన్యకాస్త్వాం|| ౧౪-౭౭||

పయోఘటైరాశ్రమబాలవృక్షాన్సంవర్ధయంతీ స్వబలానురూపైః |
అసంశయం ప్రాక్తనయోపపత్తేః స్తనంధయప్రీతిమవాప్స్యసి త్వం|| ౧౪-౭౮||

అనుగ్రహప్రత్యభినందినీం తాం వాల్మీకిరాదాయ దయార్ద్రచేతాః ।
సాయం మృగాధ్యాసితవేదిపార్శ్వం స్వమాశ్రమం శాంతమృగం నినాయ॥ ౧౪-౭౯॥

తామర్పయామాస చ శోకదీనాం తదాగమప్రీతిషు తాపసీషు ।
నిర్విష్టసారాం పితృభిర్హిమాంశోరంత్యాం కలాం దర్శ ఇవౌషధీషు॥ ౧౪-౮౦॥

తా ఇంగుదీస్నేహకృతప్రదీపమాస్తీర్ణమేధ్యాజినతల్పమంతః ।
తస్యై సపర్యానుపదం దినాంతే నివాసహేతోరుటజం వితేరుః ॥ ౧౪-౮౧॥

తత్రాభిషేకప్రయతా వసంతీ ప్రయుక్తపూజా విధినాతిథిభ్యః ।
వన్యేన సా వల్కలినీ శరీరం పత్యుః ప్రజాసంతతయే బభార॥ ౧౪-౮౨॥

అపి ప్రభుః సానుశయోఽధునా స్యాత్కిముత్సుకః శక్రజితోఽపి హంతా ।
శశంస సీతాపరిదేవనాంతమనుష్ఠితం శాసనమగ్రజాయ॥ ౧౪-౮౩॥

బభూవ రామః సహసా సబాష్పస్తుషారవర్షీవ సహస్యచంద్రః ।
కౌలీనభీతేన గృహాన్నిరస్తా న తేన వైదేహసుతా మనస్తః॥ ౧౪-౮౪॥

నిగృహ్య శోకం స్వయమేవ ధీమాన్వర్ణాశ్రమావేక్షణజాగరూకః ।
స భ్రాతృసాధారణభోగమృద్ధం రాజ్యం రజోరిక్తమనాః శశాస॥ ౧౪-౮౫॥

తామేకభార్యాం పరివాదభీరోః సాధ్వీమపి త్యక్తవతో నృపస్య ।
వక్షస్యసంఘట్టసుఖం వసంతీ రేజే సపత్నీరహితేవ లక్ష్మీః॥ ౧౪-౮౬॥

సీతాం హిత్వా దశముఖరిపుర్నోపయేమే యదన్యాం
తస్యా ఏవ ప్రతికృతిసఖో యత్క్రతూనాజహార ।
వృత్తాంతేన శ్రవణవిషయప్రాపిణా తేన భర్తుః
సా దుర్వారం కథమపి పరిత్యాగదుఃఖం విషేహే॥ ౧౪-౮౭॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ సీతాపరిత్యాగో నామ చతుర్దశః సర్గః
॥

సర్గః ౧౫

కృతసీతాపరిత్యాగః స రత్నాకరమేఖలాం |
బుభుజే పృథివీపాలః పృథివీమేవ కేవలాం|| ౧౫-౧||

లవణేన విలుప్తేజ్యాస్తామిస్రేణ తమభ్యయుః |
మునయో యమునాభాజః శరణ్యం శరణార్థినః|| ౧౫-౨||

అవేక్ష్య రామం తే తస్మిన్న ప్రజహ్రుః స్వతేజసా |
త్రాణాభావే హి శాపాస్త్రాః కుర్వంతి తపసో వ్యయం|| ౧౫-3||

ప్రతిశుశ్రావ కాకుత్స్థస్తేభ్యో విఘ్నప్రతిక్రియాం |
ధర్మసంరక్షణార్థేవ ప్రవృత్తిర్భువి శార్ఙ్గిణః|| ౧౫-౪||

తే రామాయ వధోపాయమాచఖ్యుర్విబుధద్విషః |
దుర్జయో లవణః శూలీ విశూలః ప్రార్థ్యతామితి|| ౧౫-౫||

ఆదిదేశాథ శత్రుఘ్నం తేషాం క్షేమాయ రాఘవః |
కరిష్యన్నివ నామాస్య యథార్థమరినిగ్రహాత్|| ౧౫-౬||

యః కశ్చన రఘూణాం హి పరమేకః పరంతపః |
అపవాద ఇవోత్సర్గం వ్యావర్తయితుమీశ్వరః|| ౧౫-౭||

అగ్రజేన ప్రయుక్తాశీస్తతో దాశరథీ రథీ |
యయౌ వనస్థలీః పశ్యన్పుష్పితాః సురభీరభీః|| ౧౫-౮||

రామాదేశాదనుగతా సేనా తస్యార్థసిద్ధయే |
పశ్చాదధ్యనార్థస్య ధాతోరధిరివాభవత్|| ౧౫-౯||

ఆదిష్టవర్త్మా మునిభిః స గచ్ఛంస్తపసాం వరః |
విరరాజ రథప్రష్ఠైర్వాలఖిల్యైరివాంశుమాన్|| ౧౫-౧౦||

తస్య మార్గవశాదేకా బభూవ వసతిర్యతః |
రథస్వనోత్కంఠమృగే వాల్మీకీయే తపోవనే|| ౧౫-౧౧||

తమృషిః పూజయామాస కుమారం క్లాంతవాహనం |
తపఃప్రభావసిద్ధాభిర్విశేషప్రతిపత్తిభిః || ౧౫-౧౨||

తస్యామేవాస్య యామిన్యామంతర్వంతీ ప్రజావతీ |
సుతావసూత సంపన్నౌ కోశదండావివ క్షితిః|| ౧౫-౧3||

సంతానశ్రవణాద్భ్రాతుః సౌమిత్రిః సౌమనస్యవాన్ |
ప్రాంజలిర్మునిమామంత్ర్య ప్రాతర్యుక్తరథో యయౌ|| ౧౫-౧౪||

స చ ప్రాప మధూపఘ్నం కుంభీనస్యాశ్చ కుక్షిజః |
వనాత్కరమివాదాయ సత్త్వరాశిముపస్థితః || ౧౫-౧౫ ||

ధూమధూమ్రో వసాగంధీ జ్వాలాబభ్రుశిరోరుహః |
క్రవ్యాద్గణపరీవారశ్చితాగ్నిరివ జంగమః || ౧౫-౧౬ ||

అపశూలం తమాసాద్య లవణం లక్ష్మణానుజః |
రురోధ సంముఖీనో హి జయో రంధ్రప్రహారిణాం|| ౧౫-౧౭ ||

నాతిపర్యాప్తమాలక్ష్య మత్కుక్షేరద్య భోజనం |
దిష్ట్యా త్వమసి మే ధాత్రా భీతేనేవోపపాదితః|| ౧౫-౧౮ ||

ఇతి సంతర్జ్య శత్రుఘ్నం రాక్షసస్తజ్జిఘాంసయా |
ప్రాంశుముత్పాటయామాస ముస్తాస్తంబమివ ద్రుమం|| ౧౫-౧౯ ||

సౌమిత్రేర్నిశితైర్బాణైరంతరా శకలీకృతః |
గాత్రం పుష్పరజః ప్రాప న శాఖీ నైరృతేరితః|| ౧౫-౨౦ ||

వినాశాత్తస్య వృక్షస్య రక్షస్తస్మై మహోపలం |
ప్రజిఘాయ కృతాంతస్య ముష్టిం పృథగివ స్థితం|| ౧౫-౨౧ ||

ఐంద్రమస్త్రముపాదాయ శత్రుఘ్నేన స తాడితః |
సికతాత్వాదపి పరం ప్రపేదే పరమాణుతాం|| ౧౫-౨౨ ||

తముపాద్రవదుద్యమ్య దక్షిణం దోర్నిశాచరః |
ఏకతాల ఇవోత్పాతపవనప్రేరితో గిరిః|| ౧౫-౨౩ ||

కార్ష్ణేన పత్రిణా శత్రుః స భిన్నహృదయః పతన్ |
ఆనినాయ భువః కంపం జహాశ్రమవాసినాం|| ౧౫-౨౪ ||

వయసాం పంక్తయః పేతుర్హతస్యోపరి విద్విషః |
తత్ప్రతిద్వంద్వినో మూర్ధ్ని దివ్యాః కుసుమవృష్టయః|| ౧౫-౨౫ ||

స హత్వా లవణం వీరస్తదా మేనే మహౌజసః |
భ్రాతుః సోదర్యమాత్మానమింద్రజిద్వధశోభినః|| ౧౫-౨౬ ||

తస్య సంస్తూయమానస్య చరితార్థైస్తపస్విభిః |
శుశుభే విక్రమోదగ్రం వ్రీడయావనతం శిరః|| ౧౫-౨౭ ||

ఉపకూలం చ కాలింద్యాః పురీం పౌరుషభూషణః |
నిర్మమే నిర్మమోఽర్థేషు మథురాం మధురాకృతిః|| ౧౫-౨౮ ||

యా సౌరాజ్యప్రకాశాభిర్బభౌ పౌరవిభూతిభిః |
స్వర్గాభిష్యందవమనం కృత్వేవోపనివేశితా|| ౧౫-౨౯ ||

తత్ర సౌధగతః పశ్యన్యమునాం చక్రవాకినీం |
హేమభక్తిమతీం భూమేః ప్రవేణీమివ పిప్రియే|| ౧౫-౩౦ ||

సఖా దశరథస్యాపి జనకస్య చ మంత్రకృత్ |
సంచస్కారోభయప్రీత్యా మైథిలేయౌ యథావిధి|| ౧౫-౩౧||

స తౌ కుశలవోన్మృష్టగర్భక్లేదౌ తదాఖ్యయా |
కవిః కుశలవావేవ చకార కిల నామతః|| ౧౫-౩౨||

సాంగం చ వేదమధ్యాప్య కించిదుత్క్రాంతశైశవౌ |
స్వకృతిం గాపయామాస కవిప్రథమపద్ధతిం|| ౧౫-౩౩||

రామస్య మధురం వృత్తం గాయంతో మాతురగ్రతః |
తద్వియోగవ్యథాం కించిచ్ఛిథిలీచక్రతుః సుతౌ|| ౧౫-౩౪||

ఇతరేఽపి రఘోర్వంశ్యాస్త్రయస్త్రేతాగ్నితేజసః |
తద్యోగాత్పతివత్నీషు పత్నీష్వాసంద్విసూనవః || ౧౫-౩౫||

శత్రుఘాతిని శత్రుఘ్నః సుబాహౌ చ బహుశ్రుతే |
మధురావిదిశే సూన్వోర్నిదధే పూర్వజోత్సుకః|| ౧౫-౩౬||

భూయస్తపోవ్యయో మా భూద్వాల్మీకేరితి సోఽత్యగాత్ |
మైథిలీతనయోద్గీతనిఃస్పందమృగమాశ్రమం|| ౧౫-౩౭||

వశీ వివేశ చాయోధ్యాం రథ్యాసంస్కారశోభినీం |
లవణస్య వధాత్పౌరైరీక్షితోఽత్యంతగౌరవం|| ౧౫-౩౮||

స దదర్శ సభామధ్యే సభాసద్భిరుపస్థితం |
రామం సీతాపరిత్యాగాదసామాన్యపతిం భువః|| ౧౫-౩౯||

తమభ్యనందత్ప్రణతం లవణాంతకమగ్రజః |
కాలనేమివధాత్ప్రీతస్తురాషాడివ శార్ఙ్గిణం|| ౧౫-౪౦||

స పృష్టః సర్వతో వార్తమాఖ్యద్రాజ్ఞే న సంతతిం |
ప్రత్యర్పయిష్యతః కాలే కవేరాద్యస్య శాసనాత్|| ౧౫-౪౧||

అథ జానపదో విప్రః శిశుమప్రాప్తయౌవనం |
అవతార్యాంకశయ్యాస్థం ద్వారి చక్రంద భూపతేః|| ౧౫-౪౨||

శోచనీయాసి వసుధే యా త్వం దశరథాచ్చ్యుతా |
రామహస్తమనుప్రాప్య కష్టాత్కష్టతరం గతా|| ౧౫-౪౩||

శ్రుత్వా తస్య శుచో హేతుం గోప్తా జిహ్రాయ రాఘవః |
న హ్యకాలభవో మృత్యురిక్ష్వాకుపదమస్పృశత్|| ౧౫-౪౪||

స ముహూర్తం క్షమస్వేతి ద్విజమాశ్వాస్య దుఃఖితం |
యానం సస్మార కౌబేరం వైవస్వతజిగీషయా|| ౧౫-౪౫||

ఆత్తశస్త్రస్తదధ్యాస్య ప్రస్థితః స రఘూద్వహః |
ఉచ్చచార పురస్తస్య గూఢరూపా సరస్వతీ|| ౧౫-౪౬||

రాజన్ ప్రజాసు తే కశ్చిదపచారః ప్రవర్తతే |
తమన్విష్య ప్రశమయేర్భవిష్యసి తతః కృతీ|| ౧౫-౪౭||

ఇత్యాప్తవచనాద్రామో వినేష్యన్వర్ణవిక్రియాం |
దిశః పపాత పత్త్రేణ వేగనిష్కంపహేతునా|| ౧౫-౪౮||

అథ ధూమాభితామ్రాక్షం వృక్షశాఖావలంబినం |
దదర్శ కంచిదైక్ష్వాకస్తపస్యంతమధోముఖం|| ౧౫-౪౯||

పృష్టనామాన్వయో రాజ్ఞా స కిలాచష్ట ధూమపః |
ఆత్మానం శంబుకం నామ శూద్రం సురపదార్థినం|| ౧౫-౫౦||

తపస్యనధికారిత్వాత్ప్రజానాం తమఘావహం |
శీర్షచ్ఛేద్యం పరిచ్ఛిద్య నియంతా శస్త్రమాదదే|| ౧౫-౫౧||

స తద్వక్త్రం హిమక్లిష్టకింజల్కమివ పంకజం |
జ్యోతిష్కణాహతశ్మశ్రు కంఠనాలాదపాతయత్|| ౧౫-౫౨||

కృతదండః స్వయం రాజ్ఞా లేభే శూద్రః సతాం గతిం |
తపసా దుశ్చరేణాపి న స్వమార్గవిలంఘినా|| ౧౫-౫౩||

రఘునాథోఽప్యగస్త్యేన మార్గసందర్శితాత్మనా |
మహౌజసా సంయుయుజే శరత్కాల ఇవేందునా|| ౧౫-౫౪||

కుంభయోనిరలంకారం తస్మై దివ్యపరిగ్రహం |
దదౌ దత్తం సముద్రేణ పీతేనేవాత్మనిష్క్రయం|| ౧౫-౫౫||

స దధన్మైథిలీకంఠనిర్వ్యాపారేణ బాహునా |
పశ్చాన్నివవృతే రామః ప్రాక్పరాసుర్ద్విజాత్మజః || ౧౫-౫౬||

తస్య పూర్వోదితాం నిందాం ద్విజః పుత్రసమాగతః |
స్తుత్వా నివర్తయామాస త్రాతుర్వైవస్వతాదపి|| ౧౫-౫౭||

తమధ్వరాయ ముక్తాశ్వం రక్షఃకపినరేశ్వరాః |
మేఘాః సస్యమివాంభోభిరభ్యవర్షన్నుపాయనైః|| ౧౫-౫౮||

దిగ్భ్యో నిమంత్రితాశ్చైనమభిజగ్ముర్మహర్షయః |
న భౌమాన్యేవ ధిష్ణ్యాని హిత్వా జ్యోతిర్మయాన్యపి|| ౧౫-౫౯||

ఉపశల్యనివిష్టైస్తైశ్చతుర్ద్వారముఖీ బభౌ |
అయోధ్యా సృష్టలోకేవ సద్యః పైతామహీ తనుః|| ౧౫-౬౦||

శ్లాఘ్యస్త్యాగోఽపి వైదేహ్యాః పత్యుః ప్రాగ్వంశవాసినః |
అనన్యజానేః సైవాసీద్యస్మాజ్జాయా హిరణ్మయీ|| ౧౫-౬౧||

విధేరధికసంభారస్తతః ప్రవవృతే మఖః |
ఆసన్యత్ర క్రియావిఘ్నా రాక్షసా ఏవ రక్షిణః|| ౧౫-౬౨||

అథ ప్రాచేతసోపజ్ఞం రామాయణమితస్తతః |
మైథిలేయౌ కుశలవౌ జగతుర్గురుచోదితౌ|| ౧౫-౬౩||

వృత్తం రామస్య వాల్మీకేః కృతిస్తౌ కింనరస్వనౌ |
కిం తద్యేన మనో హర్తుమలం స్యాతాం న శృణ్వతాం|| ౧౫-౬౪||

రూపే గీతే చ మాధుర్యంతయోస్తజ్జ్ఞైర్నివేదితం |
దదర్శ సానుజో రామః శుశ్రావ చ కుతూహలీ|| ౧౫-౬౫||

తద్గీతశ్రవణైకాగ్రా సంసదశ్రుముఖీ బభౌ |
హిమనిష్యందినీ ప్రాతర్నిర్వాతేవ వనస్థలీ|| ౧౫-౬౬||

వయోవేషవిసంవాది రామస్య చ తయోస్తదా |
జనతా ప్రేక్ష్య సాదృశ్యం నాక్షికంపం వ్యతిష్ఠత|| ౧౫-౬౭||

ఉభయోర్న తథా లోకః ప్రావీణ్యేన విసిష్మియే |
నృపతేః ప్రీతిదానేషు వీతస్పృహతయా యథా|| ౧౫-౬౮||

గేయే కో ను వినేతా వాం కస్య చేయం కృతిః కవేః |
ఇతి రాజ్ఞా స్వయం పృష్టౌ తౌ వాల్మీకిమశంసతాం|| ౧౫-౬౯||

అథ సావరజో రామః ప్రాచేతసముపేయివాన్ |
ఊరీకృత్యాత్మనో దేహం రాజ్యమస్మై న్యవేదయత్|| ౧౫-౭౦||

స తావాఖ్యాయ రామాయ మైథిలీయౌ తదాత్మజౌ |
కవిః కారుణికో వవ్రే సీతాయాః సంపరిగ్రహం|| ౧౫-౭౧||

తాత శుద్ధా సమక్షం నః స్నుషా తే జాతవేదసి |
దౌరాత్మ్యాద్రక్షసస్తాం తు నాత్రత్యాః శ్రద్దధుః ప్రజాః|| ౧౫-౭౨||

తాః స్వచారిత్ర్యముద్దిశ్య ప్రత్యాయయతు మైథిలీ |
తతః పుత్రవతీమేనాం ప్రతిపత్స్యే త్వదాజ్ఞయా|| ౧౫-౭౩||

ఇతి ప్రతిశ్రుతే రాజ్ఞా జానకీమాశ్రమాన్మునిః |
శిష్యైరానాయయామాస స్వసిద్ధిం నియమైరివ|| ౧౫-౭౪||

అన్యేద్యురథ కాకుత్స్థః సంనిపాత్య పురౌకసః |
కవిమాహ్వాయయామాస ప్రస్తుతప్రతిపత్తయే|| ౧౫-౭౫||

స్వరసంస్కారవత్యాసౌ పుత్రాభ్యామథ సీతయా |
ఋచేవోదర్చిషం సూర్యం రామం మునిరుపస్థితః|| ౧౫-౭౬||

కాషాయపరివీతేన స్వపదార్పితచక్షుషా |
అన్వమీయత శుద్ధేతి శాంతేన వపుషైవ సా|| ౧౫-౭౭||

జనాస్తదాలోకపథాత్ప్రతిసంహృతచక్షుషః |
తస్థుస్తేఽవాఙ్ముఖాః సర్వే ఫలితా ఇవ శాలయః|| ౧౫-౭౮||

తాం దృష్టివిషయే భర్తుర్మునిరాస్థితవిష్టరః |
కురు నిఃసంశయం వత్సే స్వవృత్తే లోకమిత్యశాత్|| ౧౫-౭౯||

అథ వాల్మీకిశిష్యేణ పుణ్యమావర్జితం పయః |
ఆచమ్యోదీరయామాస సీతా సత్యాం సరస్వతీం|| ౧౫-౮౦||

వాఙ్మనఃకర్మభిః పత్యౌ వ్యభిచారో యథా న మే |
తథా విశ్వంభరే దేవి మామంతర్ధాతుమర్హసి|| ౧౫-౮౧||

ఏవముక్తే తయా సాధ్వ్యా రంధ్రాత్సద్యోభవాద్భువః |
శాతహ్రదమివ జ్యోతిః ప్రభామండలముద్యయౌ|| ౧౫-౮౨||

తత్ర నాగఫణోత్క్షిప్తసింహాసననిషేదుషీ |
సముద్రరశనా సాక్షాత్ప్రాదురాసీద్వసుంధరా|| ౧౫-౮౩||

సా సీతామంకమారోప్య భర్తృప్రణిహితేక్షణాం |
మామేతి వ్యాహరత్యేవ తస్మిన్పాతాలమభ్యగాత్|| ౧౫-౮౪||

ధరాయాం తస్య సంరంభం సీతాప్రత్యర్పణైషిణః |
గురుర్విధిబలాపేక్షీ శమయామాస ధన్వినః|| ౧౫-౮౫||

ఋషీన్విసృజ్య యజ్ఞాంతే సుహృదశ్చ పురస్కృతాన్ |
రామః సీతాగతం స్నేహం నిదధే తదపత్యయోః|| ౧౫-౮౬||

యుధాజితస్య సందేశాత్స దేశం సింధునామకం |
దదౌ దత్తప్రభావాయ భరతాయ భృతప్రజః|| ౧౫-౮౭||

భరతస్తత్ర గంధర్వాన్యుధి నిర్జిత్య కేవలం |
ఆతోద్యం గ్రాహయామాస సమత్యాజయదాయుధం|| ౧౫-౮౮||

స తక్షపుష్కలౌ పుత్రౌ రాజధాన్యోస్తదాఖ్యయోః |
అభిషిచ్యాభిషేకార్హౌ రామాంతికమగాత్పునః|| ౧౫-౮౯||

అంగదం చంద్రకేతుం చ లక్ష్మణోఽప్యాత్మసంభవౌ |
శాసనాద్రఘునాథస్య చక్రే కారాపథేశ్వరౌ|| ౧౫-౯౦||

ఇత్యారోపితపుత్రాస్తే జననీనాం జనేశ్వరాః |
భర్తృలోకప్రపన్నానాం నివాపాన్విదధుః క్రమాత్|| ౧౫-౯౧||

ఉపేత్య మునివేషోఽథ కాలః ప్రోవాచ రాఘవం |
రహఃసంవాదినౌ పశ్యేదావాం యస్తం త్యజేరితి|| ౧౫-౯౨||

తథేతి ప్రతిపన్నాయ వివృతాత్మా నృపాయ సః |
ఆచఖ్యౌ దివమధ్యాస్వ శాసనాత్పరమేష్ఠినః|| ౧౫-౯౩||

విద్వానపి తయోర్ద్వాఃస్థః సమయం లక్ష్మణోఽభినత్ |
భీతో దుర్వాససః శాపాద్రామసందర్శనార్థినా|| ౧౫-౯౪||

స గత్వా సరయూతీరం దేహత్యాగేన యోగవిత్ |
చకారావితథాం భ్రాతుః ప్రతిజ్ఞాం పూర్వజన్మనః|| ౧౫-౯౫||

తస్మిన్నాత్మచతుర్భాగే ప్రాఙ్నాకమధితస్థుషి |
రాఘవః శిథిలం తస్థౌ భువి ధర్మస్త్రిపాదివ|| ౧౫-౯౬||

స నివేశ్య కుశావత్యాం రిపునాగాంకుశం కుశం |
శరావత్యాం సతాం సూక్తైర్జనితాశ్రులవం లవం|| ౧౫-౯౭||

ఉదక్ప్రతస్థే స్థిరధీః సానుజోఽగ్నిపురఃసరః |
అన్వితః పతివాత్సల్యాద్గృహవర్జమయోధ్యయా|| ౧౫-౯౮||

జగృహుస్తస్య చిత్తజ్ఞాః పదవీం హరిరాక్షసాః |
కదంబముకులస్థూలైరభివృష్టాం ప్రజాశ్రుభిః|| ౧౫-౯౯||

ఉపస్థితవిమానేన తేన భక్తానుకంపినా |
చక్రే త్రిదివనిఃశ్రేణిః సరయూరనుయాయినాం|| ౧౫-౧౦౦||

యద్గోప్రతరకల్పోఽభూత్సంమర్దస్తత్ర మజ్జతాం |
అతస్తదాఖ్యయా తీర్థం పావనం భువి పప్రథే|| ౧౫-౧౦౧||

స విభుర్విబుధాంశేషు ప్రతిపన్నాత్మమూర్తిషు |
త్రిదశీభూతపౌరాణాం స్వర్గాంతరమకల్పయత్|| ౧౫-౧౦౨||

నిర్వర్త్యైవం దశముఖశిరశ్ఛేదకార్యం సురాణాం
విష్వక్సేనః స్వతనుమవిశత్సర్వలోకప్రతిష్ఠాం |
లంకానాథం పవనతనయం చోభయం స్థాపయిత్వా
కీర్తిస్తంభద్వయమివ గిరౌ దక్షిణే చోత్తరే చ|| ౧౫-౧౦౩||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ శ్రీరామస్వర్గారోహణో నామ
పంచదశః సర్గః ||

సర్గః ౧౬

అథేతరే సప్తరఘుప్రవీరా జ్యేష్ఠం పురోజన్మతయా గుణైశ్చ ।
చక్రుః కుశం రత్నవిశేషభాజం సౌభ్రాత్రమేషాం హి కులానుకారి ॥ ౧౬-౧॥

తే సేతువార్తాగజబంధముఖైరభ్యుచ్ఛ్రితాః కర్మభిరప్యవంధ్యైః ।
అన్యోన్యదేశప్రవిభాగసీమాం వేలాం సముద్రా ఇవ న వ్యతీయుః ॥ ౧౬-౨॥

చతుర్భుజాంశప్రభవః స తేషాం దానప్రవృత్తేరనుపారతానాం ।
సురద్విపానామివ సామయోనిర్భిన్నోఽష్టధా విప్రససార వంశః ॥ ౧౬-3॥

అథార్ధరాత్రే స్తిమితప్రదీపే శయ్యాగృహే సుప్తజనే ప్రబుద్ధః ।
కుశః ప్రవాసస్థకలత్రవేషామదృష్టపూర్వాం వనితామపశ్యత్ ॥ ౧౬-౪॥

సా సాధుసాధారణపార్థివర్ద్ధేః స్థిత్వా పురస్తాత్పురహూతభాసః ।
జేతుః పరేషాం జయశబ్దపూర్వం తస్యాంజలిం బంధుమతో బబంధ ॥ ౧౬-౫॥

అథానపోఢార్గలమప్యగారం ఛాయామివాదర్శతలం ప్రవిష్టాం ।
సవిస్మయో దాశరథేస్తనూజః ప్రోవాచ పూర్వార్ధవిసృష్టతల్పః ॥ ౧౬-౬॥

లబ్ధాంతరా సావరణేఽపి గేహే యోగప్రభావో న చ లక్ష్యతే తే ।
బిభర్షి చాకారమనిర్వృతానాం మృణాలినీ హైమమివోపరాగం ॥ ౧౬-౭॥

కా త్వం శుభే కస్య పరిగ్రహో వా కిం వా మదభ్యాగమకారణం తే ।
ఆచక్ష్వ మత్వా వశినాం రఘూణాం మనః పరస్త్రీవిముఖప్రవృత్తిః ॥ ౧౬-౮॥

తమబ్రవీత్సా గురుణానవద్యా యా నీతపౌరా స్వపదోన్ముఖేన ।
తస్యాః పురః సంప్రతి వీతనాథాం జానీహి రాజన్నధిదేవతాం మాం ॥ ౧౬-౯॥

వస్వౌకసారామభిభూయ సాహం సౌరాజ్యబద్ధోత్సవయా విభూత్యా ।
సమగ్రశక్తౌ త్వయి సూర్యవంశ్యే సతి ప్రపన్నా కరుణామవస్థాం ॥ ౧౬-౧౦॥

విశీర్ణతల్పాట్టశతో నివేశః పర్యస్తసాలః ప్రభుణా వినా మే ।
విడంబయత్యస్తనిమగ్నసూర్యం దినాంతముగ్రానిలభిన్నమేఘం ॥ ౧౬-౧౧॥

నిశాసు భాస్వత్కలనూపురాణాం యః సంచరోఽభూదభిసారికాణాం ।
నదన్ముఖోల్కావిచితామిషాభిః స వాహ్యతే రాజపథః శివాభిః ॥ ౧౬-౧౨॥

ఆస్ఫాలితం యత్ప్రమదాకరాగ్రైర్మృదంగధీరధ్వనిమన్వగచ్ఛత్ ।
వన్యైరిదానీం మహిషైస్తదంభః శృంగాహతం క్రోశతి దీర్ఘికాణాం ॥ ౧౬-౧3॥

వృక్షేశయా యష్టినివాసభంగాన్మృదంగశబ్దాపగమాదలాస్యాః ।
ప్రాప్తా దవోల్కాహతశేషబర్హాః క్రీడామయూరా వనబర్హిణత్వం ॥ ౧౬-౧౪॥

సూపానమార్గేషు చ యేషు రామా నిక్షిప్తవత్యశ్చరణాన్సరాగాన్ |
సద్యోహతన్యంకుభిరస్రదిగ్ధం వ్యాఘ్రైః పదం తేషు నిధీయతే మే || ౧౬-౧౫||

చిత్రద్విపాః పద్మవనావతీర్ణాః కరేణుభిర్దత్తమృణాలభంగాః |
నఖాంకుశాఘాతవిభిన్నకుంభాః సంరబ్ధసింహప్రహృతం వహంతి || ౧౬-౧౬||

స్తంభేషు యోషిత్ప్రతియాతనానాముత్క్రాంతవర్ణక్రమధూసరాణాం |
స్తనోత్తరీయాణి భవంతి సంగాన్నిర్మోకపట్టాః ఫణిభిర్విముక్తాః || ౧౬-౧౭||

కాలాంతరశ్యామసుధేషు నక్తమితస్తతో రూఢతృణాంకురేషు |
త ఏవ ముక్తాగుణశుద్ధయోఽపి హర్మ్యేషు మూర్చ్ఛంతి న చంద్రపాదాః || ౧౬-౧౮||

ఆవర్జ్య శాఖాం సదయం చ యాసాం పుష్పాణ్యుపాత్తాని విలాసినీభిః |
వన్యైః పులిందైరివ వానరైస్తాః క్లిశ్యంత ఉద్యానలతా మదీయాః || ౧౬-౧౯||

రాత్రావనావిష్కృతదీపభాసః కాంతాముఖశ్రీవియుతా దివాపి |
తిరస్క్రియంతే కృమితంతుజాలైర్విచ్ఛిన్నధూమప్రసరా గవాక్షాః || ౧౬-౨౦||

బలిక్రియావర్జితసైకతాని స్నానీయసంసర్గమనాప్నువంతి |
ఉపాంతవానీరగృహాణి దృష్ట్వా శూన్యాని దూయే సరయూజలాని || ౧౬-౨౧||

తదర్హసీమాం వసతిం విసృజ్య మామభ్యుపేతుం కులరాజధానీం |
హిత్వా తనుం కారణమానుషీం తాం యథా గురుస్తే పరమాత్మమూర్తిం || ౧౬-౨౨||

తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః ప్రత్యగ్రహీత్ప్రాగ్రహరో రఘూణాం |
పూరప్యభివ్యక్తముఖప్రసాదా శరీరబంధేన తిరోబభూవ || ౧౬-౨౩||

తదద్భుతం సంసది రాత్రివృత్తం ప్రాతర్ద్విజేభ్యో నృపతిః శశంస |
శ్రుత్వా త ఏనం కులరాజధాన్యా సాక్షాత్పతిత్వే వృతమభ్యనందన్ || ౧౬-౨౪||

కుశావతీం శ్రోత్రియసాత్స కృత్వా యాత్రానుకూలేఽహని సావరోధః |
అనుద్రుతో వాయురివాభ్రవృందైః సైన్యైరయోధ్యాభిముఖః ప్రతస్థే || ౧౬-౨౫||

సా కేతుమాలోపవనా బృహద్భిర్విహారశైలానుగతేవ నాగైః |
సేనా రథోదారగృహా ప్రయాణే తస్యాభవజ్జంగమరాజధానీ || ౧౬-౨౬||

తేనాతపత్రామలమండలేన ప్రస్థాపితః పూర్వనివాసభూమిం |
బభౌ బలౌఘః శశినోదితేన వేలాముదన్వానివ నీయమానః || ౧౬-౨౭||

తస్య ప్రయాతస్య వరూథినీనాం పీడామపర్యాప్తవతీవ సోఢుం |
వసుంధరా విష్ణుపదం ద్వితీయమధ్యారురోహేవ రజశ్ఛలేన || ౧౬-౨౮||

ఉద్యచ్ఛమానా గమనాయ పశ్చాత్పురో నివేశే పథి చ వ్రజంతీ |
సా యత్ర సేనా దదృశే నృపస్య తత్రైవ సామగ్ర్యమతిం చకార || ౧౬-౨౯||

తస్య ద్విపానాం మదవారిసేకాత్ఖురాభిఘాతాచ్చ తురంగమాణాం |
రేణుః ప్రపేదే ప్రథి పంకభావం పంకోఽపి రేణుత్వమియాయ నేతుః || ౧౬-౩౦||

మార్గైషిణీ సా కటకాంతరేషు వైంధ్యేషు సేనా బహుధా విభిన్నా |
చకార రేవేవ మహావిరావా బద్ధప్రతిశ్రుంతి గుహాముఖాని || ౧౬-౩౧||

స ధాతుభేదారుణయాననేమిః ప్రభుః ప్రయాణధ్వనిమిశ్రతూర్యః |
వ్యలంఘయద్వింధ్యముపాయనాని పశ్యన్పులిందైరుపపాదితాని || ౧౬-౩౨||

తీర్థే తదీయే గజసేతుబంధాత్ప్రతీపగాముత్తరతోస్య గంగాం |
అయత్నబాలవ్యజనీబభూవుర్హంసా నభోలంఘనలోలపక్షాః || ౧౬-౩౩||

స పూర్వజానాం కపిలేన రోషాద్భస్మావశేషీకృతవిగ్రహాణాం |
సురాలయప్రాప్తినిమిత్తమంభస్త్రైస్రోతసం నౌలులితం వవందే || ౧౬-౩౪||

ఇత్యధ్వనః కేచిదహోభిరంతే కూలం సమాసాద్య కుశః సరయ్వాః |
వేదిప్రతిష్ఠాన్వితతాధరాణాం యూపానపశ్యచ్ఛతశో రఘూణాం || ౧౬-౩౫||

ఆధూయ శాఖాః కుసుమద్రుమాణాం స్పృష్ట్వా చ శీతాన్సరయూతరంగాన్ |
తం క్లాంతసైన్యం కులరాజధాన్యాః ప్రత్యుజ్జగామోపవనాంతవాయుః || ౧౬-౩౬||

అథోపశల్యే రిపుమగ్నశల్యస్తస్యాః పురః పౌరసఖా స రాజా |
కులధ్వజస్తాని చలధ్వజాని నివేశయామాస బలీ బలాని || ౧౬-౩౭||

తం శిల్పిసంఘాః ప్రభుణా నియుక్తాస్తథాగతాం సంభృతసాధనత్వాత్ |
పురం నవీచక్రురపాం విసర్గాన్మేఘా నిదాఘగ్లపితామివోర్వీం || ౧౬-౩౮||

తతః సపర్యాం సపశూపహారాం పురః పరార్ధ్యప్రతిమాగృహాయాః |
ఉపోషితైర్వాస్తువిధానవిద్భిర్నిర్వర్తయామాస రఘుప్రవీరః || ౧౬-౩౯||

తస్యాః స రాజోపపదం నిశాంతం కామీవ కాంతాహృదయం ప్రవిశ్య |
యథార్హమన్యైరనుజీవిలోకం సంభావయామాస యథాప్రధానం || ౧౬-౪౦||

సా మందురాసంశ్రయిభిస్తురంగైః శాలావిధిస్తంభగతైశ్చ నాగైః |
పూరాబభాసే విపణిస్థపణ్యా సర్వాంగనద్ధాభరణేవ నారీ || ౧౬-౪౧||

వసన్స తస్యాం వసతౌ రఘూణాం పురాణశోభామభిరోపితాయాం |
న మైథిలేయః స్పృహయాంబభూవ భర్త్రే దివో నాప్యలకేశ్వరాయ || ౧౬-౪౨||

అథాస్య రత్నగ్రథితోత్తరీయమేకాంతపాండుస్తనలంబిహారం |
నిఃశ్వాసహార్యాంశుకమాజగామ ఘర్మః ప్రియావేశమివోపదేష్టుం || ౧౬-౪౩||

అగస్త్యచిహ్నాదయనాత్సమీపం దిగుత్తరా భాస్వతి సంనివృత్తే |
ఆనందశీతామివ బాష్పవృష్టిం హిమస్రుతిం హైమవతీం ససర్జ || ౧౬-౪౪||

ప్రవృద్ధతాపో దివసోఽతిమాత్రమత్యర్థమేవ క్షణదా చ తన్వీ |
ఉభౌ విరోధక్రియయా విభిన్నౌ జాయాపతీ సానుశయావివాస్తాం || ౧౬-౪౫||

దినే దినే శైవలవంత్యధస్తాత్సోపానపర్వాణి విముంచదంభః |
ఉద్దండపద్మం గృహదీర్ఘికాణాం నారీనితంబద్వయసం బభూవ || ౧౬-౪౬||

వనేషు సాయంతనమల్లికానాం విజృంభణోద్గంధిషు కుడ్మలేషు |
ప్రత్యేకనిక్షిప్తపదః సశబ్దం సంఖ్యామివైషాం భ్రమరశ్చకార || ౧౬-౪౭||

స్వేదానువిద్ధార్ధనఖక్షతాంకే భూయిష్ఠసందిష్టశిఖం కపోలే |
చ్యుతం న కర్ణాదపి కామినీనాం శిరీషపుష్పం సహసా పపాత || ౧౬-౪౮||

యంత్రప్రవాహైః శిశిరైః పరీతాన్రసేన ధౌతాన్మలయోద్భవస్య |
శిలావిశేషాన్యధిశయ్య నిన్యుర్ధారాగృహేష్వాతపమృద్ధివంతః || ౧౬-౪౯||

స్నానార్ద్రముక్తేష్వనుధూపవాసం విన్యస్తసాయంతనమల్లికేషు |
కామో వసంతాత్యయమందవీర్యః కేశేషు లేభే బలమంగనానాం || ౧౬-౫౦||

ఆపింజరా బద్ధరజఃకణత్వాన్మంజర్యుదారా శుశుభేఽర్జునస్య |
దగ్ధ్వాపి దేహం గిరిశేన రోషాత్ఖండీకృతా జ్యేవ మనోభవస్య || ౧౬-౫౧||

మనోజ్ఞగంధం సహకారభంగం పురాణశీధుం నవపాటలం చ |
సంబధ్నతా కామిజనేషు దోషాః సర్వే నిదాఘావధినా ప్రమృష్టాః || ౧౬-౫౨||

జనస్య తస్మిన్సమయే విగాఢే బభూవతుర్ద్వౌ సవిశేషకాంతౌ |
తాపాపనోదక్షమపాదసేవౌ స చోదయస్థౌ నృపతిః శశీ చ || ౧౬-౫౩||

అథోర్మిలోలోన్మదరాజహంసే రోధోలతాపుష్పవహే సరయ్వాః |
విహర్తుమిచ్ఛా వనితాసఖస్య తస్యాంభసి గ్రీష్మసుఖే బభూవ || ౧౬-౫౪||

స తీరభూమౌ విహితోపకార్యామానాయిభిస్తామపకృష్టనక్రాం |
విగాహితుం శ్రీమహిమానురూపం ప్రచక్రమే చక్రధరప్రభావః || ౧౬-౫౫||

సా తీరసోపానపథావతారాదన్యోన్యకేయూరవిఘట్టినీభిః |
సనూపురక్షోభపదాభిరాసీదుద్విగ్నహంసా సరిదంగనాభిః || ౧౬-౫౬||

పరస్పరాభ్యుక్షణతత్పరాణాం తాసాం నృపో మజ్జనరాగదర్శీ |
నౌసంశ్రయః పార్శ్వగతాం కిరాతీముపాత్తాబాలవ్యజనాం బభాషే || ౧౬-౫౭||

పశ్యావరోధైః శతశో మదీయైర్విగాహ్యమానో గలితాంగరాగైః |
సంధ్యోదయః సాభ్ర ఇవేష వర్ణం పుష్యత్యనేకం సరయూప్రవాహః || ౧౬-౫౮||

విలుప్తమంతఃపురసుందరీణాం యదంజనం నౌలులితాభిరద్భిః |
తద్బధ్నతీభిర్మదరాగశోభాం విలోచనేషు ప్రతిముక్తమాసాం || ౧౬-౫౯||

ఏతా గురుశ్రోణిపయోధరత్వాదాత్మానముద్వోఢుమశక్నువత్యః |
గాఢాంగదైర్బాహుభిరప్సు బాలాః క్లేశోత్తరం రాగవశాత్ప్లవంతే || ౧౬-౬౦||

అమీ శిరీషప్రసవావతంసాః ప్రభ్రంశినో వారివిహారిణీనాం |
పారిప్లవాః స్రోతసి నిమ్నగాయాః శైవాలలోలాంశ్ఛలయంతి మీనాన్ || ౧౬-౬౧||

ఆసాం జలాస్ఫాలనతత్పరాణాం ముక్తాఫలస్పర్ధిషు శీకరేషు |
పయోధరోత్సర్పిషు శీర్యమాణః సంలక్ష్యతే న చ్ఛిదురోఽపి హారః || ౧౬-౬౨||

ఆవర్తశోభా నతనాభికాంతేర్భంగో భ్రువాం ద్వంద్వచరాః స్తనానాం |
జాతాని రూపావయవోపమానాన్యదూరవర్తీని విలాసినీనాం || ౧౬-౬౩||

తీరస్థలీబర్హిభిరుత్కలాపైః ప్రస్నిగ్ధకేకైరభినంద్యమానం |
శ్రోత్రేషు సంమూర్ఛ్చతి రక్తమాసాం గీతానుగం వారిమృదంగవాద్యం || ౧౬-౬౪||

సందష్టవస్త్రేష్వబలానితంబేష్విందుప్రకాశాంతరితోడుతుల్యాః |
అమీ జలాపూరితసూత్రమార్గా మౌనం భజంతే రశనాకలాపాః || ౧౬-౬౫||

ఏతాః కరోత్పీడితవారిధారా దర్పాత్సఖీభిర్వదనేషు సిక్తాః |
వక్రేతరాగ్రైరలకైస్తరుణ్యశ్చూర్ణారుణాన్వారిలవాన్వమంతి || ౧౬-౬౬||

ఉద్బంధకేశచ్యుతపత్రలేఖో విశ్లేషిముక్తాఫలపత్రవేష్టః |
మనోజ్ఞ ఏవ ప్రమదాముఖానామంభోవిహారాకులితోఽపి వేషః || ౧౬-౬౭||

స నౌవిమానాదవతీర్య రేమే విలోలహారః సహ తాభిరప్సు |
స్కంధావలగ్నోద్ధృతపద్మినీకః కరేణుభిర్వన్య ఇవ ద్విపేంద్రః || ౧౬-౬౮||

తతో నృపేణానుగతాః స్త్రియస్తా భ్రాజిష్ణునా సాతిశయం విరేజుః |
ప్రాగేవ ముక్తా నయనాభిరామాః ప్రాప్యేంద్రనీలం కిముతోన్మయూఖం || ౧౬-౬౯||

వర్ణోదకైః కాంచనశృంగముక్తైస్తమాయతాక్ష్యః ప్రణయాదసించన్ |
తథాగతః సోఽతితరాం బభాసే సధాతునిష్యంద ఇవాద్రిరాజః || ౧౬-౭౦||

తేనావరోధప్రమదాసఖేన విగాహమానేన సరిద్వరాం తాం |
ఆకాశగంగారతిరప్సరోభిర్వృతో మరుత్వాననుయాతలీలః || ౧౬-౭౧||

యత్కుంభయోనేరధిగమ్య రామః కుశాయ రాజ్యేన సమం దిదేశ |
తదస్య జైత్రాభరణం విహర్తురజ్ఞాతపాతం సలిలే మమజ్జ || ౧౬-౭౨||

స్నాత్వా యథాకామమసౌ సదారస్తీరోపకార్యాం గతమాత్ర ఏవ |
దివ్యేన శూన్యం వలయేన బాహుమపోఢనేపథ్యవిధిర్దదర్శ || ౧౬-౭౩||

జయశ్రియః సంవననం యతస్తదాముక్తపూర్వం గురుణా చ యస్మాత్ |
సేహేఽస్య న భ్రంశమతో న లోభాత్స తుల్యపుష్పాభరణో హి ధీరః || ౧౬-౭౪||

తతః సమాజ్ఞాపయదాశు సర్వానానాయినస్తద్విచయే నదీష్ణాన్ |
వంధ్యశ్రమాస్తే సరయూం విగాహ్య తమూచురమ్లానముఖప్రసాదాః || ౧౬-౭౫||

కృతః ప్రయత్నో న చ దేవ లబ్ధం మగ్నం పయస్యాభరణోత్తమం తే |
నాగేన లౌల్యాత్కుముదేన నూనముపాత్తమంతర్హ్రదవాసినా తత్ || ౧౬-౭౬||

తతః స కృత్వా ధనురాతతజ్యం ధనుర్ధరః కోపవిలోహితాక్షః |
గారుత్మతం తీరగతస్తరస్వీ భుజంగనాశాయ సమాదదేఽస్త్రం || ౧౬-౭౭||

తస్మిన్హ్రదః సంహితమాత్ర ఏవ క్షోభాత్సమావిద్ధతరంగహస్తః |
రోధాంసి నిఘ్నన్నవపాతమగ్నః కరీవ వన్యః పరుషం రరాస || ౧౬-౭౮||

తస్మాత్సముద్రాదివ మథ్యమానాదుద్వృత్తనక్రాత్సహసోన్మమజ్జ |
లక్ష్మ్యేవ సార్థం సురరాజవృక్షః కన్యాం పురస్కృత్య భుజంగరాజః || ౧౬-౭౯||

విభూషణప్రత్యుపహారహస్తముపస్థితం వీక్ష్య విశాంపతిస్తం |
సౌపర్ణమస్త్రం ప్రతిసంజహార ప్రహ్వేష్వనిర్బంధరుషో హి సంతః || ౧౬-౮౦||

త్రైలోక్యనాథప్రభవం ప్రభావాత్కుశం ద్విషామంకుశమస్త్రవిద్వాన్ |
మానోన్నతేనాప్యభివంద్య మూర్ధ్నా మూర్ధాభిషిక్తం కుముదో బభాషే || ౧౬-౮౧||

అవైమి కార్యాంతరమానుషస్య విష్ణోః సుతాఖ్యామపరాం తనుం త్వాం |
సోఽహం కథం నామ తవాచరేయమారాధనీయస్య ధృతేర్విఘాతం || ౧౬-౮౨||

కరాభిఘాతోత్థితకందుకేయమాలోక్య బాలాతికుతూహలేన |
హ్రదాత్పతజ్జ్యోతిరివాంతరిక్షాదాదత్త జైత్రాభరణం త్వదీయం || ౧౬-౮౩||

తదేతదాజానువిలంబినా తే జ్యాఘాతరేఖాకిణలాంఛనేన |
భుజేన రక్షాపరిఘేణ భూమేరుపైతు యోగం పునరంసలేన || ౧౬-౮౪||

ఇమాం స్వసారం చ యవీయసీం మే కుముద్వతీం నార్హసి నానుమంతుం |
ఆత్మాపరాధం నుదతీం చిరాయ శుశ్రూషయా పార్థివ పాదయోస్తే || ౧౬-౮౫||

ఇత్యూచివానుపహృతాభరణః క్షితీశం
శ్లాఘ్యో భవాన్స్వజన ఇత్యనుభాషితారం |
సంయోజయాం విధివదాస సమేతబంధుః
కన్యామయేన కుముదః కులభూషణేన || ౧౬-౮౬||

తస్యాః స్పృష్టే మనుజపతినా సాహచర్యాయ హస్తే
మాంగల్యోర్ణావలయిని పురః పావకస్యోచ్ఛిఖస్య |
దివ్యస్తూర్యధ్వనిరుదచరద్వ్యశ్నువానో దిగంతా -
న్గంధోదగ్రం తదను వవృషుః పుష్పమాశ్చర్యమేఘాః || ౧౬-౮౭||

ఇత్థం నాగస్త్రిభువనగురోరౌరసం మైథిలేయం
లబ్ధ్వా బంధుం తమపి చ కుశః పంచమం తక్షకస్య |
ఏకః శంకాం పితృవధరిపోరత్యజద్వైనతేయా -
చ్ఛాంతవ్యాలామవనిమపరః పౌరకాంతః శశాస || ౧౬-౮౮||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాసకృతౌ కుముద్వతీపరిణయో నామ షోడశః సర్గః ||

సర్గః ౧౭

అతిథిం నామ కాకుత్స్థాత్పుత్రం ప్రాప కుముద్వతీ |
పశ్చిమాద్యామినీయామాత్ప్రసాదమివ చేతనా|| ౧౭-౧||

స పితుః పితృమాన్వంశం మాతుశ్చానుపమద్యుతిః |
అపునాత్సవితేవోభౌ మార్గావుత్తరదక్షిణౌ|| ౧౭-౨||

తమాదౌ కులవిద్యానామర్థమర్థవిదాం వరః |
పశ్చాత్పార్థివకన్యానాం పాణిమగ్రాహయత్పితా|| ౧౭-౩||

జాత్యస్తేనాభిజాతేన శూరః శౌర్యవతా కుశః |
అమన్యైతకమాత్మానమనేకం వశినా వశీ|| ౧౭-౪||

స కులోచితమింద్రస్య సాహాయకముపేయివాన్ |
జఘాన సమరే దైత్యం దుర్జయం తేన చావధి|| ౧౭-౫||

తం స్వసా నాగరాజస్య కుముదస్య కుముద్వతీ |
అన్వగాత్కుముదానందం శశాంకమివ కౌముదీ|| ౧౭-౬||

తయోర్దివస్పతేరాసీదేకః సింహాసనార్ధభాక్ |
ద్వితీయాపి సఖీ శచ్యాః పారిజాతాంశభాగినీ|| ౧౭-౭||

తదాత్మసంభవం రాజ్యే మంత్రివృద్ధాః సమాదధుః |
స్మరంతః పశ్చిమామాజ్ఞాం భర్తుః సంగ్రామయాయినః|| ౧౭-౮||

తే తస్య కల్పయామాసురభిషేకాయ శిల్పిభిః |
విమానం నవముద్వేది చతుఃస్తంభప్రతిష్ఠితం|| ౧౭-౯||

తత్రైనం హేమకుంభేషు సంభృతైస్తీర్థవారిభిః |
ఉపతస్థుః ప్రకృతయో భద్రపీఠోపవేశితం|| ౧౭-౧౦||

నదద్భిః స్నిగ్ధగంభీరం తూర్యైరాహతపుష్కరైః |
అన్వమీయత కల్యాణం తస్యావిచ్ఛిన్నసంతతి|| ౧౭-౧౧||

దూర్వాయవాంకురప్లక్షత్వగభిన్నపుటోత్తరాన్ |
జ్ఞాతివృద్ధైః ప్రయుక్తాన్స భేజే నీరాజనావిధీన్|| ౧౭-౧౨||

పురోహితపురోగాస్తం జిష్ణుం జైత్రైరథర్వభిః |
ఉపచక్రమిరే పూర్వమభిషేక్తుం ద్విజాతయః|| ౧౭-౧౩||

తస్యౌఘమహతీ మూర్ధ్ని నిపతంతీ వ్యరోచత |
సశబ్దమభిషేకశ్రీర్గంగేవ త్రిపురద్విషః|| ౧౭-౧౪||

స్తూయమానః క్షణే తస్మిన్నలక్ష్యత స బందిభిః |
ప్రవృద్ధ ఇవ పర్జన్యః సారంగైరభినందితః|| ౧౭-౧౫||

తస్య సన్మంత్రపూతాభిః స్నానమద్భిః ప్రతీచ్ఛతః |
వవృధే వైద్యుతశ్చాగ్నేర్వృష్టిసేకాదివ ద్యుతిః|| ౧౭-౧౬||

స తావదభిషేకాంతే స్నాతకేభ్యో దదౌ వసు |
యావతైషాం సమాప్యేరన్యజ్ఞాః పర్యాప్తదక్షిణాః|| ౧౭-౧౭||

తే ప్రీతమనసస్తస్మై యామాశిషముదైరయన్ |
సా తస్య కర్మనిర్వృత్తైర్దూరం పశ్చాత్కృతా ఫలైః|| ౧౭-౧౮||

బంధచ్ఛేదం స బద్ధానాం వధార్హాణామవధ్యతాం |
ధుర్యాణాం చ ధురో మోక్షమదోహం చాదిశద్గవాం|| ౧౭-౧౯||

క్రీడాపతత్రిణోఽప్యస్య పంజరస్థాః శుకాదయః |
లబ్ధమోక్షాస్తదాదేశాద్యథేష్టగతయోఽభవన్|| ౧౭-౨౦||

తతః కక్ష్యాంతరన్యస్తం గజదంతాసనం శుచి |
సూత్తరచ్ఛదమధ్యాస్త నేపథ్యగ్రహణాయ సః|| ౧౭-౨౧||

తం ధూపాశ్యానకేశాంతం తోయనిర్ణిక్తపాణయః |
ఆకల్పసాధనైస్తైస్తైరుపసేదుః ప్రసాధకాః|| ౧౭-౨౨||

తేఽస్య ముక్తాగుణోన్నద్ధం మౌలిమంతర్గతస్రజం |
ప్రత్యూపుః పద్మరాగేణ ప్రభామండలశోభినా|| ౧౭-౨౩||

చందనేనాంగరాగం చ మృగనాభిసుగంధినా |
సమాపయ్య తతశ్చక్రుః పత్రం విన్యస్తరోచనం|| ౧౭-౨౪||

ఆముక్తాభరణః స్రగ్వీ హంసచిహ్నదుకూలవాన్ |
ఆసీదతిశయప్రేక్ష్యః స రాజ్యశ్రీవధూవరః|| ౧౭-౨౫||

నేపథ్యదర్శినశ్ఛాయా తస్యాదర్శే హిరణ్మయే |
విరరాజోదితే సూర్యే మరౌ కల్పతరోరివ|| ౧౭-౨౬||

స రాజకకుదవ్యగ్రపాణిభిః పార్శ్వవర్తిభిః |
యయావుదీరితాలోకః సుధర్మానవమాం సభాం|| ౧౭-౨౭||

వితానసహితం తత్ర భేజే పైతృకమాసనం |
చూడామణిభిరుద్ఘృష్టం పాదపీఠం మహీక్షితాం|| ౧౭-౨౮||

శుశుభే తేన చాక్రాంతం మంగలాయతనం మహత్ |
శ్రీవత్సలక్షణం వక్షః కౌస్తుభేనేవ కైశవం|| ౧౭-౨౯||

బభౌ భూయః కుమారత్వాదాధిరాజ్యమవాప్య సః |
రేఖాభావాదుపారూఢః సామగ్ర్యమివ చంద్రమాః|| ౧౭-౩౦||

ప్రసన్నముఖరాగం తం స్మితపూర్వాభిభాషిణం |
మూర్తిమంతమమన్యంత విశ్వాసమనుజీవినః|| ౧౭-౩౧||

స పురం పురహూతశ్రీః కల్పద్రుమనిభధ్వజాం |
క్రమమాణశ్చకార ద్యాం నాగేనైరావతౌజసా|| ౧౭-౩౨||

తస్యైకస్యోచ్ఛ్రితం ఛత్రం మూర్ధ్ని తేనామలత్విషా |
పూర్వరాజవియోగౌష్మ్యం కృత్స్నస్య జగతో హృతం|| ౧౭-౩౩||

ధూమాదగ్నేః శిఖాః పశ్చాదుదయాదంశవో రవేః |
సోఽతీత్య తేజసాం వృత్తిం సమమేవోత్థితో గుణైః|| ౧౭-౩౪||

తం ప్రీతివిశదైర్నేత్రైరన్వయుః పౌరయోషితః |
శరత్ప్రసన్నైర్జ్యోతిర్భిర్విభావర్య ఇవ ధ్రువం|| ౧౭-౩౫||

అయోధ్యాదేవతాశ్చైనం ప్రశస్తాయతనార్చితాః |
అనుదధ్యురనుధ్యేయం సాంనిధ్యైః ప్రతిమాగతైః|| ౧౭-౩౬||

యావన్నాశ్యాయతే వేదిరభిషేకజలాప్లుతా |
తావదేవాస్య వేలాంతం ప్రతాపః ప్రాప దుఃసహః|| ౧౭-౩౭||

వసిష్ఠస్య గురోర్మంత్రాః సాయకాస్తస్య ధన్వినః |
కిం తత్సాధ్యం యదుభయే సాధయేయుర్న సంగతాః|| ౧౭-౩౮||

స ధర్మస్థసఖః శశ్వదర్థిప్రత్యర్థినాం స్వయం |
దదర్శ సంశయచ్ఛేద్యాన్వ్యవహారానతంద్రితః|| ౧౭-౩౯||

తతః పరమభివ్యక్తసౌమనస్యనివేదితైః |
యుయోజ పాకాభిముఖైర్భృత్యాన్విజ్ఞాపనాఫలైః|| ౧౭-౪౦||

ప్రజాస్తద్గురుణా నద్యో నభసేవ వివర్ధితాః |
తస్మింస్తు భూయసీం వృద్ధిం నభస్యే తా ఇవాయయుః|| ౧౭-౪౧||

యదువాచ న తన్మిథ్యా యద్దదౌ న జహార తత్ |
సోఽభూద్భగ్నవ్రతః శత్రూనుద్ధృత్య ప్రతిరోపయన్|| ౧౭-౪౨||

వయోరూపవిభూతీనామేకైకం మదకారణం |
తాని తస్మిన్సమస్తాని న తస్యోత్సిషిచే మనః|| ౧౭-౪౩||

ఇత్థం జనితరాగాసు ప్రకృతిష్వనువాసరం |
అక్షోభ్యః స నవోఽప్యాసీద్దృఢమూల ఇవ ద్రుమః|| ౧౭-౪౪||

అనిత్యాః శత్రవో బాహ్యా విప్రకృష్టాశ్చ తే యతః |
అతః సోఽభ్యంతరాన్నిత్యాన్షట్పూర్వమజయద్రిపూన్|| ౧౭-౪౫||

ప్రసాదాభిముఖే తస్మింశ్చపలాపి స్వభావతః |
నికషే హేమరేఖేవ శ్రీరాసీదనపాయినీ|| ౧౭-౪౬||

కాతర్యం కేవలా నీతిః శౌర్యం శ్వాపదచేష్టితం ।
అతః సిద్ధిం సమేతాభ్యాముభాభ్యామన్వియేష సః॥ ౧౭-౪౭॥

న తస్య మండలే రాజ్ఞో న్యస్తప్రణిధిదీధితేః ।
అదృష్టమభవత్కించిద్వ్యభ్రస్యేవ వివస్వతః॥ ౧౭-౪౮॥

రాత్రిందివవిభాగేషు యదాదిష్టం మహీక్షితాం ।
తత్సిషేవే నియోగేన స వికల్పపరాఙ్ముఖః॥ ౧౭-౪౯॥

మంత్రః ప్రతిదినం తస్య బభూవ సహ మంత్రిభిః ।
స జాతు సేవ్యమానోఽపి గుప్తద్వారో న సూచ్యతే॥ ౧౭-౫౦॥

పరేషు స్వేషు చ క్షిప్తైరవిజ్ఞాతపరస్పరైః ।
సోఽపసర్పైర్జజాగార యథాకాలం స్వపన్నపి॥ ౧౭-౫౧॥

దుర్గాణి దుర్గ్రహాణ్యాసంస్తస్య రోద్ధురపి ద్విషాం ।
న హి సింహో గజాస్కందీ భయాద్గిరిగుహాశయః॥ ౧౭-౫౨॥

భవ్యముఖ్యాః సమారంభాః ప్రత్యవేక్ష్యానిరత్యయాః ।
గర్భశలిసధర్మాణస్తస్య గూఢం విపేచిరే॥ ౧౭-౫౩॥

అపథేన ప్రవవృతే న జాతూపచితోఽపి సః ।
వృద్ధౌ నదీముఖేనైవ ప్రస్థానం లవణాంభసః॥ ౧౭-౫౪॥

కామం ప్రకృతివైరాగ్యం సద్యః శమయితుం క్షమః ।
యస్య కార్యః ప్రతీకారః స తన్నైవోదపాదయత్॥ ౧౭-౫౫॥

శక్యేష్వేవాభవద్యాత్రా తస్య శక్తిమతః సతః ।
సమీరణసహాయోఽపి నాంభఃప్రార్థీ దవానలః॥ ౧౭-౫౬॥

న ధర్మమర్థకామాభ్యాం బబాధే న చ తేన తౌ ।
నార్థం కామేన కామం వ సోఽర్థేన సదృశస్త్రిషు॥ ౧౭-౫౭॥

హీనాన్యనుపకర్తౄణి ప్రవృద్ధాని వికుర్వతే ।
తేన మధ్యమశక్తీని మిత్రాణి స్థాపితాన్యతః॥ ౧౭-౫౮॥

పరాత్మనోః పరిచ్ఛిద్య శక్త్యాదీనాం బలాబలం ।
యయావేభిర్బలిష్ఠశ్చేత్పరస్మాదాస్త సోఽన్యథా॥ ౧౭-౫౯॥

కోశేనాశ్రయణీయత్వమితి తస్యార్థసంగ్రహః ।
అంబుగర్భో హి జీమూతశ్చాతకైరభినంద్యతే॥ ౧౭-౬౦॥

పరకర్మాపహః సోఽభూదుద్యతః స్వేషు కర్మసు ।
ఆవృణోదాత్మనో రంధ్రం రంధ్రేషు ప్రహరన్రిపూన్॥ ౧౭-౬౧॥

పిత్రా సంవర్ధితో నిత్యం కృతాస్త్రః సాంపరాయికః ।
తస్య దండవతో దండః స్వదేహాన్న వ్యశిష్యత॥ ౧౭-౬౨॥

సర్వస్యేవ శిరోరత్నం నాస్య శక్తిత్రయం పరః ।
స చకర్ష పరస్మాత్తదయస్కాంత ఇవాయసం॥ ౧౭-౬౩॥

వాపీష్వివ స్రవంతీషు వనేషూపవనేష్వివ ।
సార్థాః స్వైరం స్వకీయేషు చేరుర్వేశ్మస్వివాద్రిషు॥ ౧౭-౬౪॥

తపో రక్షన్స విఘ్నేభ్యస్తస్కరేభ్యశ్చ సంపదః ।
యథాస్వమాశ్రమైశ్చక్రే వర్ణైరపి షడంశభాక్॥ ౧౭-౬౫॥

ఖనిభిః సుషువే రత్నం క్షేత్రైః సస్యం వనైర్గజాన్ ।
దిదేశ వేతనం తస్మై రక్షాసదృశమేవ భూః॥ ౧౭-౬౬॥

స గుణానాం బలానాం చ షణ్ణాం షణ్ముఖవిక్రమః ।
బభూవ వినియోగజ్ఞః సాధనీయేషు వస్తుషు॥ ౧౭-౬౭॥

ఇతి క్రమాత్ప్రయుంజానో రాజనీతిం చతుర్విధాం ।
ఆ తీర్థాదప్రతీఘాతం స తస్యాః ఫలమానశే॥ ౧౭-౬౮॥

కూటయుద్ధవిధిజ్ఞేఽపి తస్మిన్సన్మార్గయోధిని ।
భేజేఽభిసారికావృత్తిం జయశ్రీర్వీరగామినీ॥ ౧౭-౬౯॥

ప్రాయః ప్రతాపభగ్నత్వాదరీణాం తస్య దుర్లభః ।
రణో గంధద్విపస్యేవ గంధభిన్నాన్యదంతినః॥ ౧౭-౭౦॥

ప్రవృద్ధౌ హీయతే చంద్రః సముద్రోఽపి తథావిధః ।
స తు తత్సమవృద్ధిశ్చ న చాభూత్తావివ క్షయీ॥ ౧౭-౭౧॥

సంతస్తస్యాభిగమనాదత్యర్థం మహతః కృశాః ।
ఉదధేరివ జీమూతాః ప్రాపుర్దాతృత్వమర్థినః॥ ౧౭-౭౨॥

స్తూయమానః స జిహ్రాయ స్తుత్యమేవ సమాచరన్ ।
తథాపి వవృధే తస్య తత్కారిద్వేషిణో యశః॥ ౧౭-౭౩॥

దురితం దర్శనేన ఘ్నంస్తత్త్వార్థేన నుదంస్తమః ।
ప్రజాః స్వతంత్రయాంచక్రే శశ్వత్సూర్య ఇవోదితః॥ ౧౭-౭౪॥

ఇందోరగతయః పద్మే సూర్యస్య కుముదేంఽశవః ।
గుణాస్తస్య విపక్షేఽపి గుణినో లేభిరేఽన్తరం॥ ౧౭-౭౫॥

పరాభిసంధానపరం యద్యప్యస్య విచేష్టితం ।
జిగీషోరశ్వమేధాయ ధర్మ్యమేవ బభూవ తత్॥ ౧౭-౭౬॥

ఏవముద్యన్ప్రభావేణ శాస్త్రనిర్దిష్టవర్త్మనా ।
వృషేవ దేవో దేవానాం రాజ్ఞాం రాజా బభూవ సః॥ ౧౭-౭౭॥

పంచమం లోకపాలానాం తమూచుః సామ్యయోగతః ।
భూతానాం మహతాం షష్ఠమష్టమం కులభూభృతాం॥ ౧౭-౭౮॥

దూరాపవర్జితచ్ఛత్రైస్తస్యాజ్ఞాం శాసనార్పితాం ।
దధుః శిరోభిర్భూపాలా దేవాః పౌరందరీమివ॥ ౧౭-౭౯॥

ఋత్విజః స తథానర్చ దక్షిణాభిర్మహాక్రతౌ ।
యథా సాధారణీభూతం నామాస్య ధనదస్య చ॥ ౧౭-౮౦॥

ఇంద్రాద్వృష్టిర్నియమితగదోద్రేకవృత్తిర్యమోఽభూ-
ద్యాదోనాథః శివజలపథః కర్మణే నౌచరాణాం ।
పూర్వాపేక్షీ తదను విదధే కోషవృద్ధిం కుబేర-
స్తస్మిందండోపనతచరితం భేజిరే లోకపాలాః॥ ౧౭-౮౧॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాస- కృతావతిథివర్ణనం నామ సప్తదశః సర్గః ॥

సర్గః ౧౮

స నైషధస్యార్థపతేః సుతాయాముత్పాదయామాస నిషిద్ధశత్రుః |
అనూనసారం నిషధాన్నగేంద్రాత్పుత్రం యమాహుర్నిషధాఖ్యమేవ || ౧౮-౧||

తేనోరువీర్యేణ పితా ప్రజాయై కల్పిష్యమాణేన ననంద యూనా |
సువృష్టియోగాదివ జీవలోకః సస్యేన సంపత్తిఫలోన్ముఖేన || ౧౮-౨||

శబ్దాది నిర్విశ్య సుఖం చిరాయ తస్మిన్ప్రతిష్ఠాపితరాజశబ్దః |
కౌముద్వతేయః కుముదావదాతైర్ద్యామర్జితాం కర్మభిరారురోహ || ౧౮-3||

పౌత్రః కుశస్యాపి కుశేశయాక్షః ససాగరాం సాగరధీరచేతాః |
ఏకాతపత్రాం భువమేకవీరః పురార్గలాదీర్ఘభుజో బుభోజ || ౧౮-౪||

తస్యానలౌజాస్తనయస్తదంతే వంశశ్రియం ప్రాప నలాభిధానః |
యో నడ్వలానీవ గజః పరేషాం బలాన్యమృద్గాన్నలినాభవక్త్రః || ౧౮-౫||

నభశ్చరైర్గీతయశాః స లేభే నభస్తలశ్యామతనుం తనూజం |
ఖ్యాతం నభఃశబ్దమయేన నామ్నా కాంతం నభోమాసమివ ప్రజానాం || ౧౮-౬||

తస్మై విసృజ్యోత్తరకోసలానాం ధర్మోత్తరస్తత్ప్రభవే ప్రభుత్వం |
మృగైరజర్యం జరసోపదిష్టమదేహబంధాయ పునర్బబంధ || ౧౮-౭||

తేన ద్విపానామివ పుండరీకో రాజ్ఞామజయ్యోఽజని పుండరీకః |
శాంతే పితర్యాహృతపుండరీకా యం పుండరీకాక్షమివ శ్రితా శ్రీః || ౧౮-౮||

స క్షేమధన్వానమమోఘధన్వా పుత్రం ప్రజాక్షేమవిధానదక్షం |
క్ష్మాం లంభయిత్వా క్షమయోపపన్నం వనే తపః క్షాంతతరశ్చచార || ౧౮-౯||

అనీకినీనాం సమరేఽగ్రయాయీ తస్యాపి దేవప్రతిమః సుతోఽభూత్ |
వ్యశ్రూయతానీకపదావసానం దేవాది నామ త్రిదివేఽపి యస్య || ౧౮-౧౦||

పితా సమారాధనతత్పరేణ పుత్రేణ పుత్రీ స యథైవ తేన |
పుత్రస్తథైవాత్మజవత్సలేన స తేన పిత్రా పితృమాన్బభూవ || ౧౮-౧౧||

పూర్వస్తయోరాత్మసమే చిరోఢామాత్మోద్భవే వర్ణచతుష్టయస్య |
ధురం నిధాయైకనిధిర్గుణానాం జగామ యజ్వా యజమానలోకం || ౧౮-౧౨||

వశీ సుతస్తస్య వశంవదత్వాత్స్వేషామివాసీద్ద్విషతామపీష్టః |
సకృద్వివిగ్నానపి హి ప్రయుక్తం మాధుర్యమీష్టే హరిణాన్గ్రహీతుం || ౧౮-౧3||

అహీనగుర్నామ స గాం సమగ్రామహీనబాహుద్రవిణః శశాస |
యో హీనసంసర్గపరాఙ్ముఖత్వాద్యువాప్యనర్థైర్వ్యసనైర్విహీనః || ౧౮-౧౪||

గురోః స చానంతరమంతరజ్ఞః పుంసాం పుమానాద్య ఇవావతీర్ణః |
ఉపక్రమైరస్ఖలితైశ్చతుర్భిశ్చతుర్దిగీశశ్చతురో బభూవ || ౧౮-౧౫||

తస్మిన్ప్రయాతే పరలోకయాత్రాం జేతర్యరీణాం తనయం తదీయం |
ఉచ్చైఃశిరస్త్వాజ్జితపారియాత్రం లక్ష్మీః సిషేవే కిల పారియాత్రం || ౧౮-౧౬||

తస్యాభవత్సూనురుదారశీలః శిలః శిలాపట్టవిశాలవక్షాః |
జితారిపక్షోఽపి శిలీముఖైర్యః శాలీనతామవ్రజదీడ్యమానః || ౧౮-౧౭||

తమాత్మసంపన్నమనిందితాత్మా కృత్వా యువానం యువరాజమేవ |
సుఖాని సోఽభుంక్త సుఖోపరోధి వృత్తం హి రాజ్ఞాముపరుద్ధవృత్తం || ౧౮-౧౮||

తం రాగబంధిష్వవితృప్తమేవ భోగేషు సౌభాగ్యవిశేషభోగ్యం |
విలాసినీనామరతిక్షమాఽపి జరా వృథా మత్సరిణీ జహార || ౧౮-౧౯||

ఉన్నాభ ఇత్యుద్గతనామధేయస్తస్యాయథార్థోన్నతనాభిరంధ్రః |
సుతోఽభవత్పంకజనాభకల్పః కృత్స్నస్య నాభిర్నృపమండలస్య || ౧౮-౨౦||

తతః పరం వజ్రధరప్రభావస్తదాత్మజః సంయతి వజ్రఘోషః |
బభూవ వజ్రాకరభూషణాయాః పతిః పృథివ్యాః కిల వజ్రణాభః || ౧౮-౨౧||

తస్మిన్గతే ద్యాం సుకృతోపలబ్ధాం తత్సంభవం శంఖణమర్ణవాంతా |
ఉత్ఖాతశత్రుం వసుధోపతస్థే రత్నోపహారైరుదితైః ఖనిభ్యః || ౧౮-౨౨||

తస్యావసానే హరిదశ్వధామా పిత్ర్యం ప్రపేదే పదమశ్విరూపః |
వేలాతటేషూషితసైనికాశ్వం పురావిదో యం వ్యుషితాశ్వమాహుః || ౧౮-౨౩||

ఆరాధ్య విశ్వేశ్వరమీశ్వరేణ తేన క్షితేర్విశ్వసహో విజజ్ఞే |
పాతుం సహో విశ్వసఖః సమగ్రాం విశ్వంభరామాత్మజమూర్తిరాత్మా || ౧౮-౨౪||

అంశే హిరణ్యాక్షరిపోః స జాతే హిరణ్యనాభే తనయే నయజ్ఞః |
ద్విషామసహ్యః సుతరాం తరూణాం హిరణ్యరేతా ఇవ సానిలోఽభూత్ || ౧౮-౨౫||

పితా పితౄణామనృణస్తమంతే వయస్యనంతాని సుఖాని లిప్సుః |
రాజానమాజానువిలంబిబాహుం కృత్వా కృతీ వల్కలవాన్బభూవ || ౧౮-౨౬||

కౌసల్య ఇత్యుత్తరకోసలానాం పత్యుః పతంగాన్వయభూషణస్య |
తస్యౌరసః సోమసుతః సుతోఽభూన్నేత్రోత్సవః సోమ ఇవ ద్వితీయః || ౧౮-౨౭||

యశోభిరాబ్రహ్మసభం ప్రకాశః స బ్రహ్మభూయం గతిమాజగామ |
బ్రహ్మిష్ఠమాధాయ నిజేఽధికారే బ్రహ్మిష్ఠమేవ స్వతనుప్రసూతం || ౧౮-౨౮||

తస్మిన్కులాపీడనిభే విపీడం సమ్యఙ్మహీం శాసతి శాసనాంకాం |
ప్రజాశ్చిరం సుప్రజసి ప్రజేశే ననందురానందజలావిలాక్ష్యః || ౧౮-౨౯||

పాత్రీకృతాత్మా గురుసేవనేన స్పష్టాకృతిః పత్రరథేంద్రకేతోః |
తం పుత్రిణాం పుష్కరపత్రనేత్రః పుత్రః సమారోపయదగ్రసంఖ్యాం || ౧౮-౩౦||

వంశస్థితిం వంశకరేణ తేన సంభావ్య భావీ స సఖా మఘోనః |
ఉపస్పృశన్స్పర్శనివృత్తలౌల్యస్త్రిపుష్కరేషు త్రిదశత్వమాప || ౧౮-౩౦||

తస్య ప్రభానిర్జితపుష్పరాగం పౌష్యాం తిథౌ పుష్యమసూత పత్నీ |
తస్మిన్నపుష్యన్నుదితే సమగ్రాం పుష్టిం జనాః పుష్య ఇవ ద్వితీయే || ౧౮-౩౨||

మహీం మహేచ్ఛః పరికీర్య సూనౌ మనీషిణే జైమినయేఽర్పితాత్మా |
తస్మాత్సయోగాదధిగమ్య యోగమజన్మనేఽకల్పత జన్మభీరుః || ౧౮-౩౩||

తతః పరం తత్ప్రభవః ప్రపేదే ధ్రువోపమేయో ధ్రువసంధిరుర్వీం |
యస్మిన్నభూజ్జ్యాయసి సత్యసంధే సంధిర్ధ్రువః సంనమతామరీణాం || ౧౮-౩౪||

సుతే శిశావేవ సుదర్శనాఖ్యే దర్శాత్యయేందుప్రియదర్శనే సః |
మృగాయతాక్షో మృగయావిహారీ సింహాదవాపద్విపదం నృసింహః || ౧౮-౩౫||

స్వర్గామినస్తస్య తమైకమత్యాదమాత్యవర్గః కులతంతుమేకం |
అనాథదీనాః ప్రకృతీరవేక్ష్య సాకేతనాథం విధివచ్చకార || ౧౮-౩౬||

నవేందునా తన్నభసోపమేయం శావైకసింహేన చ కాననేన |
రఘోః కులం కుడ్మలపుష్కరేణ తోయేన చాప్రౌఢనరేంద్రమాసీత్ || ౧౮-౩౭||

లోకేన భావీ పితురేవ తుల్యః సంభావితో మౌలిపరిగ్రహాత్సః |
దృష్టో హి వృణ్వన్కలభప్రమాణోఽప్యాశాః పురోవాతమవాప్య మేఘః || ౧౮-౩౮||

తం రాజవీథ్యామధిహస్తి యాతమాధోరణాలంబితమగ్ర్యవేశం |
షడ్వర్షదేశీయమపి ప్రభుత్వాత్ప్రైక్షంత పౌరాః పితృగౌరవేణ || ౧౮-౩౯||

కామం న సోఽకల్పత పైతృకస్య సింహాసనస్య ప్రతిపూరణాయ |
తేజోమహిమ్నా పునరావృతాత్మా తద్వ్యాప చామీకరపింజరేణ || ౧౮-౪౦||

తస్మాదధః కించిదివావతీర్ణావసంస్పృశంతౌ తపనీయపీఠం |
సాలక్తకౌ భూపతయః ప్రసిద్ధైర్వవందిరే మౌలిభిరస్య పాదౌ || ౧౮-౪౧||

మణౌ మహానీల ఇతి ప్రభావాదల్పప్రమాణేఽపి యథా న మిథ్యా |
శబ్దో మహారాజ ఇతి ప్రతీతస్తథైవ తస్మిన్యుయుజేఽర్భకేఽపి || ౧౮-౪౨||

పర్యంతసంచారితచామరస్య కపోలలోలోభయకాకపక్షాత్ |
తస్యాననాదుచ్చరితో వివాదశ్చచాల వేలాస్వపి నార్ణవానాం || ౧౮-౪౩||

నిర్వృత్తజాంబూనదపట్టశోభే న్యస్తం లలాటే తిలకం దధానః |
తేనైవ శూన్యాన్యరిసుందరీణాం ముఖాని స స్మేరముఖశ్చకార || ౧౮-౪౪||

శిరీషపుష్పాధికసౌకుమార్యః ఖేదం న యాయాదపి భూషణేన |
నితాంతగుర్వీమపి సోఽనుభావాద్ధురం ధరిత్ర్యా బిభరాంబభూవ || ౧౮-౪౫||

న్యస్తాక్షరామక్షరభూమికాయాం కార్త్స్న్యేన గృహ్ణాతి లిపిం న యావద్ |
సర్వాణి తావచ్ఛ్రుతవృద్ధయోగాత్ఫలాన్యుపాయుంక్త స దండనీతేః || ౧౮-౪౬||

ఉరస్యపర్యాప్తనివేశభాగా ప్రౌఢీభవిష్యంతముదీక్షమాణా |
సంజాతలజ్జేవ తమాలపత్రచ్ఛాయయాచ్ఛలేనోపజుగూహ లక్ష్మీః || ౧౮-౪౭||

అనశ్నువానేన యుగోపమానమబద్ధమౌర్వీకిణలాంఛనేన |
అస్పృష్టఖడ్గత్సరుణాపి చాసీద్రక్షావతీ తస్య భుజేన భూమిః || ౧౮-౪౮||

న కేవలం గచ్ఛతి తస్య కాలే యయుః శరీరావయవా వివృద్ధిం |
వంశ్యా గుణాః ఖల్వపి లోకకాంతాః ప్రారంభసూక్ష్మాః ప్రథిమానమాపుః || ౧౮-౪౯||

స పూర్వజన్మాంతరదృష్టపారాః స్మరన్నివాక్లేశకరో గురూణాం |
తిస్రస్త్రివర్గాధిగమస్య మూలం జగ్రాహ విద్యాః ప్రకృతీశ్చ పిత్ర్యాః || ౧౮-౫౦||

వ్యూహ్యాః స్థితః కించిదివోత్తరార్ధమున్నద్ధచూడోఽఞ్చితసవ్యజానుః |
ఆకర్ణమాకృష్టసబాణధన్వా వ్యరోచతాస్త్రే స వినీయమానః || ౧౮-౫౧||

అథ మధు వనితానాం నేత్రనిర్వేశనీయ-
మనసిజతరుపుష్పం రాగబంధప్రవాలం |
అకృతకవిధి సర్వాంగీణమాకల్పజాతం
విలసితపదమాద్యం యౌవనం స ప్రపేదే || ౧౮-౫౨||

ప్రతికృతిరచనాభ్యో దూతిసందర్శితాభ్యః
సమధికతరరూపాః శుద్ధసంతానకామైః |
అధివివిదురమాత్యైరాహృతాస్తస్య యూనః
ప్రథమపరిగృహీతే శ్రీభువౌ రాజకన్యాః || ౧౮-౫౩||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాస- కృతౌ వంశానుక్రమో నామాష్టదశః సర్గః ||

సర్గః ౧౯

అగ్నివర్ణమభిషిచ్య రాఘవః స్వే పదే తనయమగ్నితేజసం |
శిశ్రియే శ్రుతవతామపశ్చిమః పశ్చిమే వయసి నైమిషం వశీ || ౧౯-౧||

తత్ర తీర్థసలిలేన దీర్ఘికాస్తల్పమంతరితభూమిభిః కుశైః |
సౌధవాసముటజేన విస్మృతః సంచికాయ ఫలనిఃస్పృహస్తపః || ౧౯-౨||

లబ్ధపాలనవిధౌ న తత్సుతః ఖేదమాప గురుణా హి మేదినీ |
భోక్తుమేవ భుజనిర్జితద్విషా న ప్రసాధయితుమస్య కల్పితా || ౧౯-3||

సోఽధికారమభికః కులోచితం కాశ్చన స్వయమవర్తయత్సమాః |
సంనివేశ్య సచివేష్వతఃపరం స్త్రీవిధేయనవయౌవనోఽభవత్ || ౧౯-౪||

కామినీసహచరస్య కామినస్తస్య వేశ్మసు మృదంగనాదిషు |
ఋద్ధిమంతమధికర్ద్ధిరుత్తరః పూర్వముత్సవమపోహదుత్సవః || ౧౯-౫||

ఇంద్రియార్థపరిశూన్యమక్షమః సోఢుమేకమపి స క్షణాంతరం |
అంతరేవ విహరందివానిశం న వ్యపైక్షత సముత్సుకాః ప్రజాః || ౧౯-౬||

గౌరవాద్యదపి జాతు మంత్రిణాం దర్శనం ప్రకృతికాంక్షితం దదౌ |
తద్గవాక్షవివరావలంబినా కేవలేన చరణేన కల్పితం || ౧౯-౭||

తం కృతప్రణతయోఽనుజీవినః కోమలాత్మనఖరాగరూషితం |
భేజిరే నవదివాకరాతపస్పృష్టపంకజతులాధిరోహణం || ౧౯-౮||

యౌవనోన్నతవిలాసినీస్తనక్షోభలోలకమలాశ్చ దీర్ఘికాః |
గూఢమోహనగృహాస్తదంబుభిః స వ్యగాహత విగాఢమన్మథః || ౧౯-౯||

తత్ర సేకహృతలోచనాంజనైర్ధౌతరాగపరిపాటలాధరైః |
అంగనాస్తమధికం వ్యలోభయన్నర్పితప్రకృతకాంతిభిర్ముఖైః || ౧౯-౧౦||

ఘ్రాణకాంతమధుగంధకర్షిణీః పానభూమిరచనాః ప్రియాసఖః |
అభ్యపద్యత స వాసితాసఖః పుష్పితాః కమలినీరివ ద్విపః || ౧౯-౧౧||

సాతిరేకమదకారణం రహస్తేన దత్తమభిలేషురంగనాః |
తాభిరప్యుపహృతం ముఖాసవం సోఽపిబద్బకులతుల్యదోహదః || ౧౯-౧౨||

అంకమంకపరివర్తనోచితే తస్య నిన్యతురశూన్యతాముభే |
వల్లకీ చ హృదయంగమక్షమా వల్గువాగపి చ వామలోచనా || ౧౯-౧౩||

స స్వయం ప్రహతపుష్కరః కృతీ లోలమాల్యవలయో హరన్మనః |
నర్తకీరభినయాతిలంఘినీః పార్శ్వవర్తిషు గురుష్వలజ్జయత్ || ౧౯-౧౪||

చారు నృత్యవిగమే స తన్ముఖం స్వేదభిన్నతిలకం పరిశ్రమాత్ ।
ప్రేమదత్తవదనానిలః పిబన్నత్యజీవదమరాలకేశ్వరౌ ॥ ౧౯-౧౫॥

తస్య సావరణదృష్టసంధయః కామ్యవస్తుషు నవేషు సంగినః ।
వల్లభాభిరుపసృత్య చక్రిరే సామిభుక్తవిషయాః సమాగమా ॥ ౧౯-౧౬॥

అంగులీకిసలయాగ్రతర్జనం భ్రూవిభంగకుటిలం చ వీక్షితం ।
మేఖలాభిరసకృచ్చ బంధనం వంచయన్ప్రణయినీరవాప సః ॥ ౧౯-౧౭॥

తేన దూతివిదితం నిషేదుషా పృష్ఠతః సురతవారరాత్రిషు ।
శుశ్రువే ప్రియజనస్య కాతరం విప్రలంభపరిశంకినో వచః ॥ ౧౯-౧౮॥

లౌల్యమేత్య గృహిణీపరిగ్రహాన్నర్తకీష్వసులభాసు తద్వపుః ।
వర్తతే స్మ స కథంచిదాలిఖన్నంగులీక్షరణసన్నవర్తికః ॥ ౧౯-౧౯॥

ప్రేమగర్వితవిపక్షమత్సరాదాయతాశ్చ మదనాన్మహీక్షితం ।
నిన్యురుత్సవవిధిచ్ఛలేన తం దేవ్య ఉజ్ఝితరుషః కృతార్థతాం ॥ ౧౯-౨౦॥

ప్రాతరేత్య పరిభోగశోభినా దర్శనేన కృతఖండనవ్యథాః ।
ప్రాంజలిః ప్రణయినీః ప్రసాదయన్సోఽదునోత్ప్రణయమంథరః పునః ॥ ౧౯-౨౧॥

స్వప్నకీర్తితవిపక్షమంగనాః ప్రత్యభైత్సురవదంత్య ఏవ తం ।
ప్రచ్ఛదాంతగలితాశ్రుబిందుభిః క్రోధభిన్నవలయైర్వివర్తనైః ॥ ౧౯-౨౨॥

క్లృప్తపుష్పశయనాఽల్లతాగృహానేత్య దూతికృతమార్గదర్శనః ।
అన్వభూత్పరిజనాంగనారతం సోఽవరోధభయవేపథూత్తరం ॥ ౧౯-౨౩॥

నామ వల్లభజనస్య తే మయా ప్రాప్య భాగ్యమపి తస్య కాంక్ష్యతే ।
లోలుపం నను మనో మమేతి తం గోత్రవిస్ఖలితమూచురంగనాః ॥ ౧౯-౨౪॥

చూర్ణబభ్రు లులితస్రగాకులం ఛిన్నమేఖలమలక్తకాంకితం ।
ఉత్థితస్య శయనం విలాసినస్తస్య విభ్రమరతాన్యపావృణోత్ ॥ ౧౯-౨౫॥

స స్వయం చరణరాగమాదధే యోషితాం న చ తథా సమాహితః ।
లోభ్యమాననయనః శ్లథాంశుకైర్మేఖలాగుణపదైర్నితంబిభిః ॥ ౧౯-౨౬॥

చుంబనే విపరివర్తితాధరం హస్తరోధి రశనావిఘట్టనే ।
విఘ్నితేచ్ఛమపి తస్య సర్వతో మన్మథేంధనమభూద్వధూరతం ॥ ౧౯-౨౭॥

దర్పణేషు పరిభోగదర్శినీర్నర్మపూర్వమనుపృష్ఠసంస్థితః ।
ఛాయయా స్మితమనోజ్ఞయా వధూర్హ్రీనిమీలితముఖీశ్చకార సః ॥ ౧౯-౨౮॥

కంఠసక్తమృదుబాహుబంధనం న్యస్తపాదతలమగ్రపాదయోః ।
ప్రార్థయంత శయనోత్థితం ప్రియాస్తం నిశాత్యయవిసర్గచుంబనం ॥ ౧౯-౨౯॥

ప్రేక్ష్య దర్పణతలస్థమాత్మనో రాజవేషమతిశక్రశోభినం ।
పిప్రియే న స తథా యథా యువా వ్యక్తలక్ష్మపరిభోగమండనం ॥ ౧౯-౩౦॥

మిత్రకృత్యమపదిశ్య పార్శ్వతః ప్రస్థితం తమనవస్థితం ప్రియాః |
విద్మ హే శఠ పలాయనచ్ఛలాన్యంజసేతి రురుధుః కచగ్రహైః || ౧౯-౩౧||

తస్య నిర్దయరతిశ్రమాలసాః కంఠసూత్రమపదిశ్య యోషితః |
అధ్యశేరత బృహద్భుజాంతరం పీవరస్తనవిలుప్తచందనం || ౧౯-౩౨||

సంగమాయ నిశి గూఢచారిణం చారదూతికథితం పురోగతాః |
వంచయిష్యసి కుతస్తమోవృతః కాముకేతి చకృషుస్తమంగనాః || ౧౯-౩౩||

యోషితాముడుపతేరివార్చిషాం స్పర్శనివృతిమసావవాప్నువన్ |
ఆరురోహ కుముదాకరోపమాం రాత్రిజాగరపరో దివాశయః || ౧౯-౩౪||

వేణునా దశనపీడితాధరా వీణయా నఖపదాంకితోరవః |
శిల్పకార్య ఉభయేన వేజితాస్తం విజిహ్మనయనా వ్యలోభయన్ || ౧౯-౩౫||

అంగసత్త్వవచనాశ్రయం మిథః స్త్రీషు నృత్యముపధాయ దర్శయన్ |
స ప్రయోగనిపుణైః ప్రయోక్తృభిః సంజఘర్ష సహ మిత్రసంనిధౌ || ౧౯-౩౬||

అంసలంబికుటజార్జునస్రజస్తస్య నీపరజసాంగరాగిణః |
ప్రావృషి ప్రమదబర్హిణేష్వభూత్కృత్రిమాద్రిషు విహారవిభ్రమః || ౧౯-౩౭||

విగ్రహాచ్చ శయనే పరాఙ్ముఖీర్నానునేతుమబలాః స తత్త్వరే |
ఆచకాంక్ష ఘనశబ్దవిక్లవాస్తా వివృత్య విశతీర్భుజాంతరం || ౧౯-౩౮||

కార్తికీషు సవితానహర్మ్యభాగ్యామినీషు లలితాంగనాసఖః |
అన్వభుంక్త సురతశ్రమాపహాం మేఘముక్తవిశదాం స చంద్రికాం || ౧౯-౩౯||

సైకతం స సరయూం వివృణ్వతీం శ్రోణిబింబమివ హంసమేఖలం |
స్వప్రియావిలసితానుకారిణీం సౌధజాలవివరైర్వ్యలోకయత్ || ౧౯-౪౦||

మర్మరైరగురుధూపగంధిభిర్వ్యక్తహేమరశనైస్తమేకతః |
జహ్రురాగ్రథనమోక్షలోలుపం హైమనైర్నివసనైః సుమధ్యమాః || ౧౯-౪౧||

అర్పితస్తిమితదీపదృష్టయో గర్భవేశ్మసు నివాతకుక్షిషు |
తస్య సర్వసురతాంతరక్షమాః సాక్షితాం శిశిరరాత్రయో యయుః || ౧౯-౪౨||

దక్షిణేన పవనేన సంభృతం ప్రేక్ష్య చూతకుసుమం సపల్లవం |
అన్వనైషురవధూతవిగ్రహాస్తం దురుత్సహవియోగమంగనాః || ౧౯-౪౩||

తాః స్వమంకమధిరోప్య దోలయా ప్రేంఖయన్పరిజనాపవిద్ధయా |
ముక్తరజ్జు నిబిడం భయచ్ఛలాత్కంఠబంధనమవాప బాహుభిః || ౧౯-౪౪||

తం పయోధరనిషిక్తచందనైర్మౌక్తికగ్రథితచారుభూషణైః |
గ్రీష్మవేషవిధిభిః సిషేవిరే శ్రోణిలంబిమణిమేఖలైః ప్రియాః || ౧౯-౪౫||

యత్స లగ్నసహకారమాసవం రక్తపాటలసమాగమం పపౌ |
తేన తస్య మధునిర్గమాత్కృశశ్చిత్తయోనిరభవత్పునర్నవః || ౧౯-౪౬||

ఏవమింద్రియసుఖాని నిర్విశన్నన్యకార్యవిముఖః స పార్థివః |
ఆత్మలక్షణనివేదితానృతూనత్యవాహయదనంగవాహితః || ౧౯-౪౭||

తం ప్రమత్తమపి న ప్రభావతః శేకురాక్రమితుమన్యపార్థివాః |
ఆమయస్తు రతిరాగసంభవో దక్షశాప ఇవ చంద్రమక్షిణోత్ || ౧౯-౪౮||

దృష్టదోషమపి తన్న సోఽత్యజత్సంగవస్తు భిషజామనాశ్రవః |
స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతస్తతో దుఃఖమింద్రియగణో నివార్యతే || ౧౯-౪౯||

తస్య పాండువదనాల్పభూషణా సావలంబగమనా మృదుస్వనా |
రాజయక్ష్మపరిహానిరాయయౌ కామయానసమవస్థయా తులాం || ౧౯-౫౦||

వ్యోమ పశ్చిమకలాస్థితేందు వా పంకశేషమివ ఘర్మపల్వలం |
రాజ్ఞి తత్కులమభూత్క్షయాతురే వామనార్చిరివ దీపభాజనం || ౧౯-౫౧||

బాఢమేష దివసేషు పార్థివః కర్మ సాధయతి పుత్రజన్మనే |
ఇత్యదర్శితరుజోఽస్య మంత్రిణః శశ్వదూచురఘుశంకినీః ప్రజాః || ౧౯-౫౨||

స త్వనేకవనితాసఖోఽపి సన్పావనీమనవలోక్య సంతతిం |
వైద్యయత్నపరిభావినం గదం న ప్రదీప ఇవ వాయుమత్యగాత్ || ౧౯-౫౩||

తం గృహోపవనఏవ సంగతాః పశ్చిమక్రతువిదా పురోధసా |
రోగశాంతిమపదిశ్య మంత్రిణః సంభృతే శిఖిని గూఢమాదధుః || ౧౯-౫౪||

తైః కృతప్రకృతిముఖ్యసంగ్రహైరాశు తస్య సహధర్మచారిణీ |
సాధు దృష్టశుభగర్భలక్షణా ప్రత్యపద్యత నరాధిపశ్రియం || ౧౯-౫౫||

తస్యాస్తథావిధనరేంద్రవిపత్తిశోకా-
దుష్ణైర్విలోచనజలైః ప్రథమాభితప్తః |
నిర్వాపితః కనకకుంభముఖోజ్ఝితేన
వంశాభిషేకవిధినా శిశిరేణ గర్భః || ౧౯-౫౬||

తం భావార్థం ప్రసవసమయాకాంక్షిణీనాం ప్రజానా-
మంతర్గూఢం క్షితిరివ నభోబీజముష్టిం దధానా |
మౌలైః సార్ధం స్థవిరసచివైర్హేమసింహాసనస్థా
రాజ్ఞీ రాజ్యం విధివదశిషద్భర్తురవ్యాహతాజ్ఞా || ౧౯-౫౭||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాలిదాస-కృతావగ్నివర్ణశృంగారో నామైకోనవింశః సర్గః ||